213
8

Bedri Rahmi
YÜCEL

Bütün Eserleri / 8

KÜLTÜR YOKUŞU

B.R.EYÜBOĞLU /
b

BİLGİ YAYINLARI : 213
BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU / BÜTÜN ESERLERİ : 8

ISBN 975 - 494 - 495 - 4
95 . 06 . Y. 0105 . 0777

Birinci Basım
Şubat 1995

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
BabıAli Cad. 19 / 2
Telf 522 52 01 - 526 70 97
Faks 527 41 19
34660 Cağaloğlu - İstanbul

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU

Bütün Eserleri

8

Kültür Yokuşu

Baskıya Hazırlayan:
Mehmet Eyuboğlu

BİLGİ YAYINEVİ

kapak deseni : bedri rahmi eyuboğlu
kapak düzeni : fahri karagözoğlu

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU
BÜTÜN ESERLERİ

1. Dol Karabakır Dol
2. Kardeş Mektupları
3. Resme Başlarken
4. Tezek
5. Delifişek
6. Yukule - le'ye Mektuplar
7. Bu Anadolu Var ya...
8. Kültür Yokuşu

(*) M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1.7.1992 gün ve 3995 sayılı yazılarıyla okullara tavsiye edilmiş; karar, 28.9.1992 gün ve 2367 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun bütün eserlerinin yayın hakkı, yasal mirasçılarıyla yapılan özel anlaşma gereğince Türkçe ve bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz, yayımlanamaz. Yayınevi'nin yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz, oyun ve film haline getirilemez.

dizgi	**font matbaacılık ve tanıtım hizmetleri**
tel	**230 30 30**
baskı	**cantekin matbaacılık yayıncılık ticaret ltd. şti.**
tel	**232 35 54**

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....7

Kültür Yokuşu

Kültür Yokuşu.....17
"Şey" Bolluğu.....20
Çukur.....22
Güzel Konuşanlar.....24
Kitaptan Adam.....26
Tino Rossi ve Sinan.....28
Kahve Tabut.....31
Halk Anlamıyormuş.....34
Adana Pamuğu!.....36
Hikâyelerin Hikâyesi.....38
Arkadaş.....40
Susan Adam.....42
En Ucuz Lüks.....44
Dantela ve Kasa.....46
Klasik Türk Musikisi.....48
Davetsiz Misafirler.....50
Sanatkâr ve Seyahat.....52
Ne Kötü Konuşuyoruz.....54
Bir Türkü Bekliyorum.....56
Bir Kahve Aranıyor.....58
Dost!... Dost!... 60
Merhamet.....67
Biricik Münekkidimiz NurullahAtaç.....72
Nurullah Ataç'ın Sohbetleri.....78
Vedat Nedim Tör'e.....83

Şiir ve Şaire Dair

Yalnızlık 91
Bana Beni Anlat Beni! 93
Şiir ve Şaire Dair (1) 95
Şiir ve Şaire Dair (2) 101
Cehennem Elinden Haber 108
Harikulade Sarhoşluk 113
Yahya Kemal ve İstanbul (1) 118
Yahya Kemal ve İstanbul (2) 122
Kendi Dilinde Şiir Bulamayanlar 125
Hatıralar 131
Bir Açıklama 133
Yeditepe/Bedri Rahmi Görüşmesi 140
Türküler Geliyor 142

Romana Dair

Bir İnsan Tanımak 149
Maksim Gorki ve Semaver 152
Ayışığına Dair 154
Romana Dair 158
Bir Muharrir Aranıyor 164
Er Meydanı 168
Mihenk Taşı 174
Çevirenler 178
Merhaba! (Aganta Burina Burinata) 183

Rüya Fabrikaları

Korkunç Bir Film 191
Sinemadan Türeyenler 194
En Büyük Sanat 196
Yüzde Yüz Sinema 202
Rüya Fabrikaları 213

Sözlük 217

ÖNSÖZ

"Ağaç bütün
Işık bütün
Meyve bütün
Benim dünyam, param parça.

Büyük bir ayna kırılmış.
Kırılıp yere dökülmüş.
Kâinat içine düşmüş
Düşmüş amma, param parça.

Yaprak yaprak yapıştırdım.
Diyar diyar dolaştırdım.
Bir alevdir tutuşturdum.
Yandım amma, param parça."

...Demiş, babam 1948'de yayınladığı "Karadut" adlı şiir kitabında. Dört yıl sonra yayınladığı "Tuz"da da bu param parça dağılmanın sonunu getirmiş... Şöyle demiş:

"Bir kayısı dalı mavilik içinde.
Çilli yaprakları, ışık içinde.
Pembe damarları çırıl çıplak.
Hepsi de üç türlü yeşil içinde.

Mernuş der ki;

İş var işin içinde.
Ne güzel erimek aşk içinde
Neylersin
Zerresi kalmış benim içimde."

Tabii zerresi kalacak. Yaşama sevincini, hayretini, insan, doğa, sanat sevgisini, yüreğinin sıcaklığını, avuç avuç dağıtabilmiş babam. Duyduğu hazzı daima paylaşmaktan, bölüşmekten yana olmuş.

Durmadan dinlenmeden vermiş. Hababam vermiş; resim, şiir, nesir, öğretmenlik, mozaik, seramik, litografi, serigrafi, gravür, vitray... Uğraşlarının bir kısmı... Yediveren gül misali durup dinlenmeden parıltılarını, cömertçe dağıtmış.

İçinde, kendiliğinden; gürül gürül akıyordu yaratıcılık çeşmeleri.

"Gözümüzde nur, dizimizde takat
On parmağımızda on hüner vardı."

Hünerliydi. En büyük hüneri, kendisini yenilemesini bilmesiydi. Yaşamın kısa, sanatın uzun bir yol olduğunu biliyordu. Zamanını çarçur etmedi. Çok çalıştı. Çok yaşadı.

Aşk'tan kurulmuştu Bedri Rahmi. Aşk içerisinde eridi gitti!.. Mor salkımlara, mor menekşelerin kokusuna sindi, usul usul. Bana da mavilikler içine dağılmış, benliğinin rengârenk parıltılarının cömertçe serpiştiriidiği "Nesir Yazılarını" derlemek düştü. Şiir ve resimlerini toplarken nasıl sonsuz bir haz duyduysam, yazılarını derlerken de öylesine engin bir mutluluk duydum. Sekiz yüzü aşan makale elimden, gözümden, gönlümden, tüm varlığımdan geçti. Tadına doyamadığım, tam erişmişken kaybettiğim babamı, bana geri getirdi, bu yazılar... Onu daha bir yakından tanıdım. Sevinçten, mutluluktan uçar oldum. Yazılarında da şiir ve resimlerindeki coşkuyu, "çil çil" sevinci buldum. Paramparça değil, gürül gürül tutuştu yüreciğim. Milyarlarca elma ağacı çiçek açtı... "Bedros Ağacının" bir dalına kondum. Konduğum yeri benimsedim. Bana güven ve güç verdi. Babamın ölümünden on altı yıl sonra... Yazılarını, bir satırını ziyan etmeden toparladım. 1976'dan bu yana süren bu uğraş, 23 Nisan 1991 günü sona erdi.

Daha önce baskıya hazırladığım her Bedri Rahmi eserinin önsözünde o kitabın öyküsünü anlatmıştım. Bu kitaba da çok özendim. Çalışırken, Bedri Rahmi'nin tadına vardım, bu yazılarda dostlar! Bu tarifsiz parıltıyı sizlerle de bölüşmek istedim ey doğmadık kuşaklar!

Derlemeyi bitirebildiğim için Yaradana şükrettim. Yaptığım işin önce benim içime sinmesi gerekirdi. Ben hoşnut oldum, inşallah siz de olursunuz.

Bu kitapta yayınlanan yazılar dört bölümde toplanabilir:

1. Nerede ve ne zaman yayınlandıkları kesin olarak saptanan yazılar. Bu bölüme giren yazıları şu kaynaklardan derledik:

a) Bedri Rahmi Arşivi;

Bedri Rahmi yayınlanan yazılarını, yayınlandıkları gazete ve dergilerden keserek defterlere yapıştırmış. Nerede ve hangi tarihte yayınlandıklarını belirtmiş.

b) Atatürk Kitaplığı;

c) Beyazıt Devlet Kitaplığı;

ç) Üniversite Kitaplığı;

d) *Sn. Ahmet Küflü'nün yardımıyla,* ***Ankara T.B.M.M. Kitaplığı.***

2. Nerede ve ne zaman yayınlandıkları kesin olarak saptanamamış yazılar. Bu yazılar yayınlanmış. Elde yayınlandıkları gazete ve dergilerden kesilen "kupürler" var. Bunlara "Bedri Rahmi Arşivinde Mevcut" kelimelerinin baş harflerinden esinlenerek "BRAM" yazıları dedik.

3. Eski Türkçe ve yeni Türkçeyle Bedri Rahmi'nin el yazısıyla yazılmış yazılarla daktilo edilmiş metinler. Bu bölümdeki yazıların çok önemli bir özelliği hiçbir yerde yayınlanmamış olmalandır. Bunlara "Bedri Rahmi Arşivinden, Yayınlanmamış" kelimelerinin baş harflerinden esinlenerek "BRAY" yazıları dedik.

4. Bu bölüm yazılara kamuoyuna sesli aktarılmış metinler girmektedir. Konferans ve radyo konuşmaları metinlerini, yerleri geldikçe belirttik...

Bedri Rahmi'nin tüm nesir yazılarını topladık, sanırım. "Sanırım" diyorum. Köşede bucakta elimden kaçmış birkaç yazı kalmış olabilir. İnsan hâli. Atlamış olabilirim. Onları da ele geçirebilmek için ortaya özendirici bir ödül koyuyorum: Yazımın sonundaki adresime bu kitaplar dizisine girmedik her Bedri Rahmi yazısını ulaştırana, bir ***Bedri Rahmi Serigrafisi****'ni armağan edeceğim. Sözüm söz. Eksiğimiz olmasın diye gösterdiğimiz gayrete, böyle bir ödülün yararlı olacağını düşündüm.*

Gelelim bu yazı dizisinin içeriğine... Bedri Rahmi'nin Türkçesine hiç dokunmadım. Olduğu gibi bıraktım. Tespit olunan diziliş hatalarını düzelttim sadece. Hepsi o kadar. Kronolojik sıraya önem verdim. Yazıldıkları tarihteki tazeliklerini göstermek için... Bazı yazılar sadece ay belirtilerek yayınlanmış. Bu yazıları o ayın başına aldım. BRAY yazılarının içeriğinden, yılını tahmindeki günah ve sevaplar, bana aittir. Onları genellikle o ay veya yılın sonuna ekledim. Eğer bir yazı aynı dergi veya gazetenin başka bir veya birkaç sayısında da yayınlanmış ise... İlk yayınlarda dipnotla durumu okuyucuya anlattım. Bazen de aynı yazı, aynı adla değişik dergi veya gazetede yayınlanabilmiş... Veya ilkin gazetede yayınlanıp sonra dergide görülmüş. Önce dergide çıkıp sonra gazeteye alınmış... Bu gibi durumlarda zaman sırasına önem verip, yazının ilk yayınlandığı tarihe göre sıralama yaptım. Okuyucuyu da dipnotlarla uyardım....

Zaten her şey sevgili okuyucu için değil mi? Günün birinde birileri merak eder mi Bedri Rahmi'yi? Bedri Rahmi bu konuda ne demiş, şu konuda ne yazmış diye merak edenler çıkar mı dersiniz?!.. Kişisel olarak ben Bedri Rahmi'nin dehası gelecek kuşaklarca yeniden ele alınacaktır diyorum. Gençler onu yeniden keşfedecektir. Okuyan nesiller de gelecektir. Çünkü:

"Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu misli menendi görülmedik cömert ana
Bu her yanı meme
Bu her yanı dudak
Bu her yanı gül.
Bu zırnık almadan veren,
Habire veren yediveren gül.

Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu üç yosma denizde üç defa ıslanan
Gürbüz ırmaklar ortasında susuzluktan
[çatlayan.

Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu sapsarı sıtma, bu masmavi gurur.
Ne tosunlar doğurmuş, ne tosunlar.
*Bak daha neler doğurur."**

Çalışmamız, bir ekip çalışması olarak gelişti. Bir imece. Bedri Rahmi İmecesi. Başta binlerce sayfa yazıyı yağdan kıl çekercesine daktilo eden, yanlışlarımızı kendi içgüdüsünü kullanarak düzeltip doğru ve temiz olarak sonuca giden dost, kardeş Ayşegül Erdal Hanıma teşekkür etmek istiyorum. Ayşegül Hanım da Bedri Rahmi'nin tadına varmış, yazılarını yazarak onunla bir ilişki kurabilmiştir. Onu sevmiş olmalı. Yaptığı iş sevmeden yapılamazdı.

Araştırma grubunda Sn. Semiha Kırım, Sn. İnci Güntay, Sn. Şehnaz Kurdoğlu, Sn. Feriha Ertürkmen ve Sn. Kâmile Ceylan Hanımlara da teşekkürü bir borç bilirim.

Atatürk Kitaplığı Müdüresi Sn. Aysel Kurdoğlu ve Müdür Muavini Sn. Safiye Özkan Hanımlarla, Beyazıt Devlet Kitaplığı Müdürü Sn. Erdal Hamami'ye gösterdikleri anlayış, yardım ve dostluklarından ötürü teşekkür ederim.

---

*"Bİ TANE DAHA" – Dol Kara Bakır Dol. Bedri Rahmi şiirinden alıntı. B. R. EYUBOĞLU/Bütün Eserleri: 1, Bilgi Yayınları/ Üçüncü baskı/Haziran 1990/s. 264.

Araştırmalarımda elimden tutup yol gösteren, yardım eden Sn. Mehmet Türker Acaroğlu'na, Sn. Mehmet Ali Cimcoz'a, Sn. Mehmet Başaran'a, Sn. Vedat Günyol'a, Sn. Cevdet Kudret'e, Sn. Ahmet Küflü'ye ve Sn. Hıfzı Topuz'a da teşekkür ederim. Öğreti ve yardımlarıyla uzağı yakın, zoru kolay kıldılar. Sağolsunlar. Sevgili ve büyük Şükriye Ablanın elleri dert görmesin. Allah onu başımızdan eksik etmesin; sevgisi ve coşkusuyla içimizdeki anne-baba boşluğunu doldurmuştur. Biricik Halam Nezahet Goloğlu ile komşum Gevher Okman Hanımlar da eski Türkçelerin okunmasına yardım ettiler. Var olsunlar.

Oğlum Sabahattin Rahmi, bu araştırmanın dergiler kısmını yönetti. İyi niyet ve çabasıyla sadece dedesinin değil, babasının 1960'da Paris'den yazıp bir dergiye yolladığını tamamıyla unuttuğu bir yazıyı bile buldu, getirdi... Muhit dergisinde Bedri Rahmi'nin bile adlarını unuttuğu birkaç şiiri bulup çıkarttığı günün akşamı nasıl da çocuklar gibi sevinmiştik!..

Hayat arkadaşım, otuz yıllık eşim Hüget'in bu çalışmamın her evresinde emeği vardır. Bence en önemli katkısı geliştirdiği "ev kompüteri programı" içerisindeki "Alfabetik yazı kartoteksi" kurup, kolaylık sağlaması olmuştur. Çift yazılar olayını böylece yakaladık. Kitaplık çalışmalarında da yer alan eşim, yoğun dikkati, keskin zekâsı, kıymetli belleği, tükenmez enerjisiyle her zaman yanımda, yanıbaşımda, canımın çekirdeğinde, gözümün bebeğinde olmuştur. O olmasaydı, ben olmazdım.

Babamla beni daima eşlerimiz derleyip düzenlemiş, yuğmuş yıkamış, aklamış paklamış, adam etmişlerdir. Daima onların engin sevgi ve anlayışına sığınıp tövbekâr olmuşuzdur. Eren Hanıma yakışan bir gelin oldu Fransız Kanadalısı Hüget Gelin...

Bu merhalenin de alınmasıyla, geriye aşılacak üç konak kaldı:

– Eren-Bedri Rahmi mektuplaşması;
"Aşk Mektupları"
– Bedri Rahmi'ye yazılan mektuplar;
"Dost Mektupları"

– Bedri Rahmi'nin,
"Gün-Gün-Gün" adını verdiği anıları.

Bu sorumlulukların yanında bir de Sabahattin Amcama karşı bir görevim var... Yapıtlarına sahip çıkmak istiyorum. Babamın yazılarını nasıl iğneyle kuyu kazarcasına toparladıysam, onunkileri de toparlayacağım. Yunus Emre Yılında Sabahattin Amcamdan kimsecikler söz etmiyorsa bu biraz da kendi kabahatimizdendir.

Sabahattin Eyuboğlu, babamın tadını çıkarttığı bir ağabeydi. Onun değil bir sözü, bir bakışı babama yeterdi... Sabahattin Amcam da güme gidecek adam değildir.

Sabahattin Amcam her açıdan babamın üniversitesi olmuştur. Onun da gelecek nesillere ulaşacağını adımın Mehmet olduğunu bildiğim gibi biliyorum. Eserlerinin tümünü derleyeceğim. İki kardeşin aynı konuyla ilgili yazılarını bir arada yayınlayacağım. Adını bile buldum şimdiden: "İkisi Birden"...

Son olarak Almanya'ya Fakir Baykurt'a seslenmek istiyorum. Yeni Ufuklar'da 1975'de yayınlanan yazısını bana Vedat Günyol Hocam buldu... 18 Nisan 1991 sabahı okudum. Ne diyeyim?.. Aklımı kaçırıyordum okurken... Nasıl da tadını çıkartmış babamın? Nasıl da sevmiş?... Günlerce allak bullak oldum. Kıskandım. Ağladım. Çok duygulandım. Şu anda da hâkim olamıyorum kendime. Ellerin dert görmesin Fakir Baykurt. Dilerim Allahtan ömründe Bedri Rahmi'yi sevdiğin gibi seni seven dostların olur.

Mehmet EYUBOĞLU
23 Nisan 1991

Bedri Rahmi Eyuboğlu Sk. No: 10
Kalamış - Kadıköy, 81030
İSTANBUL

KÜLTÜR YOKUŞU

KÜLTÜR YOKUŞU

Önümdeki masada oturan gençler mecmualarımız hakkında hararetli bir münakaşaya dalmışlardı. Kulak misafiri oldum.

– Bizde adamakıllı bir mecmua çıkmasına imkân yoktur, diyordu. Çünkü mecmualarımız yazıcılarının hiçbir zaman karnını doyuramaz ve yalnız onların yazılarını neşretmekle muharrirlere büyük bir iyilik yaptıkları kanaatini taşırlar. Para alan muharrirlerimize gelince, isimleri on beş yirmi senedir her gün gazete sayfalarında yer aldıkları halde, bugün yazılarından ellerine geçen para ile geçinmelerine imkân yoktur. Bu yüzden yardımcı işler arayarak hayatlarını insafsızca parçalar dururlar. Fransa'da bir muharririn aldığı para ile...

Fakat bu gencin sözünü kestiler, ona arkadaşlarından biri:

– Fransa'da bir gazete veya mecmuanın kari adedini unutuyorsun galiba? dedi. Satışları her hafta bini aşmayan kültür mecmualarımızın muharrirlerine dolgun bir para verebilmelerine imkân var mı?

Bir başka genç söze karıştı:

– Bizde mecmua çıkaranlar, dedi, bizim tünelin hikâyesini bilselerdi, meselenin yalnız bir "rakam" işi olduğunu anlarlar ve yüzlerce mecmuaya mezarlık eden "Babıâli" daha kundaktayken ölen mecmuaların minicik mezarlarıyla dolmazdı.

Kültür mecmualarımızın mukadderatını yalnız iktisadi bakımdan gören delikanlı, tünelin hikâyesini anlattı:

– Bundan bilmem kaç sene evvel Yüksekkaldırım'da ihtiyar bir adâm peydah olmuş, bu adam sabahtan akşama kadar Yüksekkaldırım'ın başında durur, elindeki deftere kaldırımdan inip çıkanları işaret edermiş. Birkaç ay ihtiyar bu işi görmüş ve nihayet İstanbul'dan Beyoğlu'na ve Beyoğlu'ndan İstanbul'a gidip gelenler arasında bugünkü tünelin daimi müşterisi kesilenleri hesaplamış. Tünel bu adamın yaptığı istatistiğe dayanarak açılmış. Ve zannederim masrafını çıkarıp kâra başlayalı da çok oldu.

O zamana kadar söze karışmayan bir delikanlı, bu tünel hikâyesini dikkatle dinledikten sonra:

– Güzel ama dostum, dedi, tünelin bugünkü vaziyetini Yüksekkaldırım'dan inip çıkanlara değil, doğrudan doğruya Yüksekkaldırım'ı vücuda getiren yokuşa borçlu olduğunu unutuyorsun. Kültür de bir yokuştur dostum!

Kültür mecmualarımızın da tünel kadar

işe yarayabilmeleri için yanıbaşlarında böyle bir yokuşun dikili durması lazım. Güçlük, bu yokuştan inip çıkanları saymakta değil, o kültür yokuşunu kurmakta.

Delikanlının bu sözleri o kadar hoşuma gitti ki, az kalsın gidip boynuna sarılacaktım.

Tan, 9 Haziran 1936

"ŞEY" BOLLUĞU

Bürosunda çalışan daktiloların işleri olmadığı zamanlarda bile kazara bluz örmeye kalktıklarını görünce ifrit kesilen ve bitmesi üç ilmik kalmış canım bluzu yakaladığı gibi derhal en yakın sobaya atan sert bir işadamının yanındayım. Bana her yanan bluzdan kaç çeşit fazilet dumanı yükselebileceğini izah ettikten sonra:

– Bürona bir memur mu alacaksın? Onda yalnız şu iki faziletin olup olmadığına dikkat et: Evvela, sigara içmeyecek! (Sert işadamı şimdi yaktığı sigarayla bir saatten beri tam sekiz adet sigara içmişti!) Sonra konuşurken "Şey" demeyecek! Ben bütün memurlarımda diplomadan evvel bu iki hassayı ararım. Fakat nerede!...

Ve işadamı derhal zile bastı. Otuz beş kırk yaşlarında mahcup tavırla bir memur içeri girdi. Kendisine sorulana:

– 78 numaralı dosya mı efendim, şeyden geldi efendim. Fakat şeye konulurken... Şey... diye "şeyleri" birbiri arkasına takarak cevap vermek istedi! Fakat işadamı onun birkaç "şey" daha ilavesine lüzum görmeden teşek-

kür edip gönderdi. Sonra çok isabetli bir kimya tecrübesini bitiren bir âlim edasıyla:

– Gördün ya dostum! dedi. Bu adama adını bile sorsan sana "şey" der. Bu adam "şey" hastalığına müptelâdır. Bilmediği veya hatırlamadığı her kelimenin adı "şey"dir. Ben bu biçareyi adam etmek için her tekrar ettiği "şey" kelimesi başına kırk para almayı tasarlamıştım. Çetele tutup çizdim, ay sonunda maaşından maada bana yedi kuruş da borçlu çıktı!..

Sigaraya gelince, gel bak! dedi ve bana aralık kapıdan arkası bize dönmüş bir memur gösterdi:

"Bu zat-ı şerif günde bir paket sigara içer! dedi. Bu paketten on üç tanesini burada şu masanın başında içer. Bir sigara şu kadar dakika içilirse... on üç sigara bilmem ne kadar dakika eder. Sigaranın hangi cepte olduğunu bulmak için sarfedilen vakte bir de kibrit aramayı ilave et. Hele mütemadiyen kayıtların arasına saklanan sigara tablası...

Artık sabrım tükenmişti. İçmekte olduğum sigarayı sinirli sinirli ezerken, arkadaşıma sordum:

– Şey! O değil ama bize ne zaman geleceksin?

Sert işadamı sigarasından derin bir nefes çekti:

– Size mi? Yarın ne? Şey... Pazartesi yahu!... dedi.

Tan, 19 Nisan 1936

ÇUKUR

İki türlü dağ vardır:

Birisi başımızın üzerinde, başı bulutlara dayanan dağdır. Boyu boyumuzdan yüzlerce binlerce defa büyük olduğu için ondan gayri ihtiyari ürkeriz. Allah yeryüzünü bu dağlarla süslemeyi tercih etmiştir. Biz buna "Allah'ın dağı" deriz.

Öteki dağ yapma dağdır. Başı ayaklarımızın altında ve ayakları, bizim kendi elimizle kazdığımız bir çukurun dibindedir.

Herhangi bir şeyi veya bir kişiyi iki türlü methediş vardır: Birisi onun bütün kıymetlerini üstüste dizerek başımızı aştığını görmek ve önünde hürmetle eğilmek.

Öteki methediş, bu yazının mevzuunu tenkit eden ve hatalı bulduğunu "çukur kazarak yükseltme"dir.

Bu çukurlu methediş nevine misal olarak size, daha evvelki günkü Akşam'da çıkan bir yazıyı misal vereceğim. Yazı Orhan Selim'indir. Maksim Gorki'ye, bu büyük edibin kudretine ve ölmezliğine dairdir. Belkemiği Gorki'nin biyografisini verecek kadar mufas-

sal bir yağlıboya portresine dayanan bu yazı Nâzım Hikmet'in elinden çıkmış denecek kadar kuvvetlidir. Yazının sonuna kadar Gorki'nin enerjisini bir dağ gibi önümüze yığıyor. Orhan Selim, bununla kanaat etmeyerek bu dağın yüksekliğini bir kat daha arttırmak için Dostoyevski'yi "müzelik" yaparak dünyanın en büyük yazarlarından birisini bir çukur gibi kazmıştır.

Bu çeşit methediş tarzına biz de bilhassa ediplerimiz arasında rastgeliyoruz. Bakıyorsunuz, Nâzım Hikmet'i methetmek isteyen, ona Necip Fazıl'dan bir çukur kazıyor. Necip Fazıl sevenler, ona Nâzım Hikmet'ten bir çukur hazırlıyorlar. Ben de Orhan Selim'e sapına kadar şair Nâzım Hikmet'in bir satırını hatırlatarak:

– Maksim Gorki'yi sev sevebildiğin kadar Orhan Selim. Fakat Dostoyevski'ye dokunma, diyeceğim.

Tan, 22 Haziran 1936

GÜZEL KONUŞANLAR

Adları bayrak gibi elden ele, darbımesel gibi dilden dile dolaşan insanların en büyük hususiyetlerinden biri de güzel konuşmalarıdır.

Kuruma nedir bilmeyen bir boğaz, hudut tanımayan bir muhayyile ve kelimeleri olgun bir meyve gibi büyük bir haz ile tadan bir lokma dil. Bunlara, söyledikleri söze inanmayı, söylerken, kendi kulaklarını da dinleyicilerin arasında görüp, onlara da yepyeni sözler dinletmeyi, yani konuşurken icat etmek kabiliyetini ilave edin, güzel konuşan insanların sermayeleri hakkında bir fikir edinmiş olursunuz.

Bu yazıda, hatiplerden değil, güzel konuşanlardan bahsetmek istiyorum. Çünkü güzel konuşan adamla hatibi birbirine karıştırmamak niyetindeyim. Güzel konuşan adam bana başıboş koşan bir at, hatip ise, gideceği yere evvelden raylarını döşemiş ve kelimelerini vagonlarına doldurmuş, harekete hazır bir tren hissini veriyor.

Güzel konuşan adam bize evvelinden, ne

bizi götüreceği yeri ve ne de nereden götüreceğini söylemeden yola çıkıyor ve bizi hiç ummadığımız yollardan, aklımızdan bile geçmeyen bir yere götürüyor.

Ekseriya kendilerinden, hatiplerden öğrendiğimizin birkaç yüz mislini öğrendiğimiz, bu güzel konuşanlara "hoşsohbet adam" adını veriyoruz.

Hoşsohbet adam bir radyo gibi havada dolaşan sesleri yakalıyor; esrarengiz bir mimar gibi kaşla göz arasında önümüze renklerden, seslerden, birer saniyelik ömürleri olan binlerce dekor kuruyor; alelade kelimeciklerin harcıyla, boş bir arsa gibi önüne serilen muhayyilemize istediği biçimde binalar yontuyor.

Güzel konuşan adamın elinde, balmumu kadar muti kesiliyor ve büyük bir hazla bu elin istediği şekillere giriyoruz.

Güzel konuşan adamın elinde "Adem" oluyoruz, "Havva" oluyoruz, yılan olup bu iki biçareyi sokuyor, cehennem olup yanıyor, cennet kesilip gülüyoruz.

Tan, 25 Haziran 1936

KİTAPTAN ADAM

Tanıdığım insanlar arasında, çok okumuş, az yazmış, çok yazmış, hiç okumamışlar vardır. Fakat ben bugün size okuyup yazanlardan değil de, okuduğu kadar konuşanlardan bahsedeceğim.

Ben birçok şeyleri birçok şeylere benzetmek illetine müptela olduğum için tanıdığım insanları da bir şeylere benzetmeden rahat edemem. Bazı insanları bozuk paralara, bazılarını pırasaya, kimisini boş bir kibrit kutusuna benzettiğim gibi bu okuduklarını konuşanları da yolda dolaşan bir kitap halinde görürüm.

Tesadüfün rüzgârıyla sayfaları açılınca noktaları, virgülleri ve altları kırmızı kalemle çizilmiş satırlarıyla onlar bana doğru birer kitap gibi ilerler ve ben ayaküstü onların sayfalarını karıştırır ve birçok şey öğrenirim.

Kitaptan adam, yine kitaptan parmaklarını altları çizilmiş, satırlardan birisinin üzerine kor ve size o satırı anlatır. Kitaptan adamın gökleri, kitapta okuduğu gökler kadar geniş veya dardır. Kitaptan adamın kitap sayfaları kadar az veya çok üzüntüleri, neşeleri vardır.

Kitaptan adam size kendisinden başka her şeyden bahseder. Onun kitaplaşmayan bir tarafını bulmak için manevralar yaparsınız, fakat sağınız kitap, solunuz kitap, tavan döşeme kitaptır.

Kitaptan adamın kendisi ayva çekirdekleri kadar mütevazıdır. Ayva çekirdekleri gibi sırtına kitapların etli tarafını geçirmiş, kendisi bu kalın ve özlü kılıfın ortasına büzülmüştür. Biz kitaptan adamın bilgilerini ayvanın etli kısmını ısırdığımız gibi ısırır ve çekirdekleşen kendisini de ayva çekirdekleri gibi haberimiz olmadan atarız.

Tan, 30 Haziran 1936

TINO ROSSI VE SİNAN

Münir Nurettin'lerin, Safiye'lerin, Malatyalı Fahri'lerin himmeti ile abat ve yine onların insafsızca tekrarlarıyla berbat olan şarkılardan biri ile çeyrek saatten beri köşe kapmaca oynuyoruz.

Kumkapı'ya inerken ilk evde bıraktığımı sandığım şarkıyı hep bir ağızdan sokağın ucundaki öteki evler tamamlamaya çalışıyorlar.

Bir seneden beri mütemadiyen dinlemeye mahkûm olduğum için bu şarkının artık her notasını biliyor ve her hecesinden iğreniyorum. Sevgilisini senelerden beri fıstık ile besleyen âşık bana, ineklerini karpuz kabuğu ile beslemenin faziletinden bahsediyormuş gibi geliyor.

Devam eden şarkının ilk çıktığı günleri hatırlıyorum. Onun henüz yıpranmamış dolgun bir bulut gibi şehrin üzerinde dolaştığı günleri düşünüyorum.

Bütün şehir halkı tarafından kullanılmaya mahkûm bir elbise gibi çabucak paçavraya dönen şarkı biter bitmez arkasından bü-

tün bir yaz söylene söylene rengini ve usaresini kaybeden başka bir şarkı başlıyor: Bu da sinemaların, radyonun ve plakların himmeti ile yerli sanatkârlarımızın sesi kadar kaldırımlarımızla senli benli olan bir İtalyan melodisi. Tino Rossi'nin belkemiğinden mahrum, köse ve mülayim sesi, kaburgaları fırlamış bir evin şaşı pencerelerinden sokağa dökülüyor.

Edirne'de aynı şarkılar, bir ay misafiri olduğum bir oteli çepeçevre sarmışlardı.

Edirne şehrinden uzaklaşmış, güneşi milyonlarla zarbeden bir harmanın altın zerreleri önünde resim yapıyordum. Birden "Marinella!" şarkısının bir sülük gibi enseme yapıştığını duydum. Dokuz on yaşlarında bir köylü çocuğu dudaklarının bütün elastikiyeti ile Tino Rossi'nin şarkısını ıslıkla söylemeye çalışıyor.

Edirne'nin toprak kokan evlerini, akşamları bir kartal gibi yakalayıp göklere kaldırmak isteyen Sinan'ın Selimiyesi etrafında dolaşıyoruz. Sinan, bütün teferruatından silkinmiş, göklere uzanıyor; gökler ve toprak Sinan'dan geçerek muazzam iki nehir gibi burada birbirine karışıyor.

Fakat Selimiye'nin etrafını mütecessis pencereleriyle kuşatan ve bazen ona arkasını dönen tahta evlerinin birinden bir ses havalanıyor, Tino Rossi'nin mahut ve mülayim sesi kubbelerden birisine konuyor, kubbelerde Sinan'ın muhteşem alnı buruşuyor, Sinan'ın

homurdandığını duyuyorum. Minareler bu sesi kovacak oluyorlar. Fakat aynı ses başka bir evin penceresinden çınlayarak yine Sinan'a musallat oluyor.

Sinan'ı müziç sineği ile bırakıp uzaklaşıyoruz. Eski bir Edirne evinin aydınlanmış pencerelerinden birinden harikulade güzel bir arabesk süzülmüş; demiri bir örümcek ağı gibi işleyip pencereye takmışlar; fakat bir radyonun dişlerini gıcırdattığını duyuyoruz. Boşluklarından bir masal nakşı dökülen arabesk kırılıp bin parça oluyor. Bu sefer Tino Rossi değil, fakat yine hep o yârini fıstık ile besleyen âşık demirle yazılan bu şiiri kirli bir mendil gibi buruşturup karanlığa atıveriyor.

Bugün, 3 Ekim 1938

KAHVE VE TABUT

İstanbul'un en büyük hususiyeti herhalde adım başı değişen bir şehir oluşudur. Değişen yalnız manzarası değil insanları, hayvanları, âdetleridir ve bana öyle geliyor ki, İstanbul bütün sihrini ve bütün çirkinliğini bu sonsuz değişmelere borçludur. Dünyanın hiçbir tarafında evler bu kadar fazla değişik renk, ses ve koku neşredemez. Hiçbir sokak bizimkiler kadar mevsim değiştirir gibi, ağaçlarını veyahut bulutlarını değiştiremez. Hiçbir kaldırım bizimkiler kadar saatlerce başıboş dolaşıp duramaz.

Şehir vardır. Güzel temizlenmiş bir sigara ağızlığı gibi bir tarafından bakınca öte tarafı görünür, memleket olur; bir parçasını gezdiniz mi onun bütününü tasarlayabilirsiniz. Fakat Florya'da Üsküdar'ı, Şişli'de Fatih'i, Sarayburnu'nda Tarabya'yı düşünebilmek güçtür.

İstanbul'u aynı zamanda sevimli ve çirkin yapan bu değişikliğin rastgele oluşudur, tesadüf bazen tahini boyalı evi filizi boyalının yanına getirmiştir, komşunun kızı da teneke saksıları kırmızıya boyayacak olmuştur.

Üst kattaki kiracı güzel kilimlerini temizlemek için sahanlıktan aşağı sarkıtmıştır. Bu bir ressamı çıldırtabilir.

Beyoğlu'ndan geçiyorsunuz, vitrinlerin birinde bütün bir bahar, çiçeklerini ayağınıza göndermiş, onun yanıbaşında süpürgesinden tutun da kolonya şişesine kadar hepsi elektrikle işleyen, nikelajlı aletleri ışıldayan bir berber salonu ve tam onun yanı başında da pıhtılaşan kanları, derileri soyulmuş kulakları ve meşhur tebessümü ile bir kelle! Muazzam bir öküz kafası ve daha ötede bir sinema ve Marlene Dietrich'in mevzun bacakları... ilah... Bu da bir şairi çıldırtabilir.

Günlerden bir yaz günü. Beyazıt'ın ağacı bol kahvelerinden birinde oturuyorsunuz, nazlı akasyalar tarafından yelpazelenirken yemyeşil gölgelerin ağaçlardan dökülüşünü ve serin parmaklarını alnınızda dolaştırdığını hissediyorsunuz:

– Ağaç denilen hadisenin en güzel meyvesi gölgesidir, diyorsunuz. Altın köpüklü kahvenizi höpürdetirken nargile tokurtularıyla güvercinler arasındaki münasebeti seziyorsunuz.

– Hayat ne güzel şey... derken... Bütün kahve halkı ayağa kalkıyor. Siz de gölgelerinizi, altın köpüklü kahvenizi ve güvercinlerinizi bırakıp ayağa kalkıyorsunuz: Bir tabut! Kahve sakinlerini ikiye bölerek yanıbaşınızdan geçiyor. Arkasından ağlayanlar varsa siz de ağlamak istiyorsunuz. Ağlayanı ve kimse-

cikleri yoksa iyice altüst oluyorsunuz. Soğuyan kahvenize uzanırken:

– Ya bu ölümü yeryüzünden kaldırmalı, ya bu âdeti, yahut da bu kahveyi, diyorsunuz; amma ne yaparsın ölüm bu, Allah'ın emri!..

Bugün, 7 Ekim 1938

HALK ANLAMIYORMUŞ

Halk deyince aklıma gelen şey; halk kelimesini hayatında ancak bir iki defa kullanan ve kendisi için bütün dünyada yazılan muazzam yayınları bir türlü vakit bulup okuyamayan bir kütledir.

Ben kendi hesabıma her şeyin en güzelini bu kütle arasından buldum. En güzel yüzü onlarda seyrettim. En güzel sözü onlardan işittim. Neşenin en sarisine onlarda tutuldum. Istırabın ve iştihanın sanat eseri halinde parça parça satılığa çıkarılan bir meta olmadığını onlardan öğrendim.

Tevazuun sadece romancılar tarafından, içerisi doldurulan bir kelime değil, bir çileğe kokusunun elzem olduğu kadar insanoğluna yaraşan, ona en güzel tadını veren ve ancak mezarda terk edilebilecek bir huy olduğunu onlardan öğrendim. Onun her şeyi bir tanedir. Türküsü, zanaati, iştihası ve Allah'ı! Onun için türkülerden türkü, zanaatlerden zanaat ve Allah'lardan Allah beğenmek endişesi yoktur. Ve bu yüzden her zaman bizden üstündür. Her şeyi az, fakat özdür.

Bu kütle, lehinde ve aleyhinde söylenilen,

sözlere kulak asmadığı için onu biteviye sanattan anlamamakla itham etmek moda olmuştur.

Bu kütle haftalık mecmualardan birisine ömründe elini değdirmediği halde onları anlamamakla muvazzaftır. Ömründe Şehir Tiyatrosu'na ayak basmamıştır. Şekspir'i bir türlü kavrayamadığından şikâyet olunur, kibrit kutuları ve iskambil kâğıtları üzerindeki resimlerden başka resim görmemiştir. Rafael'i Tintoretto'dan tefrik edemiyor diye üzülenlerimiz vardır. İyiyi kötüden her zaman aklı selimi ile tefrik edebilecek olan bu kütlenin bünyesinden fışkıran güzeli bizim de güzel bulmamıza rağmen bizim güzel dediğimize onun ekseriya lakayt kalmasına kızmayalım. Kabahat boylu boyuna bizimdir. Çünkü bizim güzel dediğimiz nesne ekseriya ne idüğü malum olmayan şeylerden yapılmış garip bir haritadır. Bence Naşit halkın, yanılmaz zevkine kuvvetli bir misaldir. Naşit'i Naşit yapan, istediğini çok iyi bilen bir seyirci kütlesi buluşudur. Sanattan anlamadığı söylenen bu kütle Naşit'in dehasını tahlil etmiş, onun Karagöz, ortaoyunu ve kukla gibi tamamıyla kendi malı olan şeylerden örülmüş olduğunu görmüştür. Karagöz'den kuklaya, kukladan ortaoyununa ve oradan Naşit'e geçen Türk sahnesi, ancak Naşit'ten de Şehir Tiyatrosu'na geçtiği zaman tekamülüne devam edebilecektir.

Bugün, 8 Ekim 1938

ADANA PAMUĞU!

Son zamanlarda çıkan haftalık mecmualarımızdan birisinde, gözüme çok güzel bir fotoğraf ilişti. Bir parça sonra Adanalı olduğunu öğreneceğim on iki on üç yaşlarında bir köylü kızı; fotoğrafçı dükkânlarında mühim bir yer alan şalvarlı, cepkenli ve iskarpinli sahte köylü kızlarından değil, çizgili basmadan şalvarı ve çiçekli gömleği güneş, gök ve ter kokan halis muhlis bir köy çocuğu. Renkten başka gözünün önünden hiçbir şeyin kurtulamadığı fotoğraf, yalnız köylü çocuklarının yüzünü aydınlatan hicap, neşe ve tevazu dolu tebessümlerden birisini yakalamıştı. Bu tebessüm sanki:

– Benim gibi yırtık şalvarlı bir kızın resmini ne yapacaksınız? diye soruyordu.

Bu güzel resmi çeken bahtiyarı tebrik etmek isterdim. Resmin altına baktım, isim filan yoktu. Fotoğraf, karilere yalnız şu iki kelime ile takdim ediliyordu:

"Adana Pamuğu".

Kelimenin sonunda bir nida işareti aradım. Yoktu. Kızcağızın elinde pamuğa benzer bir şey aradım vardı. Vardı amma benim ak-

lıma çoktan kötü şeyler gelmişti. Resimlerinin yarısından çoğunu ecnebi mecmualarından kapışan mecmualarımız resimlerle beraber ekseriya bir sürü çapkın ibareleri de naklet-meyi ihmal etmiyorlardı. Daha çok Fransız mecmualarını şenlendiren bu nevi açık saçık resimlerin altında "paskalya yumurtaları", "turfanda kiraz" gibi cümleler eksik değildi.

Bizde, mizahi mecmualarımızda çizilen kadın resimlerinin altında fındık kurdu, bademşekeri, Yedikule marulu, Yafa portakalı, Bursa şeftalisi gibi çerez ve meyvelerle iştiha açmaya çalışan ibareler görmeye alışmıştık. Bu yüzden "Adana pamuğu" kelimesi bana derhal o açık saçık resimleri hatırlattı ve mecmua sayfalarımızın on iki yaşında bir kız çocuğuna kurduğu pusudan iğrendim. Yoldan geçerken elalemin kızına, karısına iki manalı kelimelerle söz atan münasebetsizleri hatırladım.

Üzerine titrediğimiz bir kimsenin meşe ağacı önünde alınan resminin "meşe odunu" ve bir bahçe önünde çektirdiğiniz fotoğrafın "kabak çiçeği" gibi ibarelerle karilere takdim olunabileceğini düşündüm.

Fotoğrafları bu nevi kelimelerle takdim etmek şartsa bu şakalara tahammül edecek kaşarlanmış kimseleri aramak lazım gelir. Ecnebi mecmualarından dolup taşan resimler bu işi kendisine meslek edinen düşkün kimselerin fotoğraflarıdır.

Bugün, 9 Ekim 1938

HİKÂYELERİN HİKÂYESİ

Babıâli deyip geçmeyin, o sadece bir yol değildir. Bir yokuştur. Fakat ucu her zaman Türbe'ye çıkan bir yokuş değil!.. Bir iniştir. Fakat herkesi Sirkeci'ye indirmez!.. Bazılarını belinden yakaladı mı, bir hayli derinlere götürür. Bu derinliklerden bazen tuhaf sesler yükselir, oradan birkaç inci söküp getirenler de bulunur.

Babıâli deyip geçmeyin, o bir acayip makinadır; bir tarafına, henüz bıyıkları yeşermemiş, taptaze, bembeyaz muhayyileler korsunuz; öteki tarafından ihtiyar kurbağalar çıkar. O bir garip fabrikadır. Dişlilerinden bir tanesine herhangi bir ecnebi gazetesi değse, bütün makinaları harekete geçer ve fabrikanın öteki ucundan gündelik, haftalık, aylık ilh... bir sürü matbua çıkar. Esrarengiz bir muazzam cihazı vardır. Bütün dünya matbuatı onu beslemek için çalışır. Milyonlarca satış yapan dünya gazete ve mecmualarının muhabirlerini, ressamlarını ve muharrirlerini kendisi besliyormuş gibi kullanmakla kalmaz; onların hikâyelerini romana, romanlarını hikâyeye çevirerek biçarelerin başlarını döndürür.

Bilhassa, yolu Babıâli'ye düşen küçük hikâyelerin hikâyesi hazindir:

Malum olduğu veçhile bizim gündeliklerde çıkan hikâyelerin yüzde doksanı tercümedir. Eksik olmasınlar, birçok lisan bilen gencimiz vardır. Onlar bize Çince'den, Eskimoca'dan, Portekizce'den harıl harıl hikâye yetiştirmektedirler.

Fakat aynı hikâyenin muhtelif gazetelerde çıkabileceğini gözönüne alan mütercimlerimiz, tercüme ettikleri hikâyeyi kuşa benzetene kadar kesip biçmektedirler.

Tercüme edilen esere sadık kalmak ne kadar güç ise, herhalde onu tanınmayacak bir hale getirmek de çok yorucu olsa gerektir!

Bu mühim ameliyattan sonra ortaya çıkan garibeden ürken mütercimin kendisidir. Bu gayrimeşru mahsule kimin ismini koyacağız. Uzun uzun düşünen muharrirlerimiz bazen sadece "Fransızca'dan" derler ve hikâyeyi yazanla tercüme edenin isimlerini saklarlar. Son zamanlarda: Çeviren: Nokta ve noktalı virgül diye isimlerini koyuyorlar. Çeviren! Fakat hangi dilden, hangi muharrirden Hangi asırdan?.. Kimi, neye çeviriyorlar?..

– Adam sen de! Üzümü ye de bağını sorma işte! diyorlar.

Evet amma bize üzüm diye o kadar acayip meyveler uzatıyorlar ki, hangi bağdan geldiğini sormadan yiyenlerimizin fena halde midesi bozuluyor!.

Bugün, 13 Ekim 1938

ARKADAŞ

Arkadaş olmayanlardan korkun! O ya bir dâhidir, yahut azılı bir insan düşmanı.

Arkadaştan kastettiğim nesne bir kanarya, bir fino köpeği veya bunlar gibi insanoğlunun arkadaşlığına mazhar olan mahluklar değil, adıyla sanıyla insanoğludur. Arkadaşlıktan anladığım, kadına kocasını, babaya oğlunu ne şekilde olursa olsun bağlayan bağlar değil; birbirini hiç tanımazken Ahmet'in Mehmet'i veya Ayşe ile Fatma'yı birbirine karıştıran esrarlı olmasına rağmen el ile tutulup göz ile görülebilecek kadar eti ve kemiği olan histir.

Bazen en ufak bir menfaat yüzünden yolda karşılaşan Ahmet'le Mehmet canciğer ahbap kesilirler; menfaat gider arkadaşlık kalır. Ali ile Veli en ufak bir menfaat gözetmeden tesadüfen arkadaş olurlar; bir gün incir çekirdeğini doldurmayan bir menfaat bu arkadaşlığı bozabilir. Fakat bereket versin ki, ne dinler, ne de kanunlar insanoğlunun birden fazla arkadaş edinmesini menetmemişlerdir.

İnsanoğlu pazardan sebze alır gibi arka-

daşlarını seçer, mizacına göre arkadaş beğenir. Arkadaş albümünde boş sayfa kalmadığı takdirde bu albüme bakarak o insan hakkında iyi kötü bir hüküm verebiliriz, çünkü insanoğlu ekseriya bütün huylarına bir arkadaş seçer, mesela Ahmet'i dinlemekten hoşlanır, halbuki Mehmet sırf kendisini dinlediği için arkadaşıdır. Ali, açık saçık şeylerden bahseder; Veli, dünyanın en kapalı, en sofu adamıdır. Hasan'a meftundur, çünkü onun her hususta kendisine faik olduğuna emindir. Hüseyin'e bayılır, çünkü kendisinden kat kat aptal olduğuna kanidir!

Arkadaşı bol olan bir arkadaşınız varsa, onun bütün arkadaşlarını tanımanızı tavsiye ederim. Böylelikle hem arkadaşınızı daha iyi tanımış olacak, hem de kendi rütbenizi tayin edeceksiniz!

Bugün, 18 Ekim 1938

SUSAN ADAM

Susan adam bir çukurdur, üzeri bazen belahatin, bazen tevazuun ve ekseriya kurnazlığın kapatmaya çalıştığı bu çukur nice muhaverelere pusu kurmuş, nice coşkunlukları gömmüş, nice sabırları tüketmiştir. Her evin bir susan adamı bulunur. Bu çukur her odanın ayağına yumuşak bir halı gibi serilir, kulaklarını tam sizin sözlerinizi dinleyecek bir şekilde ayar eder, soğuk dediğiniz zaman titrer, sıcak dediğiniz zaman bunalır, ağzınızdan çıkan kelimelere göre yüzü renkten renge girer. Fakat susar! Sizi bütün kalbi ile dinlediğini, sizi dinler gibi göründüğü halde sizinle zerre kadar meşgul olmadığını, kinini, neşesini, servetini, ağrısını, çıbanını susar.

Sözün gümüş ve sükûtun altın olduğunu öğrenmiştir. Fakat mandaların milyoner olmadıklarını çok iyi bildiği halde sizi dinlerken size acıyarak susar. Sevincinden boynunuza sarılmak ister, hırsından yüzünüze tükürmek için çırpınır, fakat dişleriyle dudaklarını kilitler ve susar.

Allah'ın kendisine kocaman bir dil verdi-

ğini yalnız midesi bozulduğu zaman görecek kadar dilini unutanlardan değil, hepimizin içindeki susan adamdan bahsediyorum. Her gönülde bir arslan değil, susan bir adam yatar. Susan adamdan nefret ediyorum. Bizimle beraber doğup bizimle beraber yaşadığı halde, bir gün ömrümüzü lüzumsuz bir kahkaha gibi boşluğa salıverip boylu boyunca toprağa uzananın susan adamın ta kendisi olduğunu düşünüyorum.

Bugün, 1938

EN UCUZ LÜKS

İster bir ot mindere yaslanarak, ister kuştüyü bir yastığa gömülerek, ister toprağa uzanarak okunsun bence kitap okumak bir lükstür ve lüksün bize en ucuza mal olanıdır. Güzel bir kitap okurken duyulan zevki, heyecan şiddetini hayatın başka sahalarında, başka türlü tatmak bize her hususta daha pahalıya mal oluyor; mesela kitaptan daha çok şeyler vadettiği halde, bizi ekseriya inkisarı hayale uğratan sinema bile.

Kapıları dünyanın her tarafında herkese bedava açılan kütüphanelerde en ufak bir el hareketiyle asırların bahçesinde yetişen dehaların en güzel meyvelerini ayağımıza kadar getiriyorlar. Dünyanın en meşhur edipleri sizi bir parça eğlendirebilmek, size bir şeyler öğretebilmek için o andan itibaren bütün gayretleriyle çırpınmaya başlıyorlar.

Medeniyet istediği kadar sesleri, notaları ve kelimeleri birer mavi güvercin halinde göklere salıverip antenlerin kurduğu kapana düşürsün; radyonun tekamülünden sonra cümleler istedikleri kadar birer birer kitap sayfalarından doğrulup havalarda dolaşarak

radyosu olan bahtiyarların kucağına düşsün, kitap yine insanoğlunun en yaman icadı, en baş döndüren lüksü olarak kalacak.

Bir kitap sayfası kadar dili dönmeyen plaklara dünyanın parasını verirken kitap pazarından bir simit pahasına her zaman bir âlem satın alabileceğiz!

Elektriğin sarstığı göklerden şarkılar ve kelimeler yağadursun, bize en esrarlı pusuyu yine kitap sayfaları kuracak. Kitap sayfalarında renk renk, çeşit çeşit binlerce dünya gözlenmiş, gözlerin birer sinek gibi üzerlerine konmasını bekliyor! Kitapların balına yapışan sinekler arasında mide fesadına uğramayanlara ne mutlu.

Bugün, 23 Ekim 1938

DANTELA VE KASA

Beyoğlu'nun kör bir testereyi andıran silueti Şişli'den Kasımpaşa'ya kadar gönülleri rahatsız eder. Asıl İstanbul dantelası Eyüp'le Sarayburnu arasına dizilen kubbelerle minarelerin sanatkâr parmaklarında örülür. Bu nefis dantelanın en muvaffak tarafı bence Ayasofya'dan Sarayburnu'na kadar inen kısmıdır. Eyüp'ten Ayasofya'ya gelene kadar birkaç defa kördüğüm olmak birkaç defa da kopmak tehlikesi atlatan dantela, Gülhane Parkı'nın ağaçlarına kavuştuktan sonra salına salına denize dökülür gider.

İstanbul'un hangi semtinden bakarsanız bakın, bu parça ahenginden zerre kadar kaybetmeden şehrin yüzünü güldürür. Burada göze çarpan binalar manzaranın akışına mani olmak şöyle dursun onu arttırırlar. Dikkat ederseniz bütün bu parça ufki çizgilerle örülmüş ve tam yerli yerinde fışkıran, bacalarla kulelerin şakulleriyle de toprağa perçinlenmiştir. Binalar bu parçanın sırtına çıkmamış ayağına serilmiştir. Toprağa uyuş, ağaçlarla barışma, bunlardan başka bir de İstanbul'un

eski yalılarında ve gittikçe nesli kuruyan sakız kadar beyaz sayfiye evlerinde görünür.

Kadıköy'den Bostancı'ya kadar serpilen bu evlerin en büyük hususiyeti bulundukları yere kaynamış olmalarıdır. Eski beyaz evler, son zamanlarda türeyen beton azmanları gibi bulundukları yere selamsız sabahsız düşmemişlerdir. Onlar ağaçların, toprağın müsaadesini almışlar; tabiatın kapısını vurmadan içeri girmemişlerdir. Onların hepsinde sanki bulundukları yere yük oluyorlarmış gibi utangaç ve ürkek bir hal vardır. Beton azmanlarına gelince, onlar tahta evlerin bin naz ile gözetledikleri ağaçların nefis dantelasını kabasaba bir kuruluşla buruşturmuşlardır. Evden ziyade, içerisine para yerine insan atılan bir kumbarayı hatırlatan beton azmanlarının önünden geçerken düşünüyorum:

Bu kadar kalın duvarlara, bu çelik parmaklıklara ne lüzum vardı?

Hırsız korkusu mu? İnsaf! Tabiatın bu kadar cömert, bu kadar iyi olduğu bir yerde hırsız barınamaz. Hem bu zayıf nahif tahta evlerin canı yok mu? Onlar daha bankalar icad edilmeden incecik bir tahta kabuğa canlarını ve servetlerini emanet etmişler.

Bugün, 25 Ekim 1938

KLASİK TÜRK MUSİKİSİ

Bundan dört beş ay evvel bize birkaç konser ve birkaç plak vererek klasik Türk musikisini hatırlatan Mesut Cemil'e ne kadar teşekkür etsek azdır. Gerek konserin gerek konserden sonra neşrolunan plakların memleketimizde layık oldukları rağbete kavuştuklarını sevinçle takip ediyor ve bu güzel hamlenin tekrarını dört gözle bekliyoruz. Sinema, radyo ve plak gibi amansız vasıtalarla senelerden beri tabur tabur musiki zevkimizi istila eden garp musikisi karşısına, boğazlanan bir "medet!" veya "döktürü döktürü!" gibi cenin-i sakıtlarla çıkmaya utanıyorduk. Ara sıra Anadolu dağlarından kopup gelen bir dağ türküsü yüzümüzü güldürüyor ve: "İşte bizim musikimiz" diyorduk. Fakat halk türkülerinden toplamaya çalıştığımız musiki heyecanı ele avuca sığar bir şey değildi.

Bu yabani mahlukun ölçülü sanat çerçeveleri umurunda bile değildi. Başıboş dağ türküleri, başıboş dağlarda gerekti. Nitekim ehlileştirmek için daha dokunur dokunmaz, kafeste ölen kuşlar gibi halk türküleri elimizde can verdiler.

Şarkılarımızın:

– Çamlar altında kalsak ne olur?..

Sualine köpürüp:

– Elinin körü olur! cevabını vererek Türk musikisine arkasını çeviren gençlerimiz garp musikisinin çapulcu alayını bile sevimli buluyor, ta "Paşalimanı" şarkısına iltica edecek kadar çileden çıkıyordu!..

Mesut Cemil'in tertip ettiği klasik Türk musikisi bizi bu halde bulmuştu.

Resim ve heykelden maada güzel sanatların bütün kollarında mükemmele eren Türk'ün, aynı kemal zirvesinde dalgalanan bir musikisi olduğunu bize bu konserler müjdeledi.

İsimleriyle iftihar ettiğimiz Türk dehaları yanında Seyit Nuh'ların, Eyübî Bekir Ağa'ların, Dede Efendi'lerin, Sadullah Ağa'ların o ana kadar yabancısı olduğumuz büyük adları o günden itibaren hepimizin içinde uğuldamaya başladı.

Bu heybetli uğultuyu, bu dörtbaşı mamur klasik Türk musikisini tekrar ele almasını Mesut Cemil'den değil, onu bütün heybeti ile dünyaya üfleyebilecek kadar geniş nefesler alan büyük Ankara radyosundan bekliyoruz.

Göklerden hissemize düşen büyük parçayı İstanbul radyosuna musallat olan cılız ve mızmız seslerle değil, ancak klasik Türk musikisinin her biri birer kubbe kadar sağlam erkek sesiyle doldurabiliriz.

Bugün, 31 Ekim 1938

DAVETSİZ MİSAFİRLER

Kâh Avrupa'dan dönen gençlerimizin bavullarında, kâh hariçten getirdiğimiz makinaların yedek aksamı arasında, elektrikten, buhar kuvvetinden can alan demir teller ve kutular içerisinde memleketimize mütemadiyen yeni kelimeler taşınıyor. Görülmemiş bir misafirperverlikle bu kadar yabancı kelimeyi ağırlayabilmek, onlara layık oldukları yeri göstermek için kan ter içinde kalan lisanımız, son zamanlarda ecnebi kelimelerin tehacümü karşısında artık bunalmış, kapılarını sonuna kadar açmış ve:

– Buyurun!.. diyor. Teklif, tekellüf yok, kendi evinizmiş gibi istirahat edin, istediğiniz tarafa çökün!

Lisanımız; ecnebi kelimeleri en ufak bir gümrük muayenesine tabi tutmadan kabule başladıktan sonra mezkûr kelimeler gayet büyük bir laubalilikle aramızda dolaşmaya ve ensesine tokat atarak dilimizle şakalaşmaya başladılar!

Elektrik ve ailesi erkânı gibi bizde karşılığı olmayan kelimelerin başımızın üstünde ye-

ri var. Şömendöfer'i şimendifer; teatr'ı tiyatro haline getiren lisanımız işine yarayan bu nevi kelimeleri yine kendi deyişine göre istediği gibi yontacak, yumuşatacak, fakat bizim haberimiz olmadan sırf Türkçesi kıt birkaç muharririn ve hiç Türkçe bilmeyen birkaç münasebetsizin kalemiyle Türkçemize karıştırılan yabancı kelimeler ne olacak? Gazete ilanlarımızın, duvar afişlerimizin, hatta başmakalelerimizin bile böyle rastgele seçilmiş kelimelere yataklık yaptığını görüyoruz. Her meslek erbabı bildiği lisanlardan hoşuna giden kelimeleri dilimize katmaya devam ederse çok geçmeden Beyoğlu'na giderken Karaköy'den bir mütercim tedarik edecek ve gündelik gazetelerimizin dilinden anlamak için de yanımızda irili ufaklı lûgat kitapları taşıyacağız.

Bugün, 1 Kasım 1938

SANATKÂR VE SEYAHAT

İki türlü sanatkâr vardır. Birisi eserini yaşar, öteki hayatını yaşar ve onu damla damla eserine katar. Eserini yaşayan sanatkârın en büyük devriâlem seyahatini kendi içinde yapacak kadar geniş bir âlemi vardır. Derviş Yunus'a istedikleri kadar dünyayı dolaştı desinler, bence o en güzel seyahati kendi içinin kıvrımlarında yapmıştır; onu nereye gönderirseniz gönderin, o yine size:

– Canan illeri kandedir?

diye soracak, ne renk olursa olsun toprak her zaman onun çıplak ayakları altında aynı hassasiyetle sıcak bir deri gibi ürperecek ve ona her zaman:

"Benim gönülcüğüm ey can çıka geldi, çıka gider" dedirtecektir. Yunus'un şiiri gölgesi gibi arkasından sürünmeyecek, Yunus'un gideceği yere ondan evvel varacak ve onu çağıracaktır.

İki türlü sanatkâr vardır. Birisi seyahate, muhit değiştirmeye, mütemadiyen kendisinden uzaklaşmaya ve kendisini daha iyi seyretmek için yer değiştirmeye, mesafeye muh-

taçtır. Sanatını besleyen unsurları mütemadiyen bir kurutma kâğıdı gibi çekip aldığı için çabuk yorulur, penceresinin önündeki dağları eserine koymuşsa onlara okunmuş bir kitap gibi bakar ve yeni dağlar, yeni ufuklar arkasından koşar durur. Tabiat onun önünde mütemadiyen kararan bir kâğıt parçasıdır. Onun sonsuz bir iştiha ile her gördüğünü çekip içen, beş hissine ne yol dayanır, ne deniz. Bu yüzden o her zaman mütemadiyen kendi içine gömülen öteki sanatkâr kadar derin değildir.

Kendi içinde seyahate çıkan sanatkâr ötekinin durup dinlenmeden peşinde koştuğu mevsimleri ve iklimleri o kendi içinde bulacaktır.

İki türlü sanatkâr vardır. Bunlardan birisinin Allah'ı kendi içerisindedir. Ötekine gelince o Allah'ını her zaman kendisinden bir adım, bir ufuk, bir deniz aşırı ötede bulacaktır.

Bugün, 7 Kasım 1938

NE KÖTÜ KONUŞUYORUZ

İyi kötü okuyup yazıyoruz, gayet güzel susuyoruz; fakat Yarabbi ne kadar kötü konuşuyoruz! Söylemek istediği şeyleri derleyip toparlayarak cümlelerine vagon vagon yükleyip mevzuunu, başını gözünü yarmadan menzili maksuduna eriştirebilenlerimiz sayılacak kadar az! Belki çok düşünüp, konuşmayı ihmal ettiğimiz için; belki konuşurken düşünmek hassasından tamamıyla mahrum olduğumuz için; belki konuşurken, dilimizden ziyade elimizi kolumuzu, yüzümüzün bütün girinti ve çıkıntılarıyla, bazen bütün vücudumuzu kullanmayı tercih ettiğimiz için doğru dürüst konuşamıyoruz. Ne kadar kötü konuştuğumuzun daha iyi farkına varabilmek için radyoda konuşanlarımızı, şöyle bir defa alıcı gözüyle dinleyin. Vücut ve yüz hareketleriyle ara sıra lisanımızın yüzünü güldürdüğü halde ceketimizin düğmelerini ilikledikten sonra ağzımıza almaya cesaret edemediğimiz bazı kelimelerden medet umduğumuz zaman ya kekeliyoruz yahut da konuşmuyor, sadece yüksek ve yeknesak bir sesle okuyoruz.

Masanın üzerine bir yumruk indirmeden, kalkıp anlatmak istediğimiz şeyin "mesela bir ayı veya kurbağa ise" hareketlerini ve seslerini taklit etmeden, hiçbir dile nasip olamayacak kadar zengin, küfür koleksiyonumuzun işimize yarayanlarını döküp saçmadan konuşamıyoruz.

Arkadaşlarınız arasında en iyi konuşanlara dikkat edin, onlar muhakkak bu zengin küfür koleksiyonumuzu en iyi bilenlerdir. Musahabe ve muhaverelerinin en işlek taraflarına ekseriya hayvanlığımızı kamçılayan bir kelime, bir tekerleme yerleştirilmiştir. Senli benli olduğu insanlardan mürekkep bir dinleyici kütlesine hitap eden ediplerimizin yahut mahalle kahvesinde "güzel konuşur" diye tavsif olunanlarımızın ellerinden "cinsi kandilli"leri "canına yandığım"ları, "leblebi koydum tabağa laf söyledi balkabağı" gibi bitip tükenme bilmeyen bir sürü klişeyi alırsanız konuşmalarına imkân yoktur. Onlar da bu hazırlop klişeleri kullanmak fırsatını buluncaya kadar susacaklardır.

Kötü konuşuyoruz, bilhassa tanımadıklarımıza hitap ederken tamamıyla kekeliyoruz.

Bugün, 8 Kasım 1938

BİR TÜRKÜ BEKLİYORUM

Birkaç günden beri niçin yazı yazmadığımı soranlara Wilde'ın meşhur hikâyesini hatırlattım:

– Masal adalarından birisinde ihtiyar bir balıkçı varmış. Çok güzel konuşurmuş. O her akşam balıktan döndüğü zaman ada halkı başına üşüşür ve ona açık denizde neler gördüğünü sorarlarmış. Güzel konuşabilmek için her şeyden evvel herkesin göremeyeceği mahluklar ve tasavvur edemeyeceği tesadüfler icat eden sanatkâr balıkçı, o gün açık denizde bir sürü deniz kızı gördüğünü söyler ve bu garip mahluklara tuhaf masallar dokurmuş.

Günlerden bir gün balıkçı açık denizde hakikaten bir sürü deniz kızı görmüş! O gün balıktan döndüğü zaman kendisine neler gördüğünü soranlara:

– Bugün hiçbir şey göremedim! demiş.

Hakikaten biz de, herkesin göremediği ve duyamadığı şeyleri görüp duyduğumuzu sandığımız için yazmıyor muyuz? Atatürk'ün ölümüyle on sekiz milyon Türkün hassasiyeti kıldan ince ve kılıçtan keskin bir tel halinde memleketimizin her tarafında ürperip duru-

yor. Bu büyük ölüm karşısında sanatkârın ve sanattan nasibi olmayan herkesin heyecanı ve hassasiyeti aynı safta duruyor. Ne yaşta ve ne meslekte olursa olsun herkesin gözünü aynı yaşlar bilemiş.

Bu ölüm karşısında on sekiz milyon Türkün gönlü artık hiçbir sanatkârın bir damla ilave edemeyeceği kadar dolmuş ve taşmış. Türk sanatkârı bu büyük ölümün huzuruna mısraı, makalesi, mersiyesi ile değil, sadece gözyaşlarıyla çıkıyor.

Türk sanatkârı onun için en güzel sözünü gözyaşları kuruduğu ve hıçkırıkları dindiği zaman söyleyecek. Bir gün yanık bir halk türküsü Anadolu'dan yükselecek. Ve en büyüğünü kaybeden halk sanatkârının birkaç mısraı ile bu türkü bize bağrı yanan Anadolu'nun feryadını getirecek. Ben bu türküyü bekliyorum.

Bugün, 15 Kasım 1938

BİR KAHVE ARANIYOR

Her kahvenin kendisine mahsus müşterileri vardır. Şehzadebaşı kahvelerini o civardaki hususi mektep talebeleri şenlendirir. Beyazıt kahvelerini üniversite talebeleri doldurur. Falanca kahveye mütekait memurlar devam eder. Ötekinde mütekait askerlerin muayyen saatlerde buluştukları görülür. Şu semtteki kahveye berberler, bu semttekine gümrük memurları dadanmışlardır. Beyoğlu'nda da hamallardan tutun da barlarda çalışan kadınlara kadar muhtelif grupların başlarını sokacak bir kahveleri bulunur. Onlar ancak kendi kahvelerinde rahat rahat konuşur ve kendi nefeslerinin, kendi öksürüklerinin, sigara dumanlarının bu sıcak hava içerisinde dolaştığından emin olarak, ancak kendi çöplüğünde öten horozlar gibi, iskemlelerine pervasızca kurulur ve etrafa sıkılmadan bakarlar. Aralarına bir yabancı düşse bile sıkılmak, kahvenin gediklilerine değil, yeni gelene düşer.

Bence, İstanbul kahvelerinde bu sıkıntıdan en büyük hisseyi alan sanatkârlarımızdır. Ediplerimiz, ressamlarımız, musikişinaslarımız... ilh... gibi sanatkârlarımızı arasıra

yalnız kendi havalarıyla ısınmış bir çatı altında görmek mümkün değildir. Birbirlerini çok iyi tanımaları icap eden bu zevat parça parça, dilim dilim İstanbul'un muhtelif semtlerindeki muhtelif kahvelerine dağılmışlardır. Bir araya geldikleri zaman rahat rahat bir kahveyi besleyecek kadar kesif bir kalabalık doğuracağını tahmin ettiğim sanatkârlarımızın meslek komşularıyla kaynaşmasından daha güzel ne olabilir? Birbirlerini daha çok sevebilmeleri ve birbirlerinden daha iyi nefret edebilmeleri için onların, kimseyi rahatsız etmeden münakaşa edecekleri bir kahve yoktur.

Sözünü yalnız sanatkârlara zevkle dinletebilecek kuvvetli bir edibin sesini bir masa ötedeki arkadaşlara işittirecek kadar bağırmaya cesareti yoktur, çünkü iki masa arasında yer alanlar o aralık bağırsak fiyatları hakkında hararetli bir münakaşaya girişmişlerdir!..

Bugün, 10 Aralık 1938

DOST!... DOST!...

Mernuş ile Kıtmir bundan yirmi beş sene evvel devlet hesabına Fransa'ya okumaya gönderilen iki lise öğrencisi. Bir sene Fransız liselerinden birinde geceli kalacaklar. Fransızcayı kavrayacaklar, sonra fakültelerden birine yazılacaklar.

Mernuş acar mı acar!.. Fransızcasını maytaba alan çocuklarla boyuna kavgaya tutuşur. Kıtmir'e gelince, o ağır başlı bir çocuk!.. Etliye sütlüye karışmaz; Fransızlar da ona pek sataşmazlar. Bir gün bahçede Mernuş, yaşça kendinden daha küçük, ama azgın bir grubun hücumuna uğrar. Birisinin hakkından gelemeden öteki çullanır. Mernuş kan ter içinde bunlarla cebelleşirken, boyuna Kıtmir'i aranır, içinden: "Ah! şu halimi bir görse, muhakkak dayanamaz, imdadıma koşar" derken, Fransızlar coştukça coşar, işi iyice azıtırlar. Mernuş'u toza toprağa karıştırır, ağzını burnunu kanatırlar. Mernuş ağlamamak için kendini zor tutar. Hâlâ aklı biricik dostundadır.

Nihayet onu görür, fakat sevineceği yer-

de ifrit kesilir. Kıtmir elinde kitabı gayet sakin, bir ağaca dayanmış, Mernuş'un yürekler parçalayan durumunu tatlı tatlı seyretmektedir. Mernuş bir ara Fransızların elinden canını kurtarır, kalabalığa karışır ve bir şahin hızıyla Kıtmir'in üzerine çullanır. Zavallı Kıtmir neye uğradığını anlamadan, yerde debelenirken, Mernuş'un yılan gibi ıslık çalan sesini duyar: "Alçak! Gözünün önünde beni parçalayacaklar, sen de sinema gibi seyredeceksin ha!.." der ve yaradana sığınıp birkaç tane yapıştırır.

Dostluk hakkında bu bir... Bir tane daha var.

Fi tarihinde bir baba ile oğlu arasında dostluk üstüne bir tartışmadır kopar. Baba, sahici dostluğun çok nadir rastlanan bir kuş olduğunu; oğul da, komşuların arasında çok iyi dostlar bulunduğunu ileri sürer. Baba: "Tecrübesi bedava değil ama, çok çok bize bir koyuna malolur. Git hemen bir koyun kes!.. Bir çuvala koy ve ağzını bağlarken ötesine berisine koyunun kanından bir parça bulaştır ve hava kararırken en çok güvendiğin dostun kapısını çal ve ona: 'Aman komşu aç! Babamın selamı var, başımıza bir iş geldi, şu çuvalı birkaç gün için bir tarafa saklamak lazım' de. Bakalım ne yapacaklar?"

Oğul babasının söylediği gibi yapar. Gün batarken çalınan komşu kapılarının hepsi de üstüne bir kasa kapısı gibi gıcırdanarak kilitlenir. Akşam karanlığında, ağzı kana bulan-

mış, adam boyunda bir çuval ha!.. Aman Allah yazdıysa bozsun, tövbe estağfurullahlar, küfürler de caba!

Oğlu dertli dertli babasına döner, olan biteni anlatır. Baba: "Bir de bizim şu baba dostu manavı bir yokla bakalım" der. Manav, oğulu sorguya çekmeden: "Hele bir gel bakalım evlat" der. Evin arka bahçesine giderler. Bahçede küçük bir maydanoz köşeciği vardır. Manav kendi eliyle maydanozları hırpalamadan toprağıyla kaldırarak, bir çukur açar ve çuvalı gömer. Üstüne dikkatle maydanoz keseklerini güzelce yerleştirir...

Oğul babasına olan biteni anlatır. Baba: "Yarın tam alışveriş saatinde manava uğra, bir şeyler al ve sonra müşterilerinin gözü önünde, onu bir güzel payla! 'Bu yaşta hırsızlık yapmaya, eksik tartmaya utanmıyor musun herif' diyerek, suratına bir tokat aşkeyle" der. Oğul hayretle, baba nasihatini tatbik eder. Dükkânın en dolu bir saatinde tokadı yiyen manav, bir eliyle yüzünü oğuştururken, ötekiyle yere düşen sebzeleri toplamaya çalışır ve delikanlıya dönerek: "Evlat! Pedere selam söyle", der, "ben öyle bir tokatla maydanoz tarlasının keyfini bozamam!"

Dostluk arkadaşlık konusu üstünde düşünürken aklıma ilk defa koşup gelen, bu ikisi oldu. Bunlardan birisi aynen olmuş. Öteki hakkında tam bir fikrim yok. Belki de yakıştırılmıştır. Bunlardan hangisi olmuş, hangisi yakıştırılmış orasını siz bulun!

Bu hikâyeciklerin arkasından bir atasözüdür geldi, dost kelimesinin üstüne kondu ve belini çökertti: "Çok güvenme dostuna, saman teper postuna!.." Dostluğu bu atasözü kadar küçülten, perişan eden başka ne olabilir ki? Peki, dostumuza güvenmeyelim de, kime güvenelim? Düşmanımıza mı?

Hiç unutmam, orta mektep ikinci sınıfta Türkçe dersindeyiz. Atasözlerini hatırlamaya çalışıyoruz. Herkes aklına geleni söylüyor. Dost kafiyeli, dost sözü ortaya atılır atılmaz sınıfı bir gülmedir aldı. Hepimiz bu söze güldük. Niçin güldük, hatırlamıyorum. Niçin hocamız, bu atasözü üzerinde durmadı?.. Niçin bu sözlerin sakarlığını, insafsızlığını, acılığını belirtmedi?..

Dolgun bir kafiyenin işlek bir mısraın sırtına binip, atasözlerimiz arasına karışan bir sürü başıbozuk laf var ki, sırası geldikçe onların yakasına yapışmak hepimizin boynunda borç olmalı!..

Nükteli, oturaklı bir söz söyleyebilmek için birkaç kişinin canını yakmayı göze alan insanlar vardır. Atasözlerimizin bazıları da böyle işte. Bir kafiye uğruna saçma sapan bir mısraı asırlar boyunca sürükleyip durduğumuz oluyor. Bunların hakkından ancak şairlerimiz gelecek. Bu sözleri alıp, daha akıcı, daha oturaklı bir deyişle ancak onlar çürütebilirler.

Al bundan da beş paralık! "Merhametten

maraz hasıl olur.." Hey Allahım, marazın doğması için her şey bitmiş de sıra merhamete gelmiş. İnsanı insan yapan en kuvvetli tarafımıza indirilen bu sözün, değdiği yeri nasıl harap ettiğini, ben gözümle gördüm. Bu sözün ne kadar geniş bir yayılma alanı bulduğuna her zaman hayretle bakakalmışımdır. Bu söz, elimiz ayağımız kadar bizim olan ve onlar kadar serpilmeye layık olan, en mühim parçalarımızdan birisini, acıma gücümüzü, doğar doğmaz sakat kılar. Her yanımız serpilir de, o öyle güdük kalır.

Katıla katıla gülmeye bayılırız da, kana kana ağlayamayız. Sorarım size, niçin ağlamaktan utanırız? Çünkü merhametten maraz hasıl olur. Buna en çok içerleyen, sinemacılar, tiyatrocular olmalı. Öyle ya, onlar insanları güldürmek için diyelim elli gram gülme tozu kullanıyorlarsa, onları ağlatmak için de bir o kadar ağlatma tozu harcıyorlar. Şurası açık ki, ağlama tozunun gramı onlara çok daha pahalıya maloluyor. Fakat inadımız inat. Ağlamıyoruz işte! Dişimizi sıkıyor, allem ediyor, kallem ediyor, ağlamıyoruz vesselam. Niçin? Çünkü merhametten maraz hikâyesi... Peki, ağlamayın, gözyaşlarınızı el değmedik mücevherler gibi karanlık sandıklarda saklayın. Ama şuna emin olun ki, bir damlasına paha biçilmeyen mücevher, ancak bu dünyada para eder. Tabiatın gözlerine yakıştırdığı bu damlacıkları sen sakladığını mı sanıyorsun?.. Onları sadece korkulu rüyalarla dolu

uykularda, akıtıp yitiriyorsun da haberin bile olmuyor.

Dosttan açtık sözü, gözyaşına geldik. Yaştan kuruya geçelim, "dost, dost!" diye seslenelim; kimler geliyor bakalım!..

"Bu gözlerim dost yüzüne baka kaldı, baka gider.
Benim gönülcüğüm ey can, çıka geldi çıka gider!.."

Bu gelene Yunus derler. Buradaki dost sözünü Ali-Veli anlamına alırsan kızarlar: "Tövbe, tövbe!.. Kâfir olursun! O öyle senin bildiğin dost değil, aklını başına al!" derler. Aksi gibi benim de öyle karışık işlere aklım ermez. Yunus Emre Dost demiş. Ben Dost anlarım...

"Bir garip öldü diyeler,
Soğuk su ile yuyalar!.."

diyen Yunus'taki su, bildiğimiz su, soğuk bildiğimiz soğuktur. Niçin dost bildiğimiz dost olmasın?.. Peki, sonra dostluk üzerine söylenmiş başka bir mısra yok mu?.. Kalkıyor bir dostluk kaldı, bitiyor.

Dost dost diye hayaline vardığım dost ise çevirmiş yüzünü benden...

"Çifte çifte benlerini saydığım, adı ki, gitmezdi gözüm önünden." Böylesi de dostluğun çok senlisi, benlisi... Aşk içinde dostluk olur mu? Aşk ateşine ne dayanır? Ona adıyla sanıyla kara sevda demişler. Sözümüz o yana değil; dostluktan haber ver!..

...Uzun Memet ne etti idim ben sana
Yedi kere everdiydim kesemden
Benim yerlerime sen vurulsaydın
Yedi kere ben ölürdüm tasamdan...

Bray, 1942

MERHAMET

Dilimizin dört bir bucağına dağılmış olan darbımesellere ötedenberi hayranımdır Onlara nerede rastlasam uzanır ve lezzetlerini uzun zaman dilimde muhafaza etmeye çalışırım. Ekserisi asırların altından ezilmeden çıkmış, nesilden nesile kalmış emektar darbımeselleri kimlere borçlu olduğumuzu düşünürüm.

Darbımeseller dilimizde salına salına dolaşırken arkalarından hiçbir insanın üstünde falanca şairin falanca muharririn imzası yoktur. Kim bilir belki ömürlerini ve şöhretlerini de buna borçludurlar. Darbımeseller arasından bilhassa mana ve fikir bakımından dehşetli surette yüklü oldukları için şiirin kabuğunu yararak dışarı fırlamış mısralar vardır.

Öyle mısralar ki, hiçbir şiir havası bu kadar ağır bir mana yükünü taşıyamaz. Bir kelebeğe yüklenmiş makineli tüfek gibi! Kelebek ya bu ağır mana yükünün altında ezilir gider, yahut da bir kolayını bulur uçar kurtulur!

Her büyük şairden dilimize birkaç darbımesel kaldığına eminim.

Bu yazıda bunlar üzerinde değil bir tek darbımesel üzerinde duracağım!

"Merhametten maraz hasıl olur!"

Bu darbımeseli duymamış ve onu bir defacık olsun kullanmamış bir vatandaş tasavvur edemiyorum. Bu darbımesel hepimizin hayatına girmiş, hepimiz hayatında birkaç hadiseye şahit ve bizi söylemek zahmetinden kurtarmıştır.

Bana ilk defa merhametin ne olduğunu hatırlatan bir darbımesel oldu. Fakat bu öyle bir merhamettir ki, maraz gölgesi gibi arkasından geliyor ondan ayrılmıyordu. O kadar ki merhamet deyince marazı, maraz deyince merhameti hatırlamamaya imkân yoktu.

O kadar ki maraz merhamete bir yılan gibi sarılmıştı. Ve onu asırlardan beri tazip ediyordu.

O kadar ki merhameti marazdan ayırmak, onu yalnız başına mütalaa edebilmek için bu darbımeselin muhkem yapısını paramparça etmek lazımdı. Dilimizin en mahrem köşelerine kadar sokulan bu darbımeseli parçalayalım.

Merhamete musallat olan marazı ayıralım. Merhameti, tabiatın yalnız insanoğluna bahşettiği bu harikulade cevheri bir an için olsun yalnız başına doya doya seyredelim!..

Fakat merhametten korkuyoruz. Acımaktan ödümüz patlıyor. Merhametin, bizi küçülttüğünü kanımızda, canımızın içersinde duyuyoruz. Merhameti ancak üstümüze bulaşan bir sümük gibi iğrene iğrene utana utana taşıyoruz. Onun mevcudiyetini unutmak için neler yapmıyoruz, neler icat etmiyoruz. Fakat bir gün onun bütün dehşeti ile içimizde bağdaş kurup oturduğunu görüyoruz. Ondan kaçmakla kurtulamayacağımızı görünce ona sokulmak, onu benimsemek, onu zararsız bir zehir halinde kanımıza karıştırmak için çırpınıyoruz. Onu eriterek ondan kurtulmak istiyoruz, olmuyor. Onu günlerden bir gün yine yüreğimizin başında çömelmiş buluyoruz.

Ne artıyor, ne eksiliyor. Asırlardan beri öylece, ilk defa nereye konmuşsa orada duruyor.

Onu bazen sevgi ile karıştırıyoruz. Çünkü sevgi de kalbimize nasıl girmişse öyle duruyor. O da merhamet gibi bir türlü gelişemeyen, boy atıp serpilemeyen cevherlerimizden.

Bütün arzularımıza gelişmek için çeşit çeşit imkânlar yarattığımız halde, sevginin ve merhametin inkişafı için bir tek adım attığımızı zannetmiyorum.

Evet içimizin karanlığında bazen merhameti sevgi ile karıştırıyoruz. Fakat bir gün yanlışlıkla sevgi yerine merhameti okşadığımızın farkına varınca can havliyle ağrı çekiyoruz.

Merhametten, acımaktan niçin bu kadar

korkuyoruz; eğer merhamet kaşımız gözümüz kadar bize yaraşan nesne olmasaydı bize bahşedilir miydi?

Fakat acımak duymaktır. Acı kötüdür. Niçin kötüyü arzu edelim. Tabiat bize mütemadiyen kötüden, kötülükten kaçmayı emretmiyor mu?

Evet ilk bakışta merhametten iğreniyoruz. Fakat onun yaratılışı hakkında bir parça düşündüğümüz zaman kıymetini anlıyoruz.

İspartalıların sakat doğan çocukları derhal bir dağın tepesinden uçuruma attıklarını düşünüyorum. Ne korkunç, ne sakat bir düşünce! Onlar merhameti uçuruma atarak, bu cevherden kurtulmak istiyorlardı!..

Sakat insanların, körlerin, kol ve ayak yerine iki çift manasız kemik parçasıyla süslenmiş vücutların hikmeti nedir? Bu tabiatın bir zulmü değil sadece bir işaretidir. Bu bedbaht vücutların dünyamıza gelişlerinin bir tek hikmeti varsa bizde uyuyan merhamet hissini uyandırmaktır.

Fakat merhameti uyandırmak, onu gözümüz, kulağımız, iştihamız gibi mütemadiyen tetikte, mütemadiyen ürperen, yaşayan bir kudret haline getirmek ne kadar güç!

Merhametimizi kanımıza karıştıran, bize harikulade sıcak gözyaşları döktüren bazı filmleri seyredip, çıkarken birdenbire gözyaşlarımızdan utanıyoruz. Acımış olmak, merhamete çok yakından temas etmiş olmak ve

kötüden, kötülükten kaçmayı nihayet tatlı gözyaşları ile de olsa, ağlamış olmaktan utanıyoruz. Kızarmış gözlerimizi, gözyaşlarımızı, büyük bir ayıp gibi saklamak ihtiyacını duyuyoruz. Halbuki neşemizi bilaperva teşhir etmekten utanmıyoruz.

Bence merhametimizi saklıyoruz. Hayvanlığımızı, iğrenç taraflarımızı saklar gibi ondan, niçin utanıyoruz. Hayvanlığımızla, hayvan tarafımızla zerre kadar alakası olmayan ve yalnız insana yakışan bu cevherden niçin utanıyoruz?

Halbuki acımak lazım. Merhamete acımak, onu özlemek lazım. Merhametimizi en güzel arzularımız, en güzel iştihalarımız gibi teşhir etmemiz, onu bir bohça gibi işlememiz lazım.

Merhametten maraz doğar sözüne nerede rastlasak onun kafasını ezmek lazım. Ben marazdan merhamet doğduğunu gözlerimle gördüm, fakat merhametten maraz doğduğunu görmedim. Görene de rastlamadım. Bu sözü merhamet dilenen bir insanın söylemediği muhakkak.

Bu darbımesel, darbımesellerimizin yüz karasıdır. En hasis menfaatlerin en kaba şekilde örtbas edilmesidir.

Merhametten maraz değil ancak harikulade bir insan, harikulade bir dünya doğabilir.

Tan, 20 Ağustos 1943

BİRİCİK MÜNEKKİDİMİZ NURULLAH ATAÇ

Ulus'un sanat sayfası geçenlerde romana tahsis edilmişti: Halide Edip, Halit Ziya, Nurullah Atâ, Suut Kemal, Abdülhak Şinasi, Sabri Esad, Reşad Nuri Darago, Yaşar Nâbi romandan bahsettiler.

Makalelerin hepsini okuyamadım. Hepsi de oldukça uzun yazılar. Sanat sayfasını doldurup taşırmışlar. Bu bereket insanın gözünü doyuruyor. Evvela Nurullah Atâ'nın makalesini okudum. Çünkü uzun zamandır onun yazılarına hasrettim. Hemen hemen bir senedir susuyordu. Onun sükûtu tiryakilerinin kulağında çın çın ötüyordu. Mecmualarda, gazetelerde mütemadiyen onun yazılarını aranıp duruyorduk.

Mühim bir rahatsızlık geçirdiği havadisine üzülürken, Ulus'taki yazısı bizi iki kat sevindirmiş oldu.

Nurullah Atâ'nın yazılarıyla ne kadar iftihar etsek yeridir. Çünkü o bizim su katılmamış biricik münekkidimizdir.

Büyük ressam Cezanne kendisine üstad

diyenlere küfredermiş, Nurullah Atâ'nın da kendisine münekkit diyenlere birkaç defa çattığını biliyorum.

"Ben münekkit değilim ben nihayet bir eseyist'im" dediğini hatırlıyorum.

Büyük ressam Cezanne istediği kadar kızsın bugün bütün dünya ona üstad hatta büyük üstad diyor. Nurullah Atâ da af buyursun fakat o da hem bugün hem de yarın bal gibi münekkittir.

Çelik gibi sağlam bir üslubu var, düşündüğünü pervasız söyleyebiliyor.

Havadan sudan bahsederken bir de bakıyorsunuz, iki üç cümle içerisinde ufacık bir edebiyat mahkemesidir kurulmuş. Edip sorguya çekiliyor. Adı soyadı derken bir de bakıyorsunuz biçareyi sallandırmış!.. Yahut beraat kararı veriyor. Bazen taltif ettiği oluyor.

Edipleri sorguya çekmek, onlar hakkında hüküm vermek, onlara hesap sormak. Bunu yapanlara bizim bildiğimiz münekkit derler ve toprağın suya, yelkenin rüzgâra ne kadar ihtiyacı varsa, bizim de münekkide o kadar ihtiyacımız, muhabbetimiz ve saygımız var.

İnsanın yalnız sevdiği ve nefret ettiği şeyleri olduğu gibi söylemesi büyük bir cesaret işidir.

Bu cesaret niçin sevdiğimizi veya niçin nefret ettiğimizi ilave edebilmek her şeyden evvel büyük bir külfettir. Bu külfet ancak büyük bir sanat aşkına, bir zevki selime ve sağlam bir bilgiye dayandığı zaman bir kuru gü-

rültü olmaktan çıkar. Ve herkese kendisini kabul ettirir.

Nurullah Atâ'nın sanatı aşkına imanımız var. Edebiyatın onun için ekmek ve su gibi en mübrem ihtiyaçlardan birisi haline geldiğini biliyoruz.

Cesaretine, zevkine ve bilgisine gelince bunlar hakkında doğru dürüst bir fikir edinmek isteyenler onun yirmi seneden beri toplanan yazılarına bir göz atsınlar.

Bu bakış hiç de kolay olmayacak. Meraklının kütüphane kütüphane dolaşıp eski gazete ve mecmua koleksiyonlarını aşındırması lazım.

Biz ne tuhaf insanlarız! İşte bir muharrir, yirmi senedir yazıyor. Hepimiz onu seviyor, sayıyor ve arıyoruz. Fakat niçin içimizden birisi bir gün kolları sıvayıp bu muharririn gazete ve mecmualarda paramparça dağılmış eserini toplamak, seçmek veya bunları incelemek hevesine düşmüyor?..

Değerli değersiz birçok ediplerimiz hakkında ufak tefek ve sudan şeyler olmalarına rağmen bazı neşriyata şahit oluyoruz. Bunlar arasında en büyük ediplerimizden birisi olduğu halde Nurullah Atâ'ya rastlamayışımız beni hayretten hayrete düşürüyor. Mademki onu seviyoruz, niçin ondan uzun uzadıya bahsetmiyoruz. Niçin onun yazıları üzerinde uzun uzadıya durmuyoruz? Burası bir muamma!

Nurullah Atâ'nın Ulus'taki "Romancılarım" yazısını büyük bir hazla okudum. Onun bu son üç dört sene içerisindeki yazılarından daima doyarak çıkıyorum. Her şeyden çok beni saran, yazılarına bilaperva girişi oluyor. Makalesine, kendi ceketini giyinen, kendi koltuğuna oturan bir insan rahatlığı ile giriyor. Mesela bu son yazısına başlarken ablasından ve ağabeyinden bahsediyor. Şöyle bir cümlesi var:

"Amma rahmetli ağabeyim bana o edebiyatı yasak ediyordu."

Yahut şu:

"Hele -Sabıkalı-yı ablam pek övüyordu."

Sonra Galatasaray'daki mektep hayatına temas ediyor. Oradaki edebiyat hocalarını yukarıda bahsettiğimiz mahkemeye havale ederek layık oldukları cezaya çarptırdıktan sonra, yavaş yavaş telaş etmeden yazısına devam ediyor. Yavaş yavaş diyorum, çünkü kendisini okuyanları düşündüreceğini çok iyi biliyor. Çünkü her cümlenin sonunda bir şey öğreniyoruz. Bize başkasından bahsetmediği zaman kendisini yanı başımızda buluyoruz, kalemi gayet yavaş; fakat emin bir tempo ile işleyen bir mekik gibi bize birkaç cümle içerisinde birkaç hadise, birkaç insan ve birkaç karar ve birkaç vaad getiriyor.

Demek falan müessese böyle, falanca edip şöyle imiş, falanca kitabı da okumak lazım geliyor.

Zevkine itimat ettiğimiz bir kimsenin bize

falanca kitabı okuyun demesi ne mühim bir hediyedir! Bu tavsiye bana her zaman karanlıkta el yordamı ile yürüyen bir kimseye çevrilen aydınlık kadar munis gelmiştir. Seve seve okuyacağınızdan emin olabileceğiniz bir kitap, iyi bir dost, sevgili bir memleket, pişkin bir somun gibi her zaman hasretini çektiğimiz, acıkacağımız bir şeydir.

Nurullah Atâ'nın son yazılarında beni saran bu oluyor:

– Çok iyi bildiği şeylerden bahsediyor, kendi dağarcığından ikram ediyor! Aleladeye düşmek korkusunu çoktan yenmiş. Yüreğine değen her şeyden çekinmeden söz açıyor.

Banal olmaktan korkmak! Eğer bu korkuyu çoktan yenmiş olmasa idi, "Romancılarım" makalesine rahmetli ağabeyinden veya ablasından başlayabilir miydi?.. Sonra öğretmekten korkmuyor. Hüküm vermekten korkmuyor.

Bu öğretmek meselesi çok mühim. Bana kalırsa edebi neviler arasında şiirden başka hepsi bize bir şey öğretmeye mahkûmdurlar. Eğer şiirden gayri bir yazı bize bir şey öğretmiyorsa çek kuyruğunu!

Şiir bizi tatlı tatlı, acı acı düşündürebilir, fakat bize bir şey öğretmesi şart değildir. Halbuki muharririn bize muhakkak öğretecek bir matahı olmalı. Bir memleketi, bir hayvanı, bir hadiyesi, bir insanı. Eğer bunlardan hiçbirisine aşina değilse bize kendi odasından, ye-

mek masasından, hatta kendisinden bahsedebilir!.. Yeter ki kendisini çok iyi tanımış olsun.

– Bana bir kelime öğret, sana canımı vereyim!

Bunu söyleyen kaç canlı idi bilmem ama güzel söylemiş!

Bak ben Nurullah Atâ'nın bu makalesinden neler öğrendim, rastgele sıralamaya çalışacağım: Fakat nerede bizde o cesaret, burada öğrendiklerimi sıralamaya çalışmak cehaletimi meydana koymak olacak! Ben henüz kendimde bu cesareti bulamıyorum.

Sonra hemen hemen bütün makaleyi burada zikretmek icabedecek. En iyisi 5/9/1943 tarihli Ulus gazetesini bulup okumak!

İşte dergisi, Şubat 1944

NURULLAH ATAÇ'IN SOHBETLERİ

Nurullah Atâ, Ulus'taki tadından yenemeyecek kadar lezzetli yazılarından birinde şöyle diyor:

– Her kim hatırlayacak da başıma kakacak?[1]

Bu söz bana bilmem neden şu atasözünü hatırlattı:

"İyiliği yap denize at; balık bilmezse halik bilir."

Atasözlerimizden en tatsızlarından biri; hele o balık ile halik. Ne ise.. Fakat Nurullah Atâ yalnız büyük sanatkârlara yakışan bir sesle, alçak sesle hep kendi kendine konuşur gibi yazıyor. O kadar ki, bu sesi kimsenin duymayacağını zannediyor. Üstad ile bir gün Ankara'da konuşmuştuk:

– Sizi okuyanlar pek çok. Tahmin ettiğinizden binlerce defa fazla insan sizi seve seve, saya saya okuyor.

Nitekim bu yazılardan birisi: "Ahmet Haşim'i Yermişim" başlıklı yazı. Derhal durgun suda bir sürü halka çevirmiş. Akşam'da bu

1) Ulus, 9 Temmuz 1944, Sohbet Aruz, Nurullah Ataç.

yazıya dair üç yıldız damgalı birkaç sütun vardı. Fakat ne yalan söyleyeyim Akşam'daki yazıdan hiçbir şey anlayamadım; hele sonlara doğru üç yıldız bir cümle döktürmüş. Cümleyi aynen buraya alıyorum; anlayanlar anlamayanlara anlatsın kabilinden:

"Evet öyle olsun, fakat o büyük yazarlar üslup tutmakta ne kadar serbestseler henüz o mertebeye erişmemiş yazıcıların o yüksek üslubu beceremeyerek dili büsbütün berbat etmemeleri için kaideye uymayan noktaları göstermek, bir de 'Dilde Başkalıklar Meydanında' at oynatanların dizgin boşaltmaları tehlikeli bir oyun olacağını söylemek isteyenler de o kadar serbesttirler."

Ben bu cümleyi üç defa okudum. Hiçbir şey anlayamadım. Belki bir tertip hatası vardır. Fakat yazı umumiyet itibariyle böyle bir tertip hatasını aratmayacak kadar tertipsizdir. Asıl tahakkuk eden, bu yazıda ne Haşim'in, ne de Nurullah Atâ'nın isimleri vardır. Yazıyı yazan da yıldızların arkasına gizlenmiş. Bu körebe oyunundan acaba hangi çeşit harfler hoşlanıyor?

Bence imzasız yazıların ancak bir çeşidi güzeldir. Harikulade güzel olan böyle bir yazı ne yapar yapar imzasını bulur. Yazı imzasız da olursa bana her zaman şöyle bir sahne hatırlatır: "Yolda giderken birisi şap diye tükürüyor üstünüze, bu küstahın cezasını vermek için çırpınıyorsunuz; fakat ne mümkün... O kalabalık içerisinde kaybolmuştur."

Gerçi Akşam'daki yazının tonu yukarıya aldığım cümle Nurullah Atâ'nın ve Haşim'in ismini yazmaktan çekinmesi ve "Yüksek edebiyatçılara" karşı duyduğu nefret, bu yıldızların arkasında saklanan kimsenin hayli alacakaranlık bir kişi olduğunu meydana vuruyor.

Üç yıldız, Akşam'da Nurullah Atâ'nın şu nevi cümleleri ile alay ediyor: "Açık benim söylediklerim." "Hatırlarım ben sözlerimi." Bu nevi cümleler hakikaten benim de tüylerimi diken diken ediyor. Bu Türkçe bana her zaman tersine giyilmiş bir elbise tesiri yapıyor. Bu nevi cümleleri muhakkak okumak mecburiyeti hasıl olursa onları tersine çevirip öyle okuyorum. Nurullah Atâ'nın sohbetindeki cümleleri de böyle okudum. Çünkü bu yazı böyle bir zahmete hatta çok daha fazlasına değerdi. Bu nevi cümleler ancak bazı büyük gazetelerimizin tefrikalarında bir deve dikeni kesiliyor. Çünkü bu tefrikalarda yalnız kelimeler ve cümleler yan yana sıralanmıştır. "Ve kaldırdı Ahmet başını gökyüzüne ve parladı yeşil gözlerinde mehtabın son menevişleri..."

Evet, yalnız bomboş, tamtakır cümleler, hiç olmazsa bu cümleler doğru dürüst dizilmiş olsalar. Fakat aynı tertibe Nurullah Atâ'nın kaleminde rastlayınca iş değişiyor. Çünkü özlü bir muharrir için cümle tertip etmek diye bir mesele mevzuubahistir. Bir adam tasavvur ediniz ki, gayet gür cümlelerle saatlerce konuşabiliyor. Onu gayet büyük bir

kolaylıkla dinleyebiliyorsunuz. Fakat, hiçbir şey öğrenemiyorsunuz; bir araba laftır geçiyor.

Bir başka adam tasavvur ediniz, cümlelerini arıyor. Sesi bozuk bir gramofon sesi kadar mayhoş, akortsuz bir piyano kadar tatsız. Üstüne üstlük kekeliyor. Fakat her sözü gönülden kopmuş, kendi dağarcığından sunulmuş bir insan parçası. Bir söz ki, bir insanın sinesinde yatmış, ona bütün bir insan kokusu sinmiş. Bu boğuk sesli ve mahcup adamı billur sesli kof hatibe tercih etmez misiniz?

Oysa Nurullah Atâ'nın nesri iftihar edilecek bir nesirdir. Ama ara sıra, bazen sırf şenlik olsun diye, bunca senelik bir edip.. kelimelerin kahrını çekmiş; birkaç cümleye takla attırmış, çok mu?.. Fakat benim asıl zorum, bu yazıda üstada bir şey danışmaktı. Bunu bilse bilse o bilir. Bilmem gözünüze ilişti mi; son zamanlarda ben birkaç mecmuada ve birkaç tercüme kitapta rastladım, şuna benzer bir şeyler:

"...Ve ben odaya girdiğimde... Eve vardığımda.. Bahçeye çıktığımda..." Bu nemene Türkçedir?

Bizim bildiğimiz; "odaya girdiğim zaman" yahut, "odaya girdim ki" denir. Yalnız bazı vatandaşlarımız Türkçeye bu eziyeti reva görmüşlerdir. Onlar da herhalde kendi dilleriyle düşündükleri ve Türkçe konuştukları için olacak "geldim ise, gördüm ise," gibi...

Fakat bizim muharrirler bu sevimsiz "geldiğimde"leri ve bu soğuk "vardığımda"ları acaba hangi kalıba uydurarak meydana çıkardılar. Bu olsa olsa Türkçenin Elenika'sı olacak.

Bray, Ağustos 1944

VEDAT NEDİM TÖR'E

Ankara'dan döndükten sonra fırçalara ve boyalara öyle bir saldırdım ki oturduğum evin duvarlarında avuç içi kadar boş yer kalmadı. Üç dört aydan beri doğru dürüst bir şey okuyamadım. Birkaç defa tecrübe ettim olmadı. Eskiden günümün yarısını okuyup yazmaya, yarısını resme verirdim fakat son zamanlarda bu iki atı aynı arabaya koşamıyacağımın farkına varıyorum. Eğer elimde olsaydı günlerimi değil, hayatımı tam ortasından ikiye böler ömrünün yarısını resme, yarısını edebiyata vakfederdim.

Bunları yalnız kendimden bahsetmek için söylemiyorum. "Resim Öğretmeni"ni okurken, sizin de boyuna ikiye bölündüğünüzü sezer gibi oldum. Kitabınızı okurken, bidüziye iki insanla karşılaştım: Bunlardan birisi; her ne pahasına olursa olsun iş yapmak isteyen bir Vedat Nedim, yani sözü, sazı bir tarafa bırakıp doğrudan doğruya hayatın içerisine dalmak, onu yuğurmak, ona şekil vermek isteyen müsbet bir işadamı...

Öteki; insanların, hadiselerin, tabiatın

karşısına peşin fikirler edinmeden çıkan, onları sadece hayran gözlerle seyrederek bu hayranlığı başkalarına aşılamaya uğraşan insan... Daha kısa söylemeye çalışacağım. Kitapta iki adam var: Bunlardan birisi:

– Gel, bir roman yazalım! diyor.

Öteki:

– Romanın sırası değil. İş görelim, diyor.

Eğer yanılmıyorsam bu kitapta bahsi işadamı kazanıyor, roman ara yerde zayıflıyor ve eziliyor.

Bu işin yerinde ve güzel bir memleket işi olduğunu kabul ediyorum. Bir ortamektep mualliminin bütün bir kasabayı kökünden sarsabileceğine inanıyorum. Mehmed'in İbrahim'in kahvesini bir halk üniversitesi haline getirebilmesine aklım yatıyor. Mehmed'in bir masa üzerine çıkıp:

– Ey ahali! Bir kamyon bozulduğu zaman okuyup üflemekle, dualarla düzelir mi, işler mi? Şu halde... yollu konuşmalarının en kısa yollardan birisini seçerek doğrudan doğruya maksada girişi ne kadar sağlam...

Sonra yer yer hayıflanmalar:

– Kahvelerde oturun ağalar! Bir gün gökten melekler iner, bataklıkları kurutur, yolları düzeltir, her tarafa çekidüzen verir!.. gibi doğrudan doğruya yaranın üstüne abanmak...

Fakat bütün bunlar o kadar kuvvetli ve kudretli memleket dertleri ki, bunların her biri birkaç kitabın çarklarını birkaç sene dön-

dürebilirdi. Bunların hepsi bu kitapta bir araya gelince kitapta adı geçen insanlar derhal siliniyor. Bidüziye temas ettiğiniz memleket davaları o kadar köklü, o kadar derin meseleler ki bunları beli bükülmeden taşıyacak insanlar lazım.. Fakat kitabınızdaki insanlar ne yazık ki bu büyük memleket meseleleri yanında iğreti duruyorlar. Onları vak'alar ve hadiseler yaratmıyor; bu insanlar, toprağın ot, çiçek, ağaç kisvesine bürünerek haberimiz bile olmadan gökyüzüne uzanışı gibi kendiliğinden olagelmiyor. Onları siz memleket meselelerini ortaya koysunlar diye alelacele meydana getirmişsiniz, fakat bu insanların sırtına çok büyük yükler yüklemişsiniz. Bu yükü resim öğretmeni dahil, hiçbirisi tam manasıyla taşıyamıyor. Hadiselerin kahramanları aştığını siz sık sık görüyor ve ikide bir romanı bir tarafa bırakarak doğrudan doğruya Vedat Nedim sıfatıyla araya giriyor, bu yükü sonuna kadar taşımalarına yardım etmek istiyorsunuz, bu araya giriş, romanı sarması icap eden kılıfı yırtıyor, okuyucu kitapta yaşamaya başlayan insanları bir tarafa bırakıp doğrudan doğruya muharririn kendisiyle başbaşa kalıyor. Sizin birçok meseleler hakkındaki fikirlerinizi roman dışında dinlemeye başlıyoruz.

Bu bana şöyle bir sahne hatırlatıyor:

"Bir piyes oynanıyor. Seyirciler tamamıyla piyesin icap ettirdiği havaya girmek üzereler. Piyesi yazan adam akıllarına bile gelmi-

yor. Doğrudan doğruya onun yarattığı insanlarla başbaşadırlar. Fakat birdenbire perde kapanıyor ve piyesi yazan muharrir gündelik elbisesiyle –sahne ile hiç münasebeti olmayan bir kılıkla– kapanan perdenin kıvrımları önünde halkı selamlıyor ve piyes hakkında bazı sözler söylemeye başlıyor."

Piyesi yazan adam ne söylerse söylesin, ne kadar aynı havayı teneffüs ederse etsin, birdenbire iş değişiyor, hayal ile hakikat birdenbire tersine giyilmiş bir ceket gibi bizi rahatsız ediyor.

Birdenbire hangi dünyada olduğumuzu kestiremiyoruz. Piyes mi seyredeceğiz, konferans mı dinleyeceğiz?

Aynı salonda hem piyesten, hem konferanstan hoşlanan insanlar var. Fakat bu geçiş, sanat dünyasından birdenbire gündelik hayata geçiş bizi şaşırtıyor. Alakamızı teksif edemiyoruz ve bunalıyoruz.

İki insan var: Bunlardan birisi sanat dünyasının malı.. Her şeyden önce sanata inanıyor. Öteki, sanatı ikinci plana atıp doğrudan doğruya hayata bağlanıyor.

Bir Vedat Nedim Tör tasarlıyorum. Gezmiş, görmüş, geçirmiş, yükünü almış, bir köşeye çekilmiş, yalnız yazıyor. Ağır ağır; cilt, cilt...

Bir Vedat Nedim tasarlıyorum, Anadolu'da bir yerde muallim yahut Halkevi reisi, elinde kalem kâğıt yok, kazma kürek var!..

Eğer yanılmıyorsam bunlardan birisini tercih etmek lazım; ya kalem kâğıt, ya kazma kürek..

Bu ikisini aynı zamanda maharetle kullananlar var mı, bilmiyorum. Ben kendi hesabıma bidüziye bu ikiliğin ortasında bocalıyorum. Okuma ve yazma arzusu bende resimden çok daha eski olduğu için zaman zaman paleti bir tarafa fırlatıp kalem kâğıda sarılıyorum. Bıkana kadar yazıyorum. Bazen kendimi tam bir ifratla okumaya atıyorum. Fakat okumak, bidüziye okumak ve yazmak bana bazen çok büyük bir lükse gömülmüşüm hissini veriyor. Bunu çok kolay ve rahat buluyorum. İçimde yorulmak isteyen bir amele var. O zaman boya kutumu sırtlayıp mahalle mahalle dolaşıp resme başlıyorum. Bu bana daha yorucu ve eziyetli geliyor, bir parça rahat ediyorum!

Vatan, 9 Haziran 1944

ŞİİR
VE
ŞAİRE DAİR

YALNIZLIK

Şairim! Gel de vazgeç şu yalnızlıktan şikâyet etmekten. Gel de vazgeç yalnızlığını kule saatinde çarmıha gerip ruhunun eşini, kalbinin kız kardeşini arayıp durmaktan.

Şairim! Nasıl olur da sen, büyük bir şair olmak istediğin halde, en büyük şairlerin en büyük sanatkârların mahalle mahalle, diyar diyar, asır asır dolaşarak yalnızlığı aradıklarını bilmezsin?

Yalnızlık, en basit manasıyla yalnızlık senin için ne kadar korkunçsa şairim, onlar için o kadar faydalı bir şeydi. Onlar yalnız "yalnızlığın" hızıyla doldurabildikleri kocaman kafalarını, yine yalnız kendi başlarına kaldıkları zaman temize çekiyorlardı. Halbuki sen zavallı şairim, içerisinde yalnızlıktan başka bir şey bulamayacağın için evine dönmekten korkan şairim, senin yalnızlığına küfretmen aczini ilana kâfi değilmiş gibi üstelik sükuta da kafa tutuyor, boş bir kibrit kutusuna sinen masum sükuta da çatıyorsun!

Şairim! Senden önce gelen büyük şairlerin odalarına ilham perileri, kapıları açma-

dan, pencereleri kırmadan giriyorlardı. "Müz"lerin eti ve kemiği, ağzı dili, olmayan "yalnızlığın" ta kendisi olduğunun farkında değil misin?

Büyük sanatkârların iç alemlerinde uğuldayan muazzam senfoniyi ne büyük bir titizlikle, gürültüden koruduklarından haberin yok mu?

Şairim! İçerisinde bir tek sivrisinek uçan göklerde şair için ne yalnızlık, ne de sessizlik vardır; yeter ki senin, otların saniyeden saniyeye büyürken çıkardıkları hışırtıyı ve tırnaklarının uzarken çıkardıkları sesi sezebilecek kulakların ola.

Tan, 19 Mayıs 1936

BANA BENİ ANLAT BENİ!

Şairim! Şiirini, size ille altın kadehlerle sunacağım diye kiralık kadehler aramaya kalkma! Biz kalender insanlarız. İstersen avucunla sun! Yeter ki, sunduğun nesnede şiir buluna! Yeter ki, sunulan, can ve gönülden sunula!

Şairim! Bahçende açan şiirlerin varsa, onları kesmek için billûr makaslar arama! Parmaklarınla kopar. Çiçeği koparayım derken koncalarını, onunla büyüyen yabani otları, hatta bütün bir fidanı olduğu gibi köküyle söküp çıkarırsan ne mutlu!

Ey bu dünya denilen ziyafette baş köşeye oturan şairim! Senden, başka dileklerim daha var. Bu dünyada yediğin, içtiğin senin olsun; bize gördüklerini anlat! Ağzını şapırdatmadan, yüzünü buruşturmadan gördüklerini anlat. Ağzını şapırdatma, içimizde karnı açlar vardır. Onları kırarsın. Yüzünü buruşturma, lüzumundan fazla yiyenlerimiz bulunur, midelerini bulandırırsın. Şairim, aynaya bakmadan, seni sana yollayan cilalı şeyler önünde durmadan yaz, kendinden kurtul. Bir par-

ça etrafına bak. Merak etme şairim, gözbebeklerimizde yine kendini boylu boyunca uzanmış bulabilirsin; fakat ne olursa olsun sen, bana beni anlat da, gözbebeklerinin cilası senin olsun!

Şairim! Sen ki kendi içine bağdaş kurup oturmuşsun. Bu kadar yakından kendini nasıl görebilirsin? Görsen bile, gözüne kaçan sivrisineği burnunda çıkan sivilce kadar büyük görürsün.

Şairim! Kendinden kurtul ve içinin pencerelerini sonuna kadar aç; kapının önünden satır satır, mısra mısra, sütun sütun geçen bizlere ve hepimizin olan gökyüzüne bak!

Bugün, 19 Ekim 1938

ŞİİR VE ŞAİRE DAİR
(I)

(Bir Anket Münasebetiyle)

Hangi nesneye şiir ve hangi mahluka şair dendiğini bilsem, anketini birkaç yerinden bölen suallere daha kısa cevaplar verebilirdim.

Muhtelif zamanlarda muhtelif iklimlerde yetişen sanatkârlardan benim şair dediğime senin peygamber diyemeyeceğini, senin şair dediğine benim romancı demeyeceğimi ve ikimizin de şair olduğuna inandığımız bir başkasına dostlarımızın başka bir isim veremeyeceklerini bilsem suallerini hiç yadırgamadan kendi kendimle konuşuyormuş kadar rahat düşünebilecektim. Mademki şu anda anketin suallerini sana tevcih ederek:

– Şiirden muradın nedir?

– Sanattan muradın nedir?

– Sanatkârdan muradın nedir?

diye sormama imkân yok. Sana sadece şiir, şair ve bugünkü şairlerimiz hakkında neler düşündüğümü söyleyeceğim.

Bence şair insanoğullarının duydukları, tasarladıkları, tahayyül edebildikleri fakat bir türlü kelimelerle ifade edemeyerek halleri, hareketleri ve bazen bütün ömürleri ile anlatmaya çalıştıkları şeyleri, müthiş bir vuzuh ile birkaç kelimenin çatısına sığdırabilen adamdır. Masallara, hikâyelere, makalelere, romanlara değil, çırılçıplak dört beş kelimeye... Müthiş bir vuzuh dedim; vuzuhdan maksadım şu:

– Karnım aç!

Yahut:

– Bana bir bardak su ver.

dediğimiz zaman, karşımızdaki kimse bu kelimelerden bizim ne kastettiğimizi nasıl bir şimşek süratiyle kavrıyorsa şiir de şairin en ele avuca sığmaz zannettiğimiz bir türlü kelimelerle anlatılacağını tasarlayamadığımız niyetlerini bize aynı sürat ve berraklıkla anlatmalıdır...

Şiirde zaman ve mekân yoktur. Şiirin başı, ortası, sonu yoktur. O, öyle bir an içinde doğar ki, bu anı yakalayabilmek ve onu şimşek süratiyle bize aşılayabilmek için şair denilen mahlukun kelimelerle çok yakın bir akrabalığı olması; onların her birisini ayrı ayrı ışığa tutup içerisinde olup bitenleri görmüş ve sezmiş olması lazımdır. Bir tek kelime belki bizi şiir dünyasına götürecek kudrete malik değildir. Fakat bir çift kelime ekseriya önümüze şiirin kapılarını açmıştır.

Bilenler haber versinler,
Canan elleri kandedir..

Romanda şiir imkânları vardır. Fakat romancı şair değildir. Resimde hesapsız şiir tomurcukları vardır, fakat ressam şair değildir. Hikâyede sıcak şiir niyetleri gizlenebilir; fakat hikâye şiir değildir. Şiir; romanından, hikâyesinden, zaman ve mekânından soyunabilerek birkaç kelimenin mahremiyetine girebilen bir andır.

Birkaç kelime diye mütemadiyen tekrar ediyorum. Çünkü birkaç kelimeden ötesi bir tek anı anlatmaktan daha öteye gider. O an tamamıyla yabancı, başka duygulara kapılarını açmaya başlar. Bu yüzden şiir daima birkaç kelimeye, birkaç mısraa kapanmaya mahkûmdur. Ol kimse ki bir anın mahremiyetinde uzun uzadıya kalmaktan hicap eyler. Bıkar, sıkılır ve birçok anların yan yana gelişinde güzeli bulur. Ol kimse şiirden vazgeçsin hikâye yazsın, makale yazsın, roman yazsın, resim yapsın, ut çalsın, senfoniler bestelesin.

En güzel ve en bahtiyar şiir, mümkün olduğu kadar geniş bir insan kalabalığına hitap eden şiirdir. İnsanoğulları, her zaman ve her yerde şiire susamışlardır. İnsanoğullarıyla beraber çürümeye mahkûm olan günahlar, şehvetler, arzular, mahremiyetler, renkler, şekiller ve kokular bugün bir şairin ağzında tomurcuklandığı zaman onlar o şairi der-

hal bağırlarına basmışlar ve onu layık olmadığı mertebelere yükseltmişlerdir.

Bence yeryüzünde ne kadar iyi şair varsa bir o kadar da iyi demirci, iyi marangoz, iyi bakkal vardır. Fakat niçin diğerleri iyi şairler kadar meşhur ve mergup değillerdir? Sen bir anket daha yaparsan bir de bunu soruver.

– Evet en büyük ve en bahtiyar şiir mümkün olduğu kadar büyük bir kitleye hitap edendir.

Eğer dil hudutları olmasaydı, büyük şiirler kendi vatanlarından daha ne kadar öteye gidebileceklerdi?

En güzel şiir hiçbir zaman başka bir dile tercüme edilemeyen şiirdir.

Şiirin belki de en güzel tarafı budur. Bir roman tercüme edilebilir. Fakat şiir hiçbir zaman tercüme edilememiştir.

Dostoyevski'nin eseri gün geçtikçe binlerce yeni kari buluyor. Dilden dile çevriliyor. Onun şöhreti gitgide büyüyecek ve bugün bütün dünyanın malı olacak.

Fakat onun kadar kudretli ve onun kadar muhteşem ve sonsuz bir insan olan Yunus, her zaman bizim dilimizin hudutları içerisinde kalacak. Şekspir'i bütün dünyaya mal eden onun şiiri değildir. Tercüme edilen Şekspir'den bize kalan şiir değildir. Tercüme edilen bir Baudelaire'den bize gelen şiir değildir. Nedir bilmiyorum, fakat muhakkak ki şiir değildir.

Şiir üzerinde konuşurken her zaman şairi kastetmiş olmuyoruz. Şiiri tarif etmekle şairi anlattığımızı zannedersek yanılırız. Dilimizin en umulmadık köşelerinde şiir vardır. Bazı ufak fıkralarda, sözün gelişi söyleniveren çelimsiz, sakat beyitlerde, manilerde, türkülerde bile... Velhasıl her gün dilimizin muhtelif köşelerine sinen kırık dökük kelimeler bazen ağızlarına kadar şiir doludur. Fakat bunların arkasında şair yoktur! İşte birkaç misal:

Kıza oyna demişler
Yenim dar, demiş.
Bol yenli giyin demişler
Yerim dar emiş.
Geniş yer bulalım demişler
İçim dar demiş.

Sonra türkülerimize, bilmecelerimize serpilen şiir dolu damlalar:

Şu dağın başında bir top gülüm var
Ferman padişahınsa dağlar bizimdir
Yer değilem karış karış yarılam
Su değilem akam akam durulam

Daha buna benzer yüzlerce misal zikredebiliriz. Bunların hepsinde şiir var, fakat hiçbirisinin arkasında şair yoktur.

Ana dilimiz, şair meşrepli binlerce kişinin dilimize hediye ettiği ufak tefek şiir tomur-

cuklarıyla zenginleşmiş, kesifleşmiş, kendine mahsus bir tat, bir çeşni iktisap eylemiştir:

Fakat dilimize bazen haberleri bile olmadan bu küçük, fakat kıymetli armağanları bırakıp gidenler hiçbir zaman, "şair" olarak ortaya çıkmamış ve biz de hiçbir zaman bu üzümlerin bağını sormayı aklımıza getirmemişizdir.

Asil şair, dilinin bütün imkânlarını, zenginliklerini bilen, bütün yaratıcı sanatkârlar gibi hudutsuz bir sevgi, sonsuz bir hırs ve şehvetle mahmul olan kimsedir. İyi bir şair, iyi bir ressam kadar harici âlemle senli benli olabilen ışığın dünyaya getirdiğini ve giderken neler götürdüğünü onun kadar iyi bilendir. İyi şair, iyi bir mimar, iyi bir heykeltraş kadar cisimlerin ağırlıklarına, şehvetine ve hendesesine varabilendir.

Tan, 4 Eylül 1941

ŞİİR VE ŞAİRE DAİR
(II)

Genç neslin şiire ait düşünceleri.

Her şiirin arkasında bir şair olmadığı gibi her şair de sanatkâr değildir. Sanatkâr, her şeyden evvel sanatının imkânlarını tamamıyla idrak eden, onun hudutlarını başka sanatlarla karıştırmayan kimsedir.

Bundan her sanatkâr kendi çöplüğünde öter, kendi sanat sahasından ötesiyle alakadar olamaz, gibi bir mana çıkmasın; bir sanatkârın kendi sanatının hudutlarının bittiği yeri tayin edebilmesi için komşu sanatların başladığı yeri bilmesi lazımdır.

Şiirle musiki, resim, heykel sanatları arasında münasebet yoktur. Fakat şairle ressam, bestekâr, heykeltraş, romancı, edip arasında büyük müşterek bağlar vardır. Bu bağ hepsinin de yapıcı, kurucu, yaratıcı sanatkâr olmalarıdır.

Fikret, büyük ediptir, büyük sanatkârdır. Fakat büyük şair değildir. Dostoyevski büyük romancıdır, fakat büyük edip değildir. André Gide, büyük bir ediptir, fakat hiçbir zaman

büyük bir romancı değildir. Muhakkak olan bir şey varsa bu zevatın da sanatkâr olduklarıdır.

Biz, öteden beri bu kıymetleri birbirine karıştırmayı âdet edinmişizdir. Fikret, fikirlerini nazımla söylediği için ona kazara şair değil, büyük ediptir derseniz, kıyametleri koparanlar vardır. Victor Hugo büyük ediptir, fakat büyük şair değildir. Namık Kemal'in büyük bir edip olup büyük bir şair olmaması onun vatanperverliğine ve büyüklüğüne hiç halel getirebilir mi?

Genç neslin şairleri hakkında düşündüklerime gelince, ben genç neslin hususiyetini şurada buluyorum.

Bu neslin gözü doğrudan doğruya başka dillerin edebiyat âleminde açılmıştır. İşte onların bütün hususiyetleri de buradadır.

Onlar Yunus'un, Fuzuli'nin, Nedim'in, Bâki'nin zevkine varmadan çok uzak iklimlerin daüssılasına tutulmuş, onun hasretini çekmiş ve nihayet sinema, tiyatro, kitap, tercümeler ve seyahatlerle emekleye emekleye ona kavuşmuş ve büyük bir edebiyat susuzluğunu orada gidermişlerdir.

Bir insanın kendi dilinden başka bir dilde şiir bulabilmesi ve kendi dilinde bulduğu bir şiir kadar ondan zevk alabilmesi hakikaten nadir tesadüf olunur meziyetlerdendir. Fakat, dört, beş sene geceli, gündüzlü bir çalışmadan sonra bir lisan öğrenilir ve o lisanda yazılmış eserler okunur; onlardan istifade edilir,

fakat dört beş senede öğrenilen bir dille o dilin şiirini hakkıyla tadabilmek bence imkânsızdır.. İnsan kırk yıllık ana dilinde hiç ummadık manalar bulabilirken dört beş senede öğrenilen bir lisan hiçbir zaman bizi o dilin şiirindeki mahremiyete götüremez.

Her gönülde bir aslan ve her kelimenin içerisinde çeşit çeşit aksisedalar yatar.

Kelimelere sinen bu hususiyetleri kavrayabilmek için o dili hiç olmazsa kendi konuştuğu dil kadar kavramış olmak lazımdır.

Genç şairlerimizin yabancı dilleri ne dereceye kadar bildiklerine gelince; onların hemen hemen hepsini tanıyor ve ne dereceye kadar lisan bildiklerini tahmin ediyorum. İçlerinden bilaistisna, hiçbirisinin yabancı şiirleri hiç olmazsa halk türkülerimizdeki birkaç beyit kadar kavrayabileceklerine kani değilim.

Konuştukları ve bildikleri dile çok iyi tesahüp ettiklerini zannettiğim Yahya Kemal; Nurullah Ataç, Sabahattin Rahmi'den; Baudelaire'i, Verlaine'i, Rimbaud'yu aynı zamanda Fuzuli'yi, Nedim'i, Bâki'yi dinledim. Bunlardan hangisini daha candan söylediklerini anlayabilek için onlar kadar iyi dil bilmek şart değildir.

Eğer, genç neslin şairleri, yabancı şiirlerin tam manasıyla zevkine varabilselerdi, onlar da her şeyden evvel ana dilinin ne demek olduğunu anlayacak ve bu imkânları kendi dillerinde arayacaklardı. Bizde bunun farkı-

na varan biricik Yahya Kemal ve bir dereceye kadar da Nâzım Hikmet olmuştur.

Divan şairlerimiz evvela senin benim gibi düşünüp, sonra aruzun kalıplarını dökmüyor, doğrudan doğruya aruz ile düşünüyorlardı. Onlar, aruza çok küçük yaştan kulak kabartmışlar ve zevklerinden fedakârlık yapmadan bu musiki içerisinde düşünebilmenin keyfine varabilmişlerdi.

Bizim neslin aruza arkasını çevirmesi, onu sevmediği veya küçük gördüğü için değil, doğrudan doğruya başka bir edebiyat âlemine hasret çektiği içindir. Aruzu bilmediği için inkâr ediş değil. Çünkü, heceyi de bildiği ve bu şekilde dilimizde istediği kadar örnek bulacağı halde ona da kulak asmıyor. Yunus'un dilini hiçbirimiz yadırgamadık. Buna rağmen, dili onun diline çalan şairimiz yoktur.

Herhangi bir şeklin arkasına takılabilmek, onun çırağı olabilmek için o şekil içersinde haşır neşir olmak lazımdır. Türkçe düşünülerek Fransızca yazılan bir yazının ne kadar tadı kaçarsa, senin benim gibi düşündükten sonra nazımla ifade edilen bir aruz, tabir caizse, bir manzume de o kadar tatsızdır.

Bu lisana tamamıyla tesahüp edebilmek için, o lisanla düşünebilmek icap ettiği gibi herhangi bir şiirde dile tesahüp edebilmek için –tabiri gülünç bulanlar olmasına rağmen– şairane düşünmek icap eder. Genç nes-

lin şairleri, kendi dillerinde şiir bulamadıkları ve eski şairlerimizin dilimize getirdiği musiki ile senli benli olmadıkları için, onların bir şiir dili bir şiir musikisi içersinde düşünmelerine imkân yoktur. Yabancı dillerde buldukları öz şiirin lezzetine bihakkın varamadıkları için, onların şiir musikisinden de müteessir olamamışlardır. Yabancı şiirleri ancak nesre tahvil ederek çözmeye çalışmışlardır. Fakat nesre tahvil edilen bir şiirle, keman için bestelenmiş bir parçayı davul zurna ile çalmak arasında hazin bir benzeyiş vardır. Yeryüzünde hiçbir sanatkâr yalnız başına yepyeni bir şekil yaratamamış, çarktan çıkma bir kalıp icat edememiştir. Sanatkâr sanatkârı, şekil bir başka şekli, alet başka bir aleti ancak aradan birkaç nesil geçtikten sonra doğurmuştur.

Genç nesil şairlerinin şiirlerinde yadırgadığımız şey, onların şiir söylemek için kullandıkları dilin çarktan çıkma oluşudur. Yukarda şiiri ve şairi tarif etmeye çalışırken şair, meramını şimşek süratiyle anlatabilmelidir, demiştim. Büyük şair en müessir zehir gibi derhal kana karışandır. Şiirini sıcağı sıcağına derhal bize aşılamak isteyen şairin bizim kulaklarımızdan gönlümüze giden kelimelerle ünsiyet peydah etmesi lazımdır. Bir bestekârın bize yepyeni sesler getirebilmesi için, yepyeni sazlar, yepyeni musiki aletleri icat etmesi şart değildir. Musiki aletlerinin tezayüdü, tekamülü demek değildir. Bu alet-

lerin tekamülü insan zevki kadar yavaş ve belirsizdir. Sesler hiçbir zaman her neslin kulağına yeni musiki aletlerinden gelerek yer edememişlerdir. Bir musikişinas nasıl sesleri taşıyacak olan musiki aletlerinin bütün imkânlarını evvelinden bilir, onlara göre ve onlar için yazarsa, şairin de şiirini taşıyabilecek dili, o kadar iyi bilmesi lazımdır. Bir bestekârın eseriyle bilikte yepyeni musiki aletleri tasarlamak endişesi yoktur. İçinde olup biten sesleri ifade etmek için musiki aletlerini gayrikâfi buluşu, onları hakir görüşü bir meziyet değildir! Kabahat hiçbir zaman musiki aletlerinde değildir. Onların imkânlarını bilenler için hudutsuz armoniler, hudutsuz musiki âlemleri mevcuttur. Bir şairin zihni faaliyeti ile bir bestekârın faaliyeti arasında su sızmayacak kadar bir münasebet olduğunu iddia edecek değilim. Fakat şiire; yepyeni, eski ile en ufak bir münasebeti olmayan bir şekil getirmek iddiası, mevcut musiki aletlerini benimseyerek hakir görmek ve yepyeni sesler çıkarabilmek için yepyeni sazlar icad etmek kadar lüzumsuzdur, demek istiyorum.

Sanat sahasında hiçbir alet, hiçbir kalıp yepyeni değildir, yepyeni kalabilecek bir şey varsa, o da insan ruhudur. Dil yine o emektar dil, palet yine o emektar ceviz tahtası, sesler aynı merdivendir, inip çıkarlar; fakat bazen yavaş ve ağır, bazen dört beş basamak atlayarak...

Gökyüzünden daha eski, topraktan daha emektar ne olabilir? Fakat şiirin en ufak bir himmeti ile insanoğlu gökyüzünü ve toprağı yepyeni bir çift oyuncak gibi bağrına basmaya hazırdır.

Tan, 12 Eylül 1941

CEHENNEM ELİNDEN HABER

1942'nin destanını kim yazacak? Bu kanlı destanı kaleme almak için mangal kadar bir yüreğe, tosun gibi bir muhayyileye, müzeler, mahzenler dolusu vesikaya sahip olmak kâfi gelmeyecek, beşeriyetin bu zifiri karanlık destanını yazmak, herhalde bu horona yalnız muhayyilesiyle, aklı ile, yüreği ile iştirak edenlere değil, onun içerisinden kanını ve canını terlemiş olanlardan birisine nasip olacak, bu destan yazılacak ve günlerden bir gün belki biz, belki de torunlarımız rahat bir koltuğa gömülürcesine bu maceranın sayfaları arasına atılacağız.

– Ne kadar da güzel anlatıyor, şu cümleye bak, diyeceğiz ve bahçeden bir çiçek kopartıyormuş gibi destandan bir satır devşirip elaleme göstererek onun tadını daha iyi çıkartmaya çalışacağız.

Bu destanın yürekler parçalayıcı sahneleri ne kadar bol ve kaplı olursa olsun onu bize anlatacak olan muhakkak edebi kisvelerden birisine bürünerek anlatacak. Ömrümüzde görmediğimiz ve göremeyeceğimiz sahneleri

ve vak'aları bize anlatabilmek için herhalde bir hayli uğraşması gerekecek.

Ömründe çilek görmemiş bir adama, çileğin tadı hakkında fikir vermek meseledir. Adını bilmediğimiz bir yabani çiçeğin kokusu hakkında başkalarına doğru dürüst bir fikir verebilmek için beyhude yere uğraştığımız olur...

Bu harbin dehşetini, rengini, kokusunu, çamurunu, uğultusunu, yaralarını ve rengârenk ölülerini bize anlatabilmek için kim bilir kaç dereden su getirecekler. Hayatında kendi nasırından başka yara yüzü görmemiş, çöp tenekesinden gelen kokudan müthiş koku duymamış, bir tek ölü yüzü görmemiş insanlara bu harbin öbek öbek açılan yaralarını, yığın yığın ölülerini nasıl tarif edecekler ve bütün bunları insanoğluna sonuna kadar okutabilmek için onu iğrendirmemek, lüzumundan fazla ölü yüzü, kesik kafa göstermemek, onu soğutmamak lazım. Çünkü haşmetlû kari hazretlerinin böyle soğuk şakalara çokluk tahammülü yoktur. Bir defa iğrendi mi, tiksindi mi, kitabın bir köşeye atıldığının resmidir.

Barbüs, romanlarından birinde kari hazretlerinin bu huyunu tamamıyla kestiremediği için, büyük bir hataya düşmüş ve bir insan ölüsünün nasıl taaffün etmeye başladığını ve çürümeye başlayan bir vücudun muhtelif taraflarından kaç çeşit sinek çıktığını doktorlara taş çıkartacak teferruata girişerek anlatmayı tecrübe etmiş ve yanılmıyorsam oldukça mühim bir hataya düşmüştür.

Barbüs, insanoğullarının uzun uzadıya incelemekten hiç de hoşlanmadıkları bir bahse sayfalar tahsis etmekle çok büyük bir kari kitlesinden mahrum kalmıştır.

Gogol, hikâyelerden birisinde şu bahsi ne kadar güzel aydınlatır. Portre adlı hikâyesinin mevzuunu teşkil eden resme gayet korkunç yüzlü bir adam poze etmiştir. En ufak bir sanat endişesi olmadan yapılan bu portre insana hakiki bir sıkıntı ve üzüntü aşılamakta ve kimin eline düşerse ona felaket getirmektedir. Gogol, hikâyenin sonunda bu portrenin başından geçenleri sayıp döktükten sonra:

– Bir sanat eseri, neden bahsederse etsin, her şeyden evvel bize huzur hissini aşılamalıdır, der.

Yani, ne yapıp yapıp kariin, seyircinin veya dinleyicinin sabır ve tahammül hudutlarını aşmamak, ona büyük bir yarayı tam manasıyla anlatabilmek için:

– İşte böyle bir yara!.. deyip, hançeri böğrüne saplamamak!..

Okuyucuya hiç görmediği şeyleri, gündelik hayatında yer alan vak'alardan birisini hatırlatır gibi sunarak, bu harbin romanını elbette bir yazan bulunacak. Cehennem hakkında çocukluğumuzdan beri edindiğimiz fikir, her şeyden evvel korkunç bir hararettir. Ve herkesin kendisine göre ayar edilmiş bir cehennemi vardır. Bu cehennem bazen nar gibi kızaran bir

sac sobanın kaburgalarından biraz daha kızıl ve korkunçtur. Bazen bir yangın, bazen devrilen bir semaverin kaynar suyudur.

Fakat 1942'nin cehennemini bizim cehennemimizin hararetiyle mukayese ederek anlayabilir miyiz? Tankların, tayyarelerin, alev makinalarının, hararet derecesi yanında bizim sac sobalarımızla ısınan çocukluk cehennemimiz çoktan cennetler arasında yer almış bir cennetlik olmuştur.

Muhammed'in cehennemine en kesif harareti temin eden bir tek insan tanıyorum. Yunus! Yunus'un cehenneminde kaynayan semaver suyu değildir. Yunus'un cehennemini ısıtan bir temmuz güneşi değildir. Yunus'un cehenneminde hakikaten ıstırap çeken insanların kemiklerinden çıkan bir alev yükselir.

Yunus'un cehenneminde insanoğlunun ıstırabı kızıl bir alev halinde yükselir. Bu aleve mütemadiyen refakat eden, onunla beraber rakseden masmavi bir alev daha vardır. Bu da umuttur.

Yunus'un cehennemine 1942 adını verelim ve onu beraberce dinleyelim:

"Sene 1942"
Cehennem elinden haber sorarsan
Yanar yanarlar da ağlaşırlar
Din ulusu Muhammed'i
Umar umarlar da ağlaşırlar.

Yana yana kara kömür olmuşlar
Cehennem dibinde karar kılmışlar
Nice bin yıl cehennemde kalmışlar
Yanar yanarlar da ağlaşırlar.

Beynamazın ellerini kesmişler
Yüzüne ıssı sular saçmışlar
Boynuna eteşten zincir asmışlar
Çeker çekerler de ağlaşırlar.

Yunüs eydür kıl bu derdin çaresin
Vara peygambere yalvarasın,
Çoktur sübhanın rahmet deryasın
Umar umarlar da ağlaşırlar.

YUNUS EMRE

Gençlik, 1942

HARİKULADE SARHOŞLUK!

Alkolün sanat ve sanatkârla münasebetlerini düşünürken Burhan Toprak'ın Yunus Emre mukaddemesini ve bu yazı münasebetiyle Sabahattin Rahmi'nin bir makalesini hatırladım.

Yanılmıyorsam Burhan Toprak, divan edebiyatımıza sinen içki kokusundan tiksiniyor ve divan edebiyatı büyüklerine sarhoş muamelesi ediyordu.

Burhan Toprak Yunus Emre'yi divan edebiyatımızdan buram buram yükselen alkol buharından ve şerrinden korumak, onu yalnız başına tenha bir köşede mütalea etmek istiyordu.

Sabahattin Rahmi bu sütunlarda çıkan yazısında bu noktaya temas ediyor ve:

– Fuzuli'nin, Nedim'in, sofrasında içilen 49'luk Bahçe rakısı değildir! diyordu.

Burhan Toprak, Yunus Emre'yi ve Sabahattin Rahmi divan edebiyatını 49'luğun şerrinden koruyorlar; fakat bize bu zevatın sofrasında içilen nesnenin ne olduğunu doğru

dürüst anlatmıyorlardı. Şiirimizin sofrasında bir şeyler içildiği muhakkaktı. Bu belki "kırkdokuzluk" değildi. Fakat bu içkinin Karakulak, Taşdelen veya Kisarna maden suyu olmadığı da muhakkak.

Bu sofradan bize bir damla içki kokusu gelmiyor ki, içilen nesnenin nevini tayin edelim. Gerçi bu sofradan kalan birkaç tıraşide kadeh ve etiketi soyulmuş birkaç harikulade bir şey var. Fakat bu kadehlere dolup boşalan ne idi? Yıldızlar mı? Karanfiller mi? Ay ışığı mı? Zemzem mi? Bana kalırsa ne şu ne bu. Bu harikulade kadehler, bu testiler bal gibi şarap dolu idi. Şarap! Şarap! Alelade sofra şarabı.

Şarap ilâhesi Baküs dostlarına az, düşmanlarına da çok şarap sunarmış. Bu menbaa dayanan harikulade fıkralar ve hikâyeler dinledim.

Alkolün azının verdiği neşeyi çoğunun çıkardığı çileyi gözlerimle gördüm. Baküs'ün hakkı vardı. Ve mademki Baküs'ün en hakiki dostları sanatkârlardı. Onlar şarabın nasıl içileceğini biliyorlardı. Hakiki sanatkârlar hiçbir zaman basit bir şarap hamallığı yapmamışlar, şarabı taşımamışlar, bilakis kendi yüklerini şaraba yüklemişlerdi.

Yalnız divan şiirimizin sofrasında değil, sofrasını kendi elleriyle kurup kaldıran Yunus Emre'nin sofrasında da alkol vardı. Yunus harikulade sarhoşluğun ne olduğunu biliyordu.

O, bu alkolü nereden tedarik ediyordu? Ayırdığı salkımdan, dişlediği elmadan mı? Meyveler bu büyük sarhoşluğu ona doğrudan doğruya mı verirlerdi?

Divan edebiyatının sofrasında kadehler ve testiler var. Fakat Yunus'un ne sofrası meydanda ne de ortada kadeh kırıkları var. O şarabını belki avuçlarıyla içiyordu. Belki gözleriyle, fakat onun kanında şarap vardı.

O belki bizim sofra şaraplarından içmiyordu. Fakat bizim binde bir tattığımız harikulade sarhoşluğu o her saniye tadıyordu.

Yunus'un şiirini başka türlü izah edemiyorum. İnsan bu harikulade sarhoşluğa ermeden nasıl hayatın bin bir karınca gibi bizi mütemadiyen ısıran teferruatından uzaklaşabilir?

İnsan nasıl bu sarhoşluğun dışında, elin ayağın değil, yalnız ruhun çöktüğü hadiselere temas edebilir?

Yeryüzündeki bütün insanoğullarının kör bir insiyakla alkole uzanan ellerini ve dudaklarını düşünüyorum. Alkolden dilendikleri huzur ve neş'e payını düşünüyorum. Huzur edilen bu ellerin yüzde doksanı alkole değer değmez çürüyor. Bu dudaklar moranıyor ve alkol onların damarlarında harikulade bir rüzgâr değil, kör bir alev, cehennem kesiliyor.

Geçenlerde alkolün tadına varan bir zatla konuşuyordum. Niçin ve nasıl içtiğini sordum. Güldü ve dedi ki:

– Bütün mesele herkesin kanının gücü yettiği kadar alkol almasındadır. Herkes kadehini kendi bünyesine göre uzatmalıdır. Tıbbın bize yapacağı en büyük iyilik bizi içkiden menetmek değil, her bünyenin ne kadar içkiye tahammül edeceğini ölçüp biçip haber vermek olmalıdır.

Belki falanca bünye yalnız ayda bir defa iki kadeh şarap içerse harikulade sarhoşluğa kavuşacaktır. Bir başkasının belki yalnız her gün bir kadeh içmesi şarttır. Fazlası ona haramdır. Öyle bünyeler tanırım ki bunun farkına varmadıkları için bir kadeh yerine, bir bardak içtikleri için kanları baştan başa alkol kesildi. Ve bir daha bunun şerrinden kurtulamadılar. Halbuki tıp burada imdada yetişebilirdi. Bize yeşil, koyu yeşil bir ay değil, yeşilimtrak bir ay lazım! Öyle bir müessese ki bize lazım geldiği kadar alkol tavsiye etsin.

Eğer herkes kendi bünyesine göre içki içseydi, yeryüzünde bir tek sarhoş narası yükselmezdi.

– Peki ama neye yarardı?

– Neye mi yarardı? Herkes kendine gelirdi. Çünkü hepimiz bütün insanlar ya kendimizden bir karış aşağıda, yahut da bir karış yukarıda duruyoruz. Ya kendimizden nefret ediyoruz, ya kendimize hayranız. Tam bünyemize göre aldığımız zaman alkolün bize

yaptığı en büyük iyilik, kendi hizamıza getirmiş olmasıdır.

Kendi hizamıza gelmek, kendimizi bulmak, kendimizi tanımak. İşte en harikulade sarhoşluk budur.

Yeryüzü hep kendi imkânlarından habersiz yaşayan ve bunun belirsiz bir şekilde, çok uzaktan, çok derinlerden gelen azabını duyan insanlarla doludur. Alkole uzanan dudaklar, onların dudakları, alkolde çürüyen eller onların elleridir.

Onlar hep kendilerini bulmak için içtiler. Fakat bulmak şöyle dursun, kendilerinden geçtiler.

Bundan dört beş sene evvel Karadeniz kıyılarında bir yerde, korkunç olduğu kadar, manidar bir cinayet oldu. İstanbul'dan harikulade güzel sesli bir hafız gelmişti. İçenleri çileden çıkaran bir gazel okuyordu. Sarhoşlardan birisi coştu tabancasını çıkardı.

– Yaktın beni hafız! dedi ve hafızı alnının ortasından vurdu.

Hayret edilecek bir şey değil mi?

Sevginin bu şekilde tezahürü korkunç bir şey, fakat bütün kalpleriyle âşık olduklarını, gözlerini, ayaklarını binlerce mısrayla anlattıktan sonra, sevgili geyikleri kendi elleriyle vurmaktan hoşlanan avcılara ne buyurulur?

Tan, 17 Eylül 1943

YAHYA KEMAL VE İSTANBUL
(I)

En büyük romancı Dostoyevski'nin hakkında, "Ölüler Evinin Hatıraları" adlı kitabını okumadan, eserlerinden herhangi birisine hüküm vermek mümkündür. Fakat insan, Ölüler Evinin Hatıraları'nı dinledikten sonra bu kudretin hız aldığı menbaları sıcağı sıcağına duyar gibi oluyor.

Büyük romancının "Ölüler Evi" adıyla andığı hapishane, onun muazzam eserine kahraman demeye dilim varmıyor, fakat "insan" yetiştiren bir kaynak olmuştur.

Büyük şair Yahya Kemal'in kudreti hakkında da onun yalnız şiirlerini okuyarak hüküm vermek mümkündür. Fakat bu kudretin menbaı hakkında doğru dürüst bir fikir edinebilmek için onun tadına doyum olmayan musahabelerinde bulunmuş olmak lazım gelir. Bu musahabelerinin yüzde doksanının mevzuunu Türk tarihi teşkil eder. Bu musahabelerin her birisinde tarihimizden bir parça en ufak teferruatına varıncaya kadar aşkla işlenir. Büyük ve sağlam bir çatı bir kubbe

altında tekrar kurulur. Bu musahabelerin mükemmel bir mimarisi vardır. Bu mimari tarihimizin neresine değerse değsin orada bizim için şimdiye kadar şekilsiz kalmaya mahkûm olan birçok vak'aları ve insanları şekle ve vücuda kavuşturur. Bu mimari bize tarihimizin en kudretli ve en kasvetli köşelerini büyük bir vuzuh içerisinde aydınlatır. Yahya Kemal'in musahabelerine bu aydınlığı veren onun bilgisi olduğu kadar bu mevzuu her zaman sımsıkı saran sevgisidir.

Yahya Kemal'in tarihimizin derinliklerine doğru uzanan sevgisi muazzam ve muhteşem bir sevgidir.

İstanbul'un en ücra ve bakımsız mezarlıklarından birisinde parçalanmış, yazıları silinmeye yüz tutmuş bir mezar taşı ancak bu kadar büyük bir sevgi ile bir nur parçası gibi aydınlanır, dile gelir ve size bütün bir fethi anlatır.

Ancak bir Yahya Kemal muhabbeti ile bir Kocamustapaşa kelimesi otobüs durağını hatırlatmaya mahkûm kalmaz ve size hiç ummadığınız geniş ve büyük ufuklar açar.

Yahya Kemal'in tarihimizi kucaklayan sevgisi, en büyük coşkunluğa, adım başı kabaran ve çöken abideleriyle İstanbul şehrinde varır.

Büyük şair için İstanbul'un her köşesinde çın çın öten rengârenk aksisedalarla dolu taşlar, çatılar ve yapılar vardır.

Bizim için sadece güzel bir mimari numu-

nesi olan yapılar onun için sadece bedii bir hazdan ibaret değildir. Bu yapıların eti kemiği ve kanı vardır. Yahya Kemal İstanbul'a serpilen mimarinin neresine parmağını dokunursa oradan sımsıcacık bir devir çıkar ve bu devir onun eşsiz konuşmasıyla derhal kanınıza karışır.

Büyük şairin İstanbul sevgisi, sadece bir Büyükada, Kalamış veya teneke yaldızlı bir Piyer Loti sevgisi değildir.

Bu sevgi İstanbul'a sadece burun delikleriyle veya ağız tadıyla bağlanmış bir sevgi değildir. O İstanbul'u tarihimizin en mühim dönüm noktalarına şahit olduğu için sever.

İstanbul'un abideleri, büyük bir devin ayak izleridir. Bu ayak izlerinden devlerin nerelere gidip geldiklerini anlamak mümkündür. Fakat bu devlerin macerasını Yahya Kemal'den dinlemek fırsatına erişmek hakikaten iftihar olunacak bir nimettir.

Her gönülde bir arslan yatar. Her sanatkârın içinde de bütün eserlerini besleyen bir sevgi kaynağı vardır.

Bu uçsuz bucaksız sevgi menbaına ne düşerse düşsün, muhakkak ki sanatın sırrıyla yıkanacaktır. Bu menbaa bazen bir kadın yüzü düşer, bazen bir ölüm korkusu dalar, bir yeşil yaprak düşer, bazen bir toprak kokusu siner, oraya ne gelirse gelsin eğer bu sevgi menbaını sanatkârın yüreğinde fıkır fıkır kaynar bu-

lursa muradına nail olmuş demektir. O sanatın ölümsüz ömrüne kavuşacaktır.

Yahya Kemal'in yüreğinde şüphesiz ki, bu hudutsuz sevgilerden birisi mütemadiyen kaynayıp durmaktadır. Bu cömert ve gürbüz menbaada İstanbul, en ufak taş parçasına kadar çırılçıplak yıkanmıştır.

Ölüler Evinin Hatıraları, Dostoyevski'nin romanına nasıl bitip tükenme bilmeden bir hazine teşkil etmiş ise İstanbul şehri de Yahya Kemal'in şiirinin arkasında öyle durur ve öyle sağlam ve muhkem temeller üstünde durur ki, Yahya Kemal'den bahsederken Sinan'ı hatırlamamaya imkân yoktur.

Dünyanın her tarafında Dostoyevski'nin hapishanesine taş çıkartacak hapishaneler vardır. Bu hapishanelerde büyük romancının muhayyilesini aşacak, zengin maceralar ve ömürlerle yüklü insanlar bulunabilir. Fakat bu hapishanelerin hepsinde Dostoyevski gibi bir mahpus bulunmadıkça kaç para eder!

Dünyanın her tarafında İstanbul şehri gibi, tarihin büyük dönüm noktalarına şahit olmuş şehirler bulunabilir, fakat bu şehirlerin bir Yahya Kemal'i olmadıkça kaç para eder?

(Tahminen) 1943

YAHYA KEMAL VE İSTANBUL
(II)

Yahya Kemal'in kudretini bir aruz kavanozuna kapatıp gözlü bir rafa yerleştirmek isteyenler, bileklerinin tersine döndüğünü görünce daha geniş bir kaba mesela İstanbul'a razı olabilirler ve bu büyük kudreti bir şehre hapsederek küçülteceklerini sanırlar. Fakat ona sadece bir "İstanbul şairi" diye bir damga vurmak, gökyüzünü tencere kapağıyla örtbas etmek olur.

Eğer koca Sinan'a sadece bir İstanbul mimarı denebilirse onun kudretini bir tek şehre hapsetmek mümkünse, Yahya Kemal'i de sadece İstanbul'a bağışlayabiliriz, fakat dilimizi, Sinan'ın taşı toprağı yoğurduğu gibi yoğuran ve bize Sinan çapında eserler veren bir sanatkâra niçin böyle küçük çerçeveler kazalım?

Yahya Kemal'e karşı hudutsuz bir sevgisi olduğunu ilk o gece söyledikten sonra onun dilinden şikâyet eden bir mebusumuz:

– Acaba bu dil, onu gelecek nesillere götürebilecek mi? diye telaş ediyordu.

Bu telaş bizi onun Yahya Kemal sevgisinden şüphe ettirecek kadar lüzumsuzdu. Kendisine:

– Yahya Kemal'in yarına kalmasını istemek, onu çok sevmiş olmanızdan doğan güzel bir arzudur. Dilinin onu nereye kadar götürebileceğine gelince: "Onu bugünkü kemale götüren dil herhalde daha çok uzaklara götürebilecek. Bu hususta hiç telaşa lüzum yok" demiştik.

Yahya Kemal'i çok sevdikleri halde onun yarına kalabileceğinden, ondan gelecek nesillerin aynı hazzı alabileceğinden şüphe edenlerden maada bir de ona şu yolda sitem etmeye cesaret edenlere sık sık rastlanır:

– Efendim, bu kadar büyük bir sanatkâr niçin daha verimli daha feyizli olamıyor. Çok az yazıyor, şiirin öyle kolay kolay yontulan mücevherlerden olmadığını kabul edelim. Fakat bu çapta bir insan muhtelif yazılarla da memleket için daha verimli ve faydalı bir kaynak olurdu.

– Mesela?

– Mesela, arasıra o tadına doyum olmayan musahabeleri, daha yüksek bir kürsüden, daha geniş kitleye hitap edebilir. Üstad, gazete ve mecmualarda olgun makaleler neşrederek büyük bir susuzluğumuzu giderebilir.

Bu sitemlere, sanatkâra karşı duyulan büyük muhabbeti aşmadıkça tahammül etmek mümkündür. Fakat sitemlerinin muhab-

beti aştığı ve küstahça bir tenkide vardığı zaman onlara şöyle bir cevap vermek mümkündür:

– Harikulade, gürbüz ve leziz meyvelerle dolu bir ağaç karşısındayız. Bu meyvelerden hissemizi alıp şükredelim. Yahya Kemal'den, muhtelif kürsülerde sık sık konferanslar, musahabeler, veyahut muhtelif gazetelerde makaleler ve yazılar beklemek ve bunu yapmıyor diye ona sitem yağdırmak neye benzer bilir misiniz: Bize tam zamanında meyvelerini uzatan ve gölgesini sunan harikulade bir meyve ağacının karşısına geçip, şöyle bir teklifte bulunmaya:

– Güzel ağaç, sen bize nefis meyveler veriyorsun. Sağ ol. Fakat görüyorsun ki biz yine açız! İnsan yalnız senin meyvelerinle doymuyor. Onun için senden mühim bir ricamız var. Sen yine eskisi gibi bu aylarda bize eski meyvelerini vereceksin, fakat bundan maada bize temmuz sonlarına doğru tahin helvası, ağustosta somun, eylülde francala, teşrinlerde salatalık vesaire yetiştirmeye mecbursun! Bu istediklerimizi vermezsen işte balta ve işte bileklerimiz!

(Tahminen) 1943

KENDİ DİLİNDE ŞİİR BULAMAYANLAR

Kendi dillerindeki şiiri son damlasına kadar içerek yabancı dillerde şiir arayıp bulanlara ne mutlu!

Asıl şiiri yabancı bir dilde tatmış olmalarına, şiiri yağdan kıl çeker gibi birçok dillerde bulmalarına rağmen bir gün ağızlarını silip kendi dillerinin sofrasına bağdaş kurup oturanlara ne mutlu!

Bir de şiiri yalnız yabancı dillerden tadan, yabancı çeşmelerden içen ve ana dilini yalnız gündelik işlerinde bir binek hayvanı gibi kullananlar var. Ben bir aralık bu zevata gıpta ederdim. Ne olursa olsun bahçesinde şiir gibi nadide güller açan herhangi bir dile tesahüp etmek hakikaten gıpta edilecek bir meziyettir.

İçlerinde konuştukları dile tamamıyla yabancı olduğum için bildikleri lisana nüfuz kudretlerini müthiş merak ediyordum. Lisan bilenler bu kimselerin mezkûr dilleri "ana dilleri" gibi bildiklerini söylüyorlardı.

Aradan zaman geçti. Bu zevatın ana dillerini ne dereceye kadar bildiklerini öğrenince

artık yabancı dillerdeki kudretlerini merak etmez oldum.

Şiir susuzluğunu başka dillerde tatmin ettiklerini iddia edenler kendi dillerinin imkânlarından, onun mecralarından, geçtiği imbiklerden tamamıyla bihaberlerdi.

Dilimizin bütün imkânlarını zorlayan, onu besleyen, süsleyeń şairlerini tanımadıktan sonra bir halk türküsünün kanatları arasında yükselen sahipsiz şiiri tadamadıktan sonra dilimizin köşesine bucağına giremeyip, onun mahzenlerinde, mahrem köşelerinde çıkınlarında bir sır gibi saklanan şiiri sezemedikten sonra o dile ana dili demek neye yarar?

Bir toprak desti, içerisine konulan şaraba nasıl kendisinden belirsiz bir parça koku bir parça lezzet katarsa her şair de kendi diline bir çeşni, bir lezzet verir.

Her memleketin kıyısı bucağı vardır. Her kıyının her iklimin kendisine has aksisedalarla dolu kelimeleri, darbımeselleri, umulmadık cümlelerin arkasına saklanan manaları vardır.

Herkes kendi başına kendi dilini fethedemez. Senelerce işimizi gören, ağzımızdan eksik olmayan kelimeler ve cümleler vardır.. Zaman geçtikçe bu kelimelerin içerisinde saklı olan mana başka başka kisvelere bürünür, daralır veya genişler. Bu kelimelerin kabuğunu kırıp içerisindeki usare dolu meyveyi bize sunan şairlerdir.

Söylemek istediğimi Yunus'tan aldığım şu satırlar arasında bulacağınızı tahmin ediyorum.

Benim gönülcüğüm ey can çıkageldi
çıkagider
Bu gözlerim dost yüzüne bakageldi
bakagider
Dost bahçesinin gülleri kokageldi
kokagider

Her gün kullanılan, ayak altında gezen ve söylene söylene aşınmış cilalanmış emektar kelimeler vardır. Bu kelimelerin manası bütün vuzuhuyla derhal arkalarından gelir. Onların kastettiği manayı bilmeyen ve şimşek sür'atiyle idrak etmeyen yoktur.

Yalnız şiirde değil, bütün sanat kollarında sanatkâr maksadına en kısa yoldan gidendir. En ufak bir vuzuhsuzluk bir bulanıklık, herhangi bir işçilik gayreti başkaldırmadan sanatkâr söyleyeceğini çoktan bitirmiş olmalıdır.

Karışık işlere aklı yatmayan halk dilinde her şey vuzuhtur. Çok okumuş yazmışların ciltler dolusu kitaplarla ifade etmek istediğini o gündelik cümlelerden birisine sığdırmaya mecburdur.

Yahya Kemal'in:

Bitsin hayırlısile şu beyhude sonbahar.

Mısraındaki "hayırlısile" kelimesi yukarıda işaret ettiğimiz "her gün kullana kullana aşınan ve manasını herkesin şimşek süratiyle kavradığı" kelimelerden birisidir.

Yunus'un dili ise bu nevi kelimelerin cennetidir...

Ana dilimizi yalnız başımıza öğrenemiyoruz. Bize dilimizi öğreten ne anamız, ne mekteptir. Dilimizi bize öğreten onun tadına vardıran şairlerdir. Çünkü kelimelerin imkânlarını ancak onlar bilirler. İçlerinde olup bitenleri bize anlatabilmek için onların kelimelerden ve kelimelerin onlardan çektiğini bir Allah bir de münekkitler bilir.

Güya ana dilinde şiir bulamayanlardan bahsediyorduk! Evet kendi dilinin imkânlarından bihaber olanların başka dillerde neler bulduklarını hakikaten merak edilecek bir şeydir!

Yabancı bir dilde öğrendikleri her kelimenin yerine kendi dillerinden bir kelime koyanlar ana dilleri tükenince acaba onların yerine ne koyuyorlar? Kendi kelimeleri sıfırı tüketti mi Fransızcadan Fransızca bir lügat gibi artık yalnız Fransızca düşünüyorlar. Ve böylelikle bu lisana tamamıyla tesahüp ediyorlar.

Fransızca düşünemeyen bir kimsenin bir Fransız şiirini ana dilinde yazılmış bir şiir gibi kavrayabilmesini anlayamıyorum. Ve Fransızca düşünen bir kimsenin de ana dilinde şiir bulacağından şüphe ediyorum!

Kendi dilinde şiir bulamayanlara acıyorum. İşin tuhafı onlar da can ve gönülden bize acımaktalar!

Onlara acıyorum. Çünkü başka dillerde şiiri doğrudan doğruya menbaından değil umulmadık yerlerden, bilhassa romanlardan tadıyorlar. Herhangi bir dilin şiir lisanını tadacak kadar o dili benimsemedikleri için daha ziyade basit bir tezi tamamıyla kavrayabiliyorlar. Kendi dillerinde şiiri basit mektep kitaplarından başka bir yerde aramak zahmetine katlanmadıkları için yabancı lisanda rastladıkları ilk romana vuruluyorlar. Ve bu romancı onlara bütün bir edebiyat ve sanat dersi veriyor ve böylece şiir susuzluğunu romanla gidermiş oluyorlar.

İşin karışık tarafı şiir susuzluğunu gideren bu nevi romanların ekseriya o dile tercüme edilmiş kitaplar oluşudur. Başka dilleri bilmiyorum ama Fransızca öğrenmek isteyenler Fransızcaya başka bir dilden tercüme edilen bir eserin daha kolaylıkla anlaşıldığının herhalde farkına varmışlardır.

Ben kendi hesabıma Fransızcaya Dostoyevski'yi okumakla başladım. Rusça yazılmış bir eseri bir Fransız tercüme ediyor ve ben onu okurken Türkçe düşünüyorum! Dilimin imkânlarından, şiirlerinden o zaman tamamıyla bihaber olduğum için Dostoyevski'de bulduğum kıymetlerden birisine de şiir diyordum. Ve bu şiir beni doyuruyordu. Romanda şiirin mükemmelen barınacağına şahit olu-

yordum. Romanda şiiri çırılçıplak bulmak imkânsızdı. Romanda şiir karpuz çekirdekleri gibi hadiselerin kalın kabukları arasına gömülmüştü. Az fakat öz şiiri ben kendi hesabıma ilk defa Dostoyevski'de buldum. Zaman geçtikçe bu maceranın biricik kahramanı olmadığımı anlıyorum. Benim gibi daha yüzlerce vatandaşın ilk ve hakiki edebiyat dersini ancak yabancı dillerden aldıklarını görüyorum. Fakat Allah'a çok şükür güzel tesadüfler bana kendi dilimin imkânlarını çok yakından takip etmek fırsatını verdi. Ve yabancı dillerde kırıntılarıyla geçindiğim şiir ziyafetine ana dilimin sofrasında kavuştum. Darısı yarım yamalak bir dille Baudelaire'leri, Rimbaud'ları, Mallarmé'leri kemiren ve bütün şiir dünyasını garpta sanan, Fransızca düşünüp, Türkçe yazan dostlar başına!

Resim memleketimize henüz girdi. Heykel keza, tiyatro öyle, roman öyle. Fakat bu toprak mimarinin, tezyini sanatların ve şiirin en muhteşemini en hakikisini, en halisini bol bol yoğurmuştur. Dilimiz yüzlerce şairin baharıyla çiçeklenmiş yüzlerce hasadın bereketini görmüştür. Kendi dilinde şiir bulamayan, dillerinin ucundakini tattan haberi olmayan bedbahtlar, yabancı peteklerdeki balı yalayadursunlar, biz dilimizin köşesini bucağını karıştıralım. Orada bizi âbâd edecek kadar şiir bulacağız.

İşte, Mart 1944

Orhan, Melih, Oktay, üç ayaklı bir pergel gibiydiler. Bir araya geldiler mi, dünyanın en keyifli üçgeni kurulurdu. Mesela birisi gramofon olurdu, birisi plak, birisi Yüksekkaldırım'da gramofoncu. Kur gramofonu, keyfine bak. Böyle müthiş bir gramofon görmedim. Bu üçgenin ortasına düşmek her zaman keyifli olmazdı. Kazara birisini maytaba aldılar mı, biçarenin iflahını keserlerdi. Birisine cevap yetiştirmeye çalışırken öteki bir tane kondurur, derken adamcağız şaşkın ördeğe döner, teslim olurdu.

Bir aralık Orhan, Tahsin Banguoğlu'nun muhteşem apartmanının bodrum katında oturuyordu. Banguoğlu o eyyam şiirden hoşlanır, şairlere iltifat eylerdi.

Orhan'ın odası âlemdi. Ortada bir divan ve bütün döşeme duvar boyunca yan yana dizilmiş boş şişelerden bir zincir. Ben diyeyim beş yüz, siz deyin bin. Duvarda ressam arkadaşlardan bir sürü resim. Hepsi bu kadar, ama dost istediğin kadar.

Bu arada sık sık adı geçen Nurullah Ataç

olurdu. Her sene ancak birkaç ay Ankara'da kalabilirdim. Birçok hikâyenin başına, bir kısmının sonuna yetişirdim. Orhan-Ataç maçlarının çoğunu kaçırdım. Fakat bir tanesini Orhan'dan dinlemiştim, harikadır.

Nurullah Ataç mütemadiyen Orhan'a takılıyor, bir gün şöyle diyor:

"İlahi Orhan Veli! Senin şirlerin için yazdığım makaleleri birçokları ciddiye almışlar. Bunları sırf alay etmek için yazdığımı kimse fark etmemiş. Sen ne dersin?"

Orhan Veli, kıs kıs gülerek, bir Nasrettin Hoca edasıyla:

"İşin tuhafı şu ki, ben de şiirlerimi tamamıyla şaka diye yazıp, neşretmiştim. Bazıları ciddiye aldılar!"

Rivayete nazaran o gün bugün Nurullah Ataç - Orhan Veli dostluğu iflah olmamış.

Ataç, Orhan'a hiçbir zaman tutmayan bir sürü isimler arar dururdu. Bunlardan bir tanesi üzerinde çok ısrar etti amma, yine olmadı: "Şakuli solucan!" Orhan Veli de kendisini korumak için Nurullah Ataç yerine sadece "Nuri Bey" diyordu.

Fakat bana kalırsa, bu iki edebiyat kurdu birbirlerine candan bağlıydılar. Ondan ötesi malum cilvelerden ibaretti.

Yeditepe, 1 Aralık 1951

BİR AÇIKLAMA

Vatan dediğin anadır
Ne yana dönsek nafile
Bu yürek ondan yanadır
Vatanın kestiği kol acımaz
Yabanın gücü değer kanatır

Her karışı canımızla yoğrulmuş
Dağı taşı şehit şehit doğrulmuş
Vatan mukaddestir elbette
Uğrunda can veren yiğitler
Nur içinde yatsınlar cennette

Vatan mübarektir kabul
Toprağı somun, dikeni döşek
Uğrunda döğüşmeyen.....

Ama, ben bu vatanı hepinizden daha çok severim demek, bu sevgide üstüme yoktur diye öğünmek, kendi sevgisini belirtmek için bizimkini hiçe saymak, durup dururken herkesin vatan, millet, memleket sevgisinden şüphe etmek... Allah böylesi âşıkların şerrinden cümlemizi korusun. Böyleleri en halim

selimlerimizi, en alçakgönüllü, en kendi halinde olanlarımızı bile çileden çıkartacak kadar işi azıttılar, o kadar ki günlerden bir gün:

– Demek sen bu vatanı hepimizden daha çok seversin ha? deyip alırız elimize sopayı, yahut kalemi girişiriz. İşin içine öfke de karıştı mı, kafa göz derken bir miktar da pot kırarız. En iyisi böylelerinin karşısına Orhan Veli'nin soğukkanlılığını takınarak çıkmalı:

"Neler yapmadık bu vatan için
Kimimiz öldük kimimiz nutuk
söyledik."

deyip geçmeli.

Geçenlerde ünlü şair, ateşli hatip Behçet Kemal Çağlar'ın bu konuya değen bir yazısını okuduk. Eğer Çağlar yazısına bu sütunlarda çıkan "Güzel ve Faydalı" başlıklı makalemizi acayip bir sandviç halinde sıkıştırmamış olsaydı pek oralı olmayacaktık. Baktık üstat kalemin ucunu sivriltmiş üstümüze geliyor. Hele dur bir bakalım dedik. Neyleyelim böyle alışmışız, iğnenin ucu kendimize dokunmadıkça zaten hiçbir şeyle ilgilenemiyoruz. Yukarda acayip bir sandviç yapmış dedim. Şöyle ki, Çağlar baştan başa politika yüklü bir konuya el atmış. Aşırı sağlar demiş, aşırı sollar demiş, bir dilim sağdan kesmiş, bir dilim soldan kesmiş oltasına da benim geçen sene burada çıkan yazımdan küçük bir parça yerleştirmiş, tutmuş bunun üstüne bir de Âşık Veysel filmi hikâyesinden tuz biber ekmiş. Çağlar'ın başı nesirle pek hoş olmasa gerek,

"Güzel ile Faydalı" yazısına giriş için kaleme alınan şiiri okumuş, ondan ötesine boşvermiş. İlahi Çağlar... Bu şiiri kuzu sanmış, şunu yazının dizisinden kaçırıp bir kenarda hakkından geleyim demiş. Aksi gibi ne Çağlar kurt, ne de o şiir kuzu. Tevekkeli değil boğazında kalmış... Çağlar tutturmuş; "Güzel faydalı olmalı demekle ne demek istiyormuşum, ille de bunu açıklamalıymışım." Hey Allahım, ben bundan daha açık yazı yazmak için ne yapmalıyım bilmem ki? Konuşurken, yazarken misal vermek, mesela demek, şöyle ki, demek bana belki de hocalığın sağladığı bir nimettir. Faydalı güzelden ne kastettiğimi adıyla sanıyla o yazıda da anlattım, misal verdim; "Tophane çeşmesi dedim, her yanı gül gül mermer kabartmalarla bezenmiş bir sanat eseri ki, işe de yarıyor, hem güzel, hem faydalı" dedim. Hayır, Çağlar aklı sıra politika yapacak: Ben, "Arıya arı demem, arının balı olmalı, ben güzele güzel demem, güzel faydalı olmalı" demişim, onca bu bir suçmuş. Sonra, kadın mı? Çocuk doğurmalı, hamur yoğurmalı. Ağaç mı? Meyve vermeli. Çiçek mi? Kokmalı demişim.. Bu da bir suçmuş. Daha sonra, bayramdan bayrama neyleyim güzeli? Güzel dediğin her Allahın günü yanı başımızda olmalı diyecek olmuşum, neee? Bu da suç!.. En sonunda da; "Güzel dediğin yağmur misali, hem gözümüze, hem gönlümüze, hem toprağımıza yağmalı, güzel dediğin yağmur misali hepimizin olmalı," demi-

şim... Maazallah bu ise suçların en katmerlisi imiş... Hemen tövbe tövbe demem lazımmış. Bunu diyen çarpılırmış. Bunu diyene çarpık fikirli denirmiş... Sevsinler. Çağlar bir sürü kuru sıkı yeşilli, kırmızılı piştovlar sıkarak, kızıllı karalı fenerler yakarak, göz kamaştırmaya bu arada bizim faydalı olmasını dilediğimiz güzeli gargaraya getirmeye çalışıyor.

Şu cümleyi iğrenerek Çağlar'ın yazısından aynen alıyorum;

"Bedri Rahmi Güzel ile Faydalı yazısında, güzeli inkâr edip, faydalıyı öne sürerek, sanatı, her faydalının herkesin müşterek malı olması lazım geldiğini iddia ederek, aile fikrini, mülkiyeti, vesair milli mefhumları red ve inkâr eder görünen yersiz ve sapık fikirleri var."

Buyurun cenaze namazına... İftiranın bu çeşidine ne denir? Benim yazımdan bu iğrenç fikirleri çıkarabilmek için Çağlar'ın politikacı, şair, radyoda edebiyat sözcüsü, Amerikan Koleji'nde edebiyat hocası olması kâfi değil... ya kafasından zoru olmalı, yahut da kapkara bir yüreği... Edebiyat hocası ha? İnsaf!.. Ben, "Güzel dediğin yağmur misali, hem gözümüze, hem gönlümüze, hem toprağımıza yağmalı" diyorum. Âşık;

– Seni gidi seni... Demek kadınlar da herkesin olmalı ha? diyor. Dervişin fikri neyse, zikri de odur demişler, hazretin aklı kadınlarda... Demek herkesin bahçesine yağmur mi-

sali yağabilecek olan Güzel, kadındır ha? Ey Amerikan Koleji'nin cin gibi zeki talebeleri... Hocanıza sorun bakalım:

– Kadının gökten yağdığını nerede, ne zaman görmüş?

Hepimizin bahçesine yağabilecek olan Güzel, kadın değil hazret, Şaheser denilen sanat eserleridir. Politika senin yalnız gönlünü değil, gözünü de karartmış. Herkesin olan güzele ancak sanat eserlerinde rastlanır. Klasik denilen eserler ancak bütün dünyanın kabullendiği eserlerdir. Sahici sanat eserleri hiçbir kuvvetin durduramayacağı bir akış, bir yayılma gücüne sahiptirler, yayıldıkça hepimizin olmazlar mı? Ey bundan on beş yirmi sene önce "İmtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz," diye bağıran, hoparlör dolusu hepimizi bağırtan politikacı şair, şimdi söyle bakalım:

– Güzel denilen nesne yalnız zatıâlinize mi mahsus olmalı? Dinimiz, güzele bakmak sevaptır demiş, Koca Sinan çıkmış, nur topu gibi camiler döktürmüş, cevap ver bakalım bunlar kimin?

Ben senin gibi allı yeşilli sokak politikasına sapmadan, fikrimi bütün aydınlığı ile gözünün önüne seriyorum: Güzel faydalı, faydalı da güzel olmalıdır. Kadından bahsetmiyoruz hazret, sanat eserinden dem vuruyoruz. Güzel hepimizin olmalıdır. Yazımda boğuntuya getirdiğin Tophane Çeşmesi'nin nakışları, suları gözüne dizine dursun, yine o yazının bel kemiğini kuran o canım çam kütü-

günden oyma tahta testinin de yirmi tarnağı yakanda kalsın, işte sana yeni bir misal daha verdim. Koca Sinan'ın eserleri... Al sana bir eser ki, hepimizin; al sana bir eser ki, faydalı; al sana bir eser ki, güzel. Ey gözü gönlü politikadan kararmış şair, bir şafak vakti Süleymaniye'ye bak da hizaya, sonra da üç sayı ile kendine gel. Eğer kendini bıraktığın yerde bulursan ne âlâ, yoksa yine dergindeki yerine otur, gelip geçenin üstüne tükür. Pişkinliğin derecesine bakın ki, bir parça önce aynen aldığım saçma sapan lafları eden Âşık; sonunda da... "Aziz B.Rahmi, sayfa emrinde, cevap bekliyorum" diyor. Amman reis, sayfan senin olsun, güle güle kullan, sayfana muhakkak senden bir şeyler sinmiştir. Azizliğe gelince, istemem eksik olsun; böyle azizlik, yerin dibine batsın.

Şimdi dinle bakalım, ey! politikanın en kolay, en yumuşak patikasına sapan Çağlar, memleket babında benim de söyleyeceklerim var, yalnız şunu iyi belle ki, rakıyı üzümden yaparlar ama, rakıdan üzümü çıkartamazlar... Benim yazılarımdan memleket ve sanat sevgisinden başka mana çıkmaz ama seninkilerden çok acayip yaratıklar çıkar. Vatan, millet, memleket sevgisine gelince öğütlerine muhtaç değilim, onları kendine sakla. Kayserili değilim ama çok şükür biraz okur yazarım. Aşağıdaki mısralarda çarpık manalar var mı? Yokla bakalım:

Kirazın derisinin altında kiraz
Narın içinde nar
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var
Canıma ciğerime dek işlemiş canıma
ciğerime
Sapına kadar.

Elma dalından uzağa düşmez
Ne yana dönsem nafile
Memleketin hali gözümden gitmez
Binbir yerimden bağlamışım
Bundan ötesine aklım ermez.

Ressamım. Yurdumun taşından
toprağından
Sürüp gelir nakışlarım
Taşıma toprağıma toz konduranın
Alnını karışlarım.

Bray, Ocak 1952

YEDİTEPE / BEDRİ RAHMİ GÖRÜŞMESİ

İLK ADIM: **1. Yazı hayatına nasıl başladınız? Bu sizin için kolay mı, güç mü oldu? Nerede ve ne vakit? Sizi ilk teşvik eden kimdir?**
2. İlk telif ücretini nereden aldınız? Ne kadar? Kaleminiz sizi geçindirebiliyor mu? İkinci veya esas mesleğiniz hangisidir?
3. Sizi tanıtan ilk eseriniz hangisidir? Hangi eserinizi şahsiyetinizi belirtmesi bakımından kayda değer bulursunuz?

1. İlk şiirim 1928'de "Muhit" mecmuasında çıktı. "Bir Damla Su" adını taşıyan bu şiiri Trabzon'dan o mecmuaya göndermiştim. Bu şiirimi o zaman bu mecmuanın yazı heyetinde bulunan Cahit Sıtkı'nın koydurduğunu sonradan öğrendim. Kendisi daima bana ta-

kılarak "Ben seni oradan tanırım" der... Aşağı yukarı aynı sıralarda "Milliyet" gazetesinin bir hikâye müsabakasına iştirak ederek kazandım. Şimdi hatırlamıyorum, beş lira mı, on lira mı, bir de mükâfat aldım. O zaman Trabzon'da lise talebesiydim. Fakat devamlı neşriyat hayatına 1933'te İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun teşvikiyle "Yeni Adam"da başladım. Orada iki sene resim yaptım, yazı yazdım.

2. 1935'te ilk defa yazımdan para aldım. "TAN" gazetesi yeni çıkmaya başlamıştı. Orada devamlı fıkralar yazmaya başladım. Yazı başına iki lira alıyordum. İlk evlendiğim senelerdi. Bir müddet "Tan"dan aldığım yazı ücreti ile geçindim. Eğer yazı hayatına devam etseydim, ressamlık tarafım ağır basmasaydı, şüphe yok ki yazı ile geçinebilirdim. Halen geçinme kaynağım resimdir.

3. İlk şiirlerim "Yaradana Mektuplar" serisidir. Üzerime alakayı bu şiirlerimin çektiğini sanıyorum.

Şiirde de, resimde de bir tek eserimi şahsiyetimi belirtir diye ileri süremem. Bugünün sanatkârını, eserlerini bir kül halinde ele alarak mütalaa etmek lazımdır.

Yeditepe, (?) 1952

TÜRKÜLER GELİYOR

Açın kapıları açın!... Türküler geliyor.

Bir bulut oynadı Sıvas elinden
Ucu telli mektup geldi gelinden
Karlı dağlar nice olur, nice olur.

Karlı dağların sözü mü olur!.. Türküler geliyor Sıvas'tan, Türküler Konya'dan, Maraş'dan, Talas'dan. Bir yandan Kağızmanlı Hıfzı bir mağara gibi soluyor. Ötede Karacaoğlan gülüyor. Beri yanda birisi ana avrat sövüyor:

Münkirle münafıkın huyu
Yıktı harap etti köyü
Mezarına bir tas suyu
Dökenin de avradını

Aman niçin, niye diye sorma. Herifçioğlunun fena halde ayranı kabarmış, sonunda:

Sorarlarsa kim söyledi
Soranın da...

diye veriştiriyor.

Türküler geliyor her yandan. Rumeli'nden, Urfa'dan, Van'dan. Bre ne idiğü cümlemizin meçhulu yavan şarkılar. Çekilin plaktan, radyodan, yoldan.

Türküler geliyor halay çekerek, türküler horon teperek, türküler geliyor söğüt dalları ile, iğde çiçekleriyle donanmış; türküler geliyor katıla katıla gülerek, türküler geliyor kana bulanmış, çenesini bıçaklar açmaz olmuş. Sonsuz bir feryat içinde insanın yüreğini söken, azdıran, kudurtan türküler geliyor.

Açın kapıları, açın türkülere. Ne Şam'ın şekeri deyip kapamayın, Yemen'den gelenlere. Yemen'den kara kahve geç gelir amma, kara haber tez ulaşır ve bütün haberler gibi Yemen'e gidenlerin macerası da türkülerin sırtında gelir:

Bir incecik yolum gider Yemen'e
Ilgıt ılgıt kanım damlar çemene

Yarısı siyahtır türkülerimizin, yarısı beyaz. Bir yanı sıhhatten kuvvetten çatlayan, öteki yanı sıtmadan trahomdan çürüyen diyara; en çılgın sevinçten, en iflah olmaz derde, en kıvrak oyun havasından en belalı habere türkülerden geçilir.

Çıktım iğdenin dalına
Dal kırılıverdi

derken, sizi tadına doyum olmayan akışına düğüm olmayan bir oyun havasına sürükleyerek bir yaprak gibi büker, henüz bu oyun hazzı içinde kıvranırken:

Yaralarım göz göz oldu
Cerrah gözleyi gözleyi

diyerek iflahımızı keser.

Türkülerimizin şakası yoktur. Asırlardır dilimizi konuşan insanların bütün sevinç ve kara haberlerini bize kadar ileten onlardır. Tiyatromuz türkülerde oynanmış, romanımız, hikâyemiz türkülerde dizilmiş, resmimiz nakışımız türkülerde çizilmiştir. Hangi ressam tablosuna şu türkülerdeki resim kadar şiir katabilse külahını havaya atmazdı?

Buhurcular bölük bölük geldiler
Ak sinemi delik delik deldiler
Duvarın önünde resmim aldılar
Ak kâğıt üstünde tanıyın beni

Mor sinekler konmuş ela gözüne
Güvercin topuklu yarim keklik simalı
Ulu ulu kervan geçmiş yollar gibi
inlerim

Kalktı göç eyledi avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir

Yol verin dağlar, türküler geliyor türkü-

ler. Dilimizin tadı geliyor. Memleketimizin taşının toprağının, rüzgârlarının hele hele insanlarının tadı geliyor. Vazgeç artık hemşirehanım sonu gelmez yalelden. Vallahi ağzında altın kaplama diş gibi sırıtıyor. Bak türkülere kulak kabartan yeni şiirimiz nasıl gelişiyor.

Mezar arasında harman olur mu
Kazımımı vuranda din iman olur mu?

Türküsünün tadını çıkaran genç hikâyecilerimiz nasıl sahici edebiyata kavuştular. Gel vazgeç hemşirehanım bu Ada sahillerinde beklemekten, bak yirmi beş senedir beklersin, ne gelen var, ne giden. Çünkü, o şarkıdaki yarin aslı astarı yok ki, gelsin. Bırak şu şarkıyı da, Ada sahillerini de, kulaklarımızı günaha sokma beyhude yere. Türkülere kulak ver hemşirehanım türkülere. Sen Ada sahillerinde beyhude yere beklerken Şarkışlalı Âşık Veysel ne diyor biliyor musun;

"Kızılırmak geldi" diyor, "ne var, ne yok sildi süpürdü" diyor, "ekin mekin demedi, götürdü" diyor, Kızılırmağa bir hayli veriştirdikten sonra da; "Ah Kızılırmak" diyor, "sen bize çok işler ettin amma, seni bir gün elime geçirsem:

Fabrikaya tutsam seni!"

diyor. Demiyor, sazı ile, şiiri ile bar bar bağırıyor. Orman bekçileri Veysel'in baltasını almışlar:

"**Nittin Baltayı baltayı?**"
diye sazı ile soruyor.

Ah canım Veysel, sevgili şairim benim. Senin âmâ olduğuna, sekiz yaşından beri iki gözünde iki zindan dolaştığına kolay kolay kim inanır? Sen âmâ halinde memleket meselelerini sazına dolarken, yalnız bir çift gözle değil, medeniyetin bütün ampulleriyle donanmış nice şairler tanıdım ki, Kızılırmağa fabrika kurmak şöyle dursun, burnunun dibinde olup bitenlerin bile farkında değiller. Selam sevgili Aşık Veysel! Bu yıl ekinden ne haber?

Türk Folklor Araştırmaları,
Ağustos 1950

ROMANA DAİR

BİR İNSAN TANIMAK

Sinema ne zaman rüştünü ispat edecek biliyor musun? Haberimiz olmadan peşimize takıldığı ve ruhumuz bile duymadan hiç olmazsa yirmi dört saatimizi en küçük teferruatına kadar tespit ettiği gün!

İşte o zaman sinema bütün düşmanlarına pes dedirtecek. İşte o gün sinema yalnız büyük bir sanat olduğunu ispat etmekle kalmayacak, en büyük sanat olarak bütün dünyaya kendini kabul ettirecek. Niçin mi?

– Çünkü onun sayesinde bir insan tanımış olacağız!

Bir insan tanımak! Bunun ne yaman bir iş olduğunu sen romancılara sor. En iyi romancıların, bir insanı şöyle böyle tanıyabilmeleri için çektikleri sıkıntıyı gözünün önüne getir. Eğer güzel tesadüfler onlara yardım etmemiş olsalardı ve arasıra birkaç insan onların gözü önünde bazı sırlarını nar gibi çatlamamış, bazı dertlerini testi gibi terlememiş olsalardı, onlar bizlere kendi hayatlarından başka ne ikram edebilirlerdi? Ancak birkaç maske, birkaç klişe ve birkaç adım!.. Bir in-

san tanımak büyük bir mesele. Bunun hemen yanı başından gelen ikinci mesele bunu başkalarına anlatmak. Ama hiç çekinmeden, her ne pahasına olursa olsun bu insanın hayatından bir tek toz zerresi olsun kaçırmadan anlatabilmek.

Bunun da romancıya ne kadar pahalıya mal olduğunu anlamak güç değil.

İnsan ömrünün kaç düğümlü bir çıkın olduğunu her gün iyi takdir eden romancıyı başkalarını çok yakından tanıma fırsatı verilmemiş ise o kendi ömrünü ele alıyor. Böylelikle işi sağlama alıyor. Fakat bu ömrü bize hiç çekinmeden pervasızca sunan bir romancı tanıyor musun?

Ben henüz böyle bir kabadayıya rastlamadım. Romancı en ufak teferruatına kadar adım adım takibettiği kendi hayatını bize ne kadar pahalıya satıyor. Kaç çeşit kılığa giriyor. Kaç dereden su getiriyor!.. Kendi hayatını kaç kişinin kaç kahramanın sırtına yüklüyor. Kendini nasıl lime lime diliyor. Fakat romancı kendi kendini herhalde sadece keyfi için, yahut sanat endişeleriyle paramparça etmiyor.

Romancı bunu ekseriya istemeye istemeye yapıyor. Cemiyet ona her şeyden istediği gibi bahsetmek imkânlarını hiçbir zaman hazırlamamış. Tesadüfen hazırlamış olsa bile o bu çetin işe kendisini hazırlayacak vakit bulamamıştır.

Bugünün en cesur muharrirlerinden birisini ele alalım ve ona istediğini yazmak hürriyetini bağışlayalım... Emin ol ki*...

Bray, 18 Haziran 1936

Bedri Rahmi'nin bu yazısı orijinal metinde de yarım kalmıştır. Aynen yayımlamayı uygun bulduk.

MAKSİM GORKİ VE SEMAVER

Okuduğum bütün Rus romanlarında semavere rastladım. Fakat Maksim Gorki'den okuduğum bir tek roman olan **Ana**'daki gibi keyifli keyifli kaynayan semaveri ötekilerde bulamadım. Ana'yı okuyalı yedi sekiz sene oldu. Fakat bana öyle geliyor ki, Maksim Gorki'nin kahramanlarına bütün sayfalarda fıkır fıkır kaynayan bir semaver tempo tutuyordu. En sıcak muhaverelere sahne olan mütevazı bir evin bütün neşesi, bütün konforu ve enerjisi sanki bu semaverde kaynıyor, bu semaverden hız alıyordu. Gorki'nin, Ana'sındaki en mühim pasajlarda kuvvetli bir kabartma gibi, kahramanlarının arasına itina ile yerleştirdiği semaverler gümüşten veya altın kaplama değildiler. Bu alelade bakır göğüslü, mütevazı semaverleri ısıtan, kaynatan, onlara balalayka çaldıran ateş, onun enerjik kahramanlarının damarlarında dolaşıyordu.

Onun, parlak gözleri büyük bir susuzlukla yanan kahramanları gözümün önüne geliyor. Hepsinin yüzünde bakır göğüslü bir semaverden kopup gelen bakır renginde bir

akis ve bu yüzlerin arasında, ağzında, ağzından buram buram buhar tüten semaverin üstünde bu yüzlerden birer parça var.

Bu semaver mukaddes bir ateş gibi mütemadiyen kaynıyor. Ve bütün kahramanlarının gözünde tüten bu semaverden Gorki nihayet kendi eliyle güzel demlenmiş ve enfes rengine güç ad bulunan çayı sunuyor.

Gorki öldü. Fakat onun da avurtlarını şişirerek üflediği semaver, gitgide keyiflenen bir ateşle yanıyor.

Tan, 21 Haziran 1936

AYIŞIĞINA DAİR

Gogol'un iki hikâyesini doğrudan doğruya Rusçadan tercüme etmişler. Dün bu kitabı okudum.

Birinci hikâye başından sonuna kadar ayışığı dolu. Bu kadar ayışığını Gogol nereden tedarik etmiş? Şaşakaldım. Gogol'ün "Ölü Ruhlar"ında ayışığı yoktu. Okuduğum birkaç hikâyesinde de ayışığına rastlamamıştım.

Mezkûr hikâyenin Gogol'ün gençlik yazılarından birisi olduğunu anlayınca ayışığına karşı içimde yerleşen kanaat biraz daha kök saldı. Ayışığının bende uyandırdığı tedailer: yarımyamalak, oldukça sahte, kalp, yalanı çok, sümüklü bir aşk macerası, buz gibi bir serenad! Soğuk, soğuk, soğuk...

Canım güneş dururken tabiatı bu kadar soğuk, yarımyamalak, tenekeden bir ışıkla aydınlatmaya ne lüzum vardı?

Karanlık. Amenna. Aydınlatmak gibi bir iddiası olmayan yıldızların da başımızın üstünde yerleri var. Fakat bu ayışığı olmasa dünyamızın nesi eksilirdi? Hiç. Yalnız en gü-

zel romanlardan ve en güzel şiirlerden birkaç yaprak, birkaç mısra. O kadar. Buna mukabil birçok edip de tabiatı bu yalancı ışık altında görüp sezmek için çabalamaz ve ortaya buz gibi bir sürü tasvirler çıkmazdı. Kim olursa olsun, bir muharrir ayışığında tabiatı tasvire başlar başlamaz:

– Eyvah! Yandık! diyorum.

Ve içim hakikaten sızlıyor. Ayışığının değdiği bütün satırlardan fare geçmiş kadar iğreniyorum. Ve işin tuhaf tarafı ayışığından bahsedenler şayanı hayret derecede birbirlerine benziyorlar. Ayışığı oldu mu, muhakkak altında deniz vardır. Biraz ötede birkaç baca ve münasip bir mahalde birkaç ağaç olmazsa ayışığı sıkıntısından çatlayacakmış gibi bunları ondan hiçbir muharrir esirgemez.

Ve ayışığı hemen hemen bütün ediplerde yalansı, takma bir tebessüm gibi bu motiflerin üzerine oturur ve sırıtmaya başlar.

Halbuki Gogol deyince benim aklıma gelen kuru ot ve soğan kokusuyla karışık bir hava, çıngırak sesi, küfür, alkol ve insan nefesiyle tıka basa dolu bir âlem geliyordu.

Onda her şeyi tosun gibi bir güneş öldüresiye aydınlatır ve ısıtırdı.

"Mayıs Gecesi" adlı kitabın ilk hikâyesine gelince o baştan aşağı ayışığı.

Ayışığının bu kadar bol harcandığı bir yerde insanlar, vak'alar, şarkılar, her şey onun kadar yarımyamalak kalıyor.

Bu hikâyenin Gogol'ün ilk hikâyelerin-

den birisi olduğunu anladığım zaman içim ferahladı. "Ölü Ruhlar"ın yüzlerce sayfasının iğne ile kazdığı kuyuyu bu yalancı ayışığı az kalsın dolduracaktı! Gogol'den soğuyacak ve az kalsın ikinci hikâyesini okuyamayacaktım.

– Gogol için ne mühim bir kayıp değil mi?

Niçin olmasın? Elbette bir kayıp. Ben sevdiğim şeyleri sevdirmekten büyük haz duyarım. Gogol benimle herhalde birkaç kari daha kaybedecekti. Onlarla da bir o kadar. Ve bu onun ebediyete uzanan karileri arasında hatırı sayılır bir koridor teşkil edecekti!

Şimdilik geçmiş olsun Gogol!

Ayışığına gelince: İşte böyle iki gözüm. Soğuk bir şey vesselam! Bu ışık altında doğru dürüst bir şeyler yapılacağını zannetmiyorum. Dört beş tane karınca duası kadar yıldızı, kabak kadar bir ay parçasına bilatereddüt tercih ederim.

Fakat:

– Ya mehtap? diyeceksin! Ya,

Mehtap, iri güller ve senin en güzel aksin!

Mehtap, ayışığı değildir. Belki yıldızlardır, belki gecedir. Bulutların kendi aydınlığı, denizin kendi bünyesinden fışkıran bir ışıktır. Fakat muhakkak ayışığı değildir. Eğer mehtabı muhakkak ayışığına borçluyuz dersek o da senin olsun.

Ayışığı, mızmız âşıkların, ışıktan korkan gözlerin, gündüz işi gücü olmadığı için, gece

dolaşacak takati olan paşazadelerin, uykusuzların, hırsızların, sarhoşların, hastaların ışığıdır. Bu ışık içerisinde tabiinin, rahatın, normalin, sıhhatlinin ve hakikatın dolaştığını görmedim.

Ayışığına karşı içimde kök salan bu antipati nereden hız almış? Bunu araştırıyorum. Hiçbir ipucu yakalayamıyorum. Çocukken ben de herkes gibi aya bakar ve bu kocaman toparlağın ne olabileceğini düşünürdüm. Üzerindeki nakışlar bana coğrafya kitaplarını hatırlatırdı. O zamanlar mektep kitabını hatırlatan her şeyden soğuduğum gibi aydan da yavaş yavaş soğumaya başladığımı hayal meyal hatırlıyorum.

Yıldızlara bakarken büyük bir haz duyduğumu, içimi her zaman ılık bir hüznün kapladığını, mesafenin, uzağın, bilinmeyenin çekici hüznünü teneffüs ettiğimi hatırlıyorum. Buna mukabil gözümün ay toparlağına çarpar çarpmaz geri geldiğini ve bu kaypak sini üzerinde tutunacak bir nokta bulamadan muhayyilemin geri döndüğünü ve bundan bir sıkıntı duyduğumu hatırlıyorum.

Bunlar en uzak antipatiler. Ondan sonra ayışığına ve bizzat ayın kendisine karşı duyduğum antipatiyi şiirler ve romanlar beslemeye başladılar.

Ayışığı hakkında şimdilik bu kadar.

5 Mart 1940

ROMANA DAİR
-MEKTEP, ROMAN VE DEDİKODU-

Mektepte bize çok şeyler öğrettiler, yalnız bir şeyi unuttular: İnsanları.

Havadan sudan bahsettiler, dağları dereleri anlattılar. Hindileri, develeri tarif ettiler. Hayvanat dediler, göze görünmeyenlerine varıncaya kadar hepsinin ismini öğrendik; Nebatat dediler, kerevizinden tut, baobabına kadar ezberledik. Coğrafya dediler; evimizin önünden akan çayın ismini unuttuk, Missisippi'ye karışan sulan birer birer saydık, velhasılı kelam çok şeyler öğrendik. Fakat birkaç büyük insan adından maada bize insanların nemene mahluklar olduğundan bahseden olmadı.

Günlerden bir gün mektep bitti ve bütün dehşeti ile insanlar başladı.

Bunların coğrafya kitaplarının ikliminden, boyundan bosundan, tarihin huyundan hususundan bahsettiği insanlarla alakası yoktu.

Mesela bir tanesi komşumuzdu. Tam beş sene aynı sokaktan geçtik. Aynı merdivenleri tırmandık, aynı terkos borusu ikimizin evine

su getirdi, ışığımızı aynı kablo, ateşimizi aynı havagazı borusu taşıdı. Fakat ben komşumun hangi iklimden düşürülmüş, hangi dağlardan aşmış, hangi huylardan örülmüş bir mahluk olduğunu daha kırk yıl size söyleyemem.

Bir tanesini gayet iyi tanıdığımı zannediyordum. Tam on sene aynı büroda çalıştık. Melek gibi bir adamdı. Konuşurken kızarırdı. Sen Nehrine 'siz' diyenler kadar nazikti. On senedir devam ettiği büroda, bir tek gün devamsızlığı yoktu. Bir gün büroya gelmeyince; muhakkak ağır hastadır dedik. Evine hademe saldık. Gölgesini çiğnemekten korkan melek gibi dostumuzun, komşunun iki çocuğu dahil, tam beş kişiyi boğazladığını, üç kişiyi de gayet ağır yaraladığını duyduk.

İnsanları öğrenmek lazımdı. Bunun için bir tek çare vardı, dedikodulara kulak vermek ve romanlar okumak. Çünkü insanlar birbirleri hakkında ne düşündüklerini katiyyen yüzlerine karşı söylemiyor, arkalarından yetiştiriyorlardı.

Çünkü insanın gerek meziyetlerini, gerek günahlarını yüzüne karşı söylemek, çok büyük ayıp sayılıyordu. "Bu kadarcığını olsun, bize mektepte öğretebilirlerdi değil mi?"

Bunları onun arkasından söylemekten memnundu. Fakat Allah'a çok şükür, insanoğulları buna kulak asmamışlar, dedikodu kanalıyla birbirlerini tanımaya karar vermişlerdi.

İnsanlar bir parça sıkıştı mı karşısındakinin faziletlerini sayıp dökebiliyorlardı. Fakat kusurlarını asla!.. Hayatta muvaffak olmak için ileri sürülen şartlardan birisi buydu. Kusurlar doğrudan doğruya söylenmiyor, fakat buna mukabil arkadan daha büyük ilavelerle ve daha rahatça anlatılıyordu.

Çok iyi tanıdığım bir kimse, bir gün çok iyi tanıdığı bir kimseyi öldüresiye çekiştiriyordu:

– İnsaf! dedim, insaf, sen ki, onun en iyi dostusun. Bunları niçin yüzüne karşı söylemezsin?

Dostum bozulmadı, kızarmadı. Sadece:

– Bunları onun yüzüne karşı söylememe imkân yok. Söylersem kabalık yapmış olurum. Fakat bunları hiç söylememiş olmak, onun hakkında ne düşündüğümü mezara götürmek, bir cinayet olur.

Dostumun dağlar kadar hakkı vardı. Hakikaten insanlar hakkında düşündüklerimizi, muhtelif vesilelerle saklayıp durursak; bunları ayıptır, günahtır, şöyledir, böyledir diye gizlersek, insanoğullarını bir parçacık olsun tanımak hiçbir kula müyesser olamaz.

Şu mealde büyük bir kelam zikredilir:

– Eğer bir kimse sizin arkanızdan küfrederse ve başka bir kimse size bu küfürü yetiştirirse, küfürü yetiştirenin suçu, küfürü edenden daha büyüktür.

Doğrudur. Fakat sizin arkanızdan edilen küfürü size yetiştireceğine başkalarına yetiştirmiş olmasında bir mahzur yoktur. Mademki küfredilmiştir. Onun yaşaması lazımdır ve mukadderdir. O; suya atılan taşın husule getirdiği meşhur halkalar, gökyüzünü haraca kesen meşhur ses dalgaları gibi kulaktan kulağa gidecektir.

Yalnız bir çift kulağın içerisinde gömülmeye mahkûm bir sözden, sır haline inkılap edip soluğu mezarda alan bir hasbihalden daha hazin ne vardır?

Bu gökyüzünün bu güneşin altında her şey yaşamak için çırpınırken ve birçok mahlukların ağzında ekseriya tahammül edilmez bir gürültü haline giren ses; insanoğlunun ağzında kelam gibi yaşamak nimetine ermişken, niçin kana kana, doya doya konuşmayalım.

Düşündüklerimizden, duyduklarımızdan yaşamanın tadına doyum olmayan lezzetini esirgeyelim.

Siz, ey tatlı tatlı konuşurken:

– Eyvah yine falancayı fena halde çekiştirmeye başladım! diye üzülenler, içi burkulanlar, sakın telaş etmeyin. Emin olun ki, o da belki o anda, aynı hararetle sizi çekiştiriyordur. Başkalarına değilse bile kendi kendine sizin iyiliğinizi ve kötülüklerinizi tartmakla meşguldür.

Allah dedikodularımızı bize bağışlasın. Hele bizim gibi henüz roman sanatının bü-

yük eserler vermediği bir diyarda dedikodu tentürdiyot, kinin kadar elzemdir.

Evet, bence en güzel ve en faydalı dedikoduların cirit oynadığı meydan romandır. En sağlam ve en mazbut dedikodu romanda yapılır. Bize mekteplerin öğretmediği ve küçük dedikoduların alacakaranlığa boğduğu insanı mümkün olduğu kadar tanıtabilen romanlar olmuştur.

Ben kendi hesabıma insanoğlunun ne kadar girift bir mahluk olduğunu, Dostoyevski'den öğrendim. O, bazı meslekdaşları gibi insanları sadece tanımakla kalmamış, onları sevebilmenin sırrına da ermişti. Tolstoy ve Balzac da insanları tanımışlardı. Fakat onlar kimisini çok sevmiş, kimisinden de nefret etmişlerdi.

Dostoyevski insanların ne saadetlerinden, ne de sefaletlerinden iğrenmiş, onları bütün kusur ve meziyeteriyle bağrına basmıştı. Eserinin bütünlüğünü buna borçluydu.

En büyük zevki ve aşkı tabiatı tetkik etmek olan bir ressam için, bir çift yamalı pabuç ile bir çift ela göz arasında nasıl hiçbir fark yoksa, büyük romancı için de insanın enteresanı, adisi ve aleladesi yoktur.

Her gönülde bir arslan ve her insanın hayatında da bin bir hikâye yatar. Fakat ne yazık ki insanoğulları bin bir sebeple hikâyelerini kendileriyle birlikte mezarlarına götürürler. Günahtır, der anlatmaz. Ayıptır, der

susar. Ve ekseriya anlatmaya değmez, der geçerler.

Halbuki onun anlatmaya değmez diye bize bir kelimesini bile söylemeden alıp götürdüğü ömür içerisinde bizi ne büyük hayretlere, sevinçlere, acılara boğacak müşterek bağlar, lezzetler vardır.

Büyük romancı herhangi bir kimseden bahsederken, evvela kendi hayatından pay biçendir. Kendi hayatının kaç çeşit aksisedadan, kaç çeşit renk, haz ve şehvetten örüldüğünü bilen, kendisini tanıyan bir romancı bahsetmek istediği kimsenin her şeyden evvel kendisi gibi bir insan olduğunu düşünür.

Onu kendisi kadar tanımasına imkân yoktur. Fakat muhakkak büyük ipuçlarını elde etmesi ve ondan ötesi için de muhayyilesini yorması lazımdır.

İnsan hayatı kadar zengin, girift ve lezzetli roman ancak o zaman doğar.

Bunun için de sevmek, evet bütün insanları sevmek lazım.

Biz bir kişiye âşık olduğumuz zaman, dünyaları keşfetmiş kadar seviniriz. Sevincinden aklını oynatanlarımız çoktur.

Bütün insanları, şehirler, memleketler dolusu insanları sevmek! Ne kadar güç değil mi?

Tan, 16 Eylül 1941

BİR MUHARRİR ARANIYOR

Memleketimizde muhtelif yerlerde hâlâ çıkmakta olan veya çıkması ile batması bir olan, ayrı ayrı biçimde gazete ve bilhassa mecmualarda biteviye şöyle bir muharrir aranmaktadır:

– Anadolu'nun her köşesini karış karış bilen, onun bütün dertlerine, bütün arzularına ve bayramlarına iştirak etmiş, onun her yanını dolaşmış, görmüş, dinlemiş, velhasıl Anadolu'yu ezberlemiş bir muharrir. Bu muharririn yalnız Anadolu'yu değil, hiç olmazsa Avrupa diyarlarından birisini de çok yakından incelemiş, orada da uzun müddet kalmış, dil öğrenmiş, birkaç diploma edinmiş, yani garp kültüründen hissesini almış bir münevver olması isteniyor.

Bu muharririn şair mi, romancı mı, hikâyeci mi, münekkit mi, gazeteci mi olacağı pek belli değildir. Fakat bunların hepsini şahsında toplaması tercih edileceğe benziyor. Muhtelif makalelerde, muhtelif yazılarda, hatta şiirlerde bu muharririn ölçüsü verilmiş. Boyu bosu tarif edilmiş, kısaca ısmarlanmıştı.

Fakat bir türlü henüz istenene uygun birisi çıkmadığından, o muharrir hâlâ aranıyor. Bulunmadığı için kızanlar ve gayet tuhaf yazılar yazarak kendi kendisine coşanlar, bağırıp çağıranlar, hatta sağa sola çatarak onu bunu incitenler var. Mesela falanca şairin şiiri tezek kokuyormuş. Bir başkası, Anadolu toprağının makinaya hasret çektiğini terennüm edecek yerde Robenson'dan bahsediyormuş. Bir başkası, şiirinde memleket meselelerine dokunacak yerde havadan, sudan, kadınlardan dem vuruyormuş. Halbuki memleket beri yanda kendisini terennüm edecek muharrirler bekliyormuş.

Memleketin kudretli muharrirler beklediği muhakkak. Fakat bundan daha muhakkak olan bir şey varsa o da memleketin özlediği muharrirleri bu çaptaki yazıların meydana çıkaramayacağıdır. Yani bu kudretli muharrirler, sipariş üzerine meydana getirilir şeyler değildir.

Memleketimizde geniş ölçüde okuma ve yazma işi kökleştikçe bu muharrirler kendiliğinden hiç ummadığımız bir zamanda ve hiç ummadığımız bir yerde çıkacaklardır.

Memleketimizin en ücra köşelerinden, en silik insanlarına kadar anlatabilmek şerefi, herhalde romancılarımıza nasip olacaktır. Bence bir devri, bir toprak parçasını ve insanları en geniş manada kavrayabilmek romancılara ve roman sanatına vergidir.

Memleketimizin hikâyeleri mısralara hapsedilecek, küçük hikâyelere, makalelere sığacak hikâyelerden değildir. Bu memleket, harikulade birkaç romancıya bitmez tükenmez hazineler yetiştirecek unsurlarla doludur. Fakat biz henüz roman okumasını yeni öğreniyoruz; roman yazmamıza daha çok var. Bugün Sıvas vilayetinden niçin bir Mikelanj, Konya'dan bir Rafael çıkmıyor diye üzülmeye hakkımız yoksa; İzmir'den bir Balzac, Adana'dan bir Tolstoy, İstanbul'dan bir Flober türemediği için kızıp köpürmeye hakkımız yoktur.

İlk önce roman okumasını öğreneceğiz. Beşeriyetin yüzünü güldüren hakiki sanat eserleri lisanımıza tercüme edildikçe halkımızın roman diye alıp okuduğu deli saçması maceralar, sümüklü aşk hikâyeleri, yavaş yavaş layık oldukları yeri bulacak, hak ettikleri istihzalara ve çöp tenekelerine kavuşacaklardır. Dünya edebiyatının şaheserleri lisanımıza tercüme edildikçe bu çeşit romanlar, karşılığı altın olmayan kâğıt paralar gibi üstüste yığılacak, kalp romanlar, kalpazan romancılar kendiliğinden meydana çıkacaklardır.

Bu çeşit romanları parmağına dolayarak onların zavallılığını herkese teşhir edecek münekkitlerin yetişmesi de yakındır. Biz belki yurdumuzda büyük romancıların yetiştiğini göremeyeceğiz. Fakat kalp kitapları bekleyen hazin akıbete şahit olacağız.

Memleketimizde okumanın zevkine varıldıkça, okuma susuzluğu arttıkça, edebiyatımızın ötesine berisine tükürerek pervasızca dolaşan muharrirleri kulaklarından yakalayıp teşhir edenler çıkacak.

Bazen ne istediklerini bilmeden mesela şairden makale, şairden nutuk, romancıdan allame beklemelerine rağmen, yukarıda bahsettiğimiz mecmualarda yavaş yavaş dünya çapında hakiki bir edebiyat susuzluğu alametleri belirmiştir. Bana öyle geliyor ki çoğu gençlerimiz, sanatkârlar memleket davalarıyla alakadar olmuyor diye üzülüp duracakları yerde, halkımızın daha iyisini bulamadığı için okumak zorunda kaldığı kitapların değersizliğini meydana çıkarsalar çok hayırlı bir iş yapmış olacaklardır.

Ulus, 7 Ekim 1941

ER MEYDANI

Son zamanlarda Gorki'nin "Üç Rus" adlı kitabını okudum. Tolstoy'dan, Çehov'dan ve Andreyev'den bahsediyor. İnsan bu kitabı okuduktan sonra onun ismini değiştirmek, "Üç Rus" yerine "Dört Rus" demek ihtiyacını duyuyor. Çünkü Gorki bu üç muharririn karşısında sadece mütevazı bir ayna olarak kalmıyor. O da söze karışıyor, o da onlarla beraber düşünüyor, uğraşıyor, ağlıyor veya gülüyor. Neticede kitabın üç kişilik sofrasına bir iskemle daha ilave ederek kareyi tamamlıyor.

Fakat Gorki bunu o kadar ustaca, o kadar belirsiz bir şekilde yapıyor ki onun tevazuuna hayran olduktan sonra bu oyunun farkına varıyorsunuz. Ne en ufak bir iskemle gıcırtısı, ne de en hafif bir post kavgası!..

Gorki sadece gördüklerini, duyduklarını anlatıyor ki, kendisini mütemadiyen arka planda gölgede bırakıyor zannediyorsunuz; röportajlarındaki sadakate hayran oluyorsunuz. Halbuki o bir taraftan bu üç portreyi resmederken habersizce kendi portresini çiziyor.

Bunu daima arka planda gölgede yapmayı ihmal etmiyor. Fakat nerede olursa olsun size birçok havadisler getiren insan bütün boyu ile bosu ile kitabın sonunda karşınıza dikiliyor. Bu dikiliş okuyucuya itimat telkin ediyor. Çünkü herhangi bir vak'ayı dinlerken hikâyeciden yahut röportajı yapandan şunu bekliyoruz:

Bize başkalarından bahsederek kendini tanıtsın. Hadiselerle bizi doğrudan doğruya temasa getirmesin. Bizimle hadise arasında bir insan olduğunu daima gözönünde bulunduralım.

Yanılmıyorsam bu oyun ancak büyük muharrirlerin elinde arapsaçına dönmeden açılabiliyor. Çünkü hadiselerin en can alıcı noktalarında, muharririn kendisini tutması, bir gölgeye çekilmesi lazım. Böyle zamanlarda muharririn kendinden bahsetmesi okuyucuyu mütehayyir ediyor. Fakat öyle zamanlar geliyor ki okuyucu yana yana muharriri aramaya başlıyor:

– Bütün bunlar çok güzel, fakat sen kim oluyorsun? Bütün bunlara inanabilmen için seni bir parça yakından görmek isterim. Allah aşkına bana birkaç satırla olsun kim olduğundan bahset. Sen hakikaten cesur musun, korkak mısın? Âlim misin, cahil misin? İyi misin, kötü müsün?

Bu suallerin hepsine değilse, birkaç tanesine doğru dürüst cevap ver ki senin sözlerine inanayım. Senin yaşadığına inanayım.

Gorki'nin kitabını okurken bilmem neden Falih Rıfkı'nın Zeytin Dağı'nı hatırladım. Zeytin Dağı'nı büyük bir zevkle âdeta bir nefeste okumuştum. Falih Rıfkı'nın kitabında hadiselerin eti, kemiği, kanı vardı. Onlara dokunmuş ve ürpermiştim. Fakat kitabı okuduktan sonra mütemadiyen bir şeyler aradığımı hatırlıyorum. Bu kitapta bir şey eksikti. Bu kitabın dünya çapında bir kitap olması, hudutlardan öteye aşabilmesi, bütün insanlara hitap edebilmesi için lazım gelen her şey vardı. Fakat bir şey eksikti. Bu eksiği Gorki'yi okurken bulduğumu sandım. Falih Rıfkı'nm kitabında her şey vardı. Fakat kendisi yoktu!

Muharrir vak'aların akışına, hadiselerin dehşetine en ufak bir engel teşkil etmekten kaçınmış ve mütemadiyen kendisini köşeye bucağa çekmiş ve nihayet ortadan tamamıyle çekilerek bizi bir yığın hadise ile ve dehşetle yapayalnız bırakmıştı.

Zeytin Dağı'nda anlatılan şeyler bizi bir yıldırım kudretiyle çarpıyor, sendeliyoruz. Sonra kendimize geldiğimiz zaman bize bunları anlatanı görmek, onu âdeta ellerimizle yoklamak istiyoruz. Fakat anlatan büyük bir tevazua bürünerek kendisini saklıyor. Onu bulamayınca mahiyetini tamamıyla aydınlatamadığımız bir sıkıntı duyuyoruz.

Bu, muharriri yakından tanımak ihtiyacının, tiyatroda kıyamet koparark müellifi sahneye çağıranların heyecanıyla bir münasebeti olduğunu zannetmiyorum. Maksadın,

muharririn kaşı, gözü, pantolonu hakkında bir fikir edinmek değil onun en mahrem, en gizli kapaklı taraflarına nüfuz etmek!

Hiçbir hadise, hiçbir manzara, hiçbir insan tasavvur edemiyorum ki, onun karşısına bütün insanlığımızla çıkmış olmayalım! Bütün insanlığımız, yani bütün hatıralarımız, içerisinde bulunduğumuz an, ağırlığını hissettiğimiz vücut, iştihalarımız, korkularımız, ümitlerimiz, kısaca geçmişimiz, halimiz ve geleceğimizle.

Fakat bu senin insanlığımız dediğin bütün bir mahşerdir diyeceksin. Evet bir mahşer! Ta kendisi. Bu mahşerin mütemadiyen ense kökünde soluduğunu duymadan hadiseleri karşılamaya çıkan sanatkâr, büyük sanatkâr olamaz sanıyorum. Hayatı kendi elleriyle değil maşa ile, eldivenlerle tutan, ondan kendi hararetini veya serinliğini esirgeyen sanatkârı neyleyeyim?

Sanata bir er meydanı gerek. Bu meydana girenlere de bir yürek gerek. Öyle bir meydan ki, orada sanatkârın vücudu hallaç pamuğu gibi atılacak. Gözleri rüzgâra savrulacak. Ta ki her zerresi bu dünyadan ne kadar nasibini almış görülebilsin!

Hani bir söz vardır. Büyük ziyafetlerden dönenlere yalvaranlar olur:

– Yediğin içtiğin senin olsun, gördüklerini anlat! derler. Bu dünya asıl sanatkârlar

için büyük bir ziyafettir. Fakat onlar yalnız gördüklerini anlatarak elimizden kurtulamazlar!

Yağma mı var! Yedikleri, içtikleri şeyler de bizi gördükleri kadar alakadar eder değil mi?

Sanatkârların hususi hayatlarını aydınlatan yazıları okudukça onların eserleri hakkında daha sağlam fikirler ediniyoruz. Hayat esere, eser hayata mihenk taşı vazifesi görüyor. Birine bakınca ötekinin ana hatlarını kavrıyoruz.

Bazen hayatının bütün safhaları en ince teferruatına kadar gözümüzün önüne serilen sanatkârlara soruyoruz:

– Sen bu evinin önündeki dut ağaçlarının hesabını hangi eserinde verdin? Komşunun âmâ çocuğunun yüzüne hiç dikkat etmedin mi?

Eğer bu suallerin cevabını çok çapraşık bile olsa bir gün sanatkârın eserlerinden birinde bulursak çocuk gibi seviniyoruz.

Gorki'nin kitabında Tolstoy öyle heybetiyle oturmuş ki Mikel Anj'ın Musa'sıdır sanırsın. Bak bir gün Tolstoy Gorki'ye ne söylüyor:

– Bazen öyle hadiseler vardır ki, muharririn bunları değiştirmeye hakkı yoktur. Onları olduğu gibi anlatması şarttır.

Gorki'nin bu sözü hayatının sonuna kadar unutamadığını sanıyorum. Muharririn

kendi zevkini, peşin hükümlerini bir tarafa bırakarak çırılçıplak takdim etmesi lazım gelen hadiseler hangileridir? Bu hadiseler herhalde onu kat kat aşanlar olacak. Bunların karşısında muharririn kendisini bir kalemde silmesi, bir an için nefesini tutması, solumaması lazım...

Fakat sıcağı sıcağına hayattan devşirilmiş böyle bir hadise yapayalnız, çırılçıplak barınabilir mi? Bu nihayet bir hikâyede veya bir romanda bir parça olarak kalır. Hiçbir insan ve hiçbir hadise, sanat ömrünün sıcak ve mahrem kabuğuna gömülmeden yalnız başına yaşayamaz.

Tan, 3 Eylül 1943

MİHENK TAŞI*

Yaşadıkça muhtelif şartlar içinde gelişmiş insanlar, memleketler, bahçeler gördükçe, çeşit çeşit ruh haletlerinden süzüldükçe, hadiseler içinden geçtikçe, sanat eserleri hakkındaki hükümlerimizi bıraktığımız yerde bulamıyoruz. Onlar da bizimle birlikte yaşıyorlar. Küçücük bile olsa hayatımızı bölüşüyorlar.

Nice sevdiğimizi doğru dürüst kestiremeden, arkalarından gittiğimiz ve bütün canımızla alkışladığımız sanatkârlar vardır. Bize anlatmaya çalıştıkları dünyanın tamamıyla yabancısı olduğumuz halde sanatkârı kırk yıllık bir dost gibi benimser, o ne derse, pazarlık etmeden kabul eder, öper başımıza koruz. Fakat günlerden bir gün yanılırız, sanatkârın tavassutu ile hemşehir çıktığımız hakikatinde ise yüzünü görmediğimiz bu sanat dünyası mahluklarını karşımızda, yanıbaşımızda, bazen içimizde bulabiliriz.

Hayat, sanat meraklılarına hemen he-

* Bedri Rahmi bu yazısına "Mihk Taşı" adını vermiş. Yazıda da "mihk" şeklinde kullanılan bu sözcük "mihenk" olarak düzeltilmiştir.

men her gün bu fırsatı hazırlar. Bunlardan birisi sokakta şahit olduğum bir hadiseyi anlatırken:

– Aynen falanca romanda okuduğum bir sahne!.. derken, okuduğu kitabı mihenk taşına vurmuştur.

Bir başkası müzede gördüğü bir tabloyu, bir diğeri bir şiiri yaşamak fırsatı bulur.

Ben kendi hesabıma çok sevdiğim birkaç sanatkârın eserlerini besleyen dünyayı çok yakından görür gibi oldum... Birkaç büyük Rus romancının, birkaç Fransız ressamının eserlerini öven unsurları gün ışığında gördüm. Kaç defa dört mevsimini de büyük bir hayranlıkla tattığım bir ormandan geçerken:

– Ah!.. Corot'nun hakkı var... diye bağırdım.

Kaç defa yanı başımda geçen bir hadise bir konuğa, bir muhavere, yahut da kendi yüreğimde bir kurşun külçesi gibi sarkan bir günün tortusu bana bütün eti ve kemiğiyle Dostoyevski'yi hatırlattı... Vaktiyle onu okurken küçücük "harikulade vehimler" diye tarif ettiğim sayfalarını birdenbire insan kılığıyla karşıma dikilmiş buldum, ve...

– Muharririn hakkı varmış, diye ürperdim...

Şimdi düşünüyorum:

– Şu halde sanatın mihenk taşı dünyamızdır. Sanatkârla müşterek bir dünyamız oldukça onun sanatını daha büyük bir vuzuhla kavrıyoruz. Fakat sen bana diyeceksin ki:

– Şu halde Rubens'in tombul melekleri hakkında doğru dürüst bir fikir elde edinebilmek için bir gün gökyüzünden melaikeler inmesini bekleyeceğiz. Aksi takdirde: Ben de sana diyeceğim ki:

– Evet, aksi takdirde, zatı devletleri, Rubens'in meleklerini hiçbir zaman tam manasıyla tadamayacaksınız!..

Rubens, gökyüzünden melekler indiğini görmedi. Fakat onları tasarlayabildi. Sen de hiç olmazsa onun kadar tasarlayamazsan, onu nasıl tadarsın.

Tasarlamak, yapmak değildir; fakat sanat eserinin nezle mikrobu gibi sirayet edebilmesi için şarttır.

Mihenk taşına gelelim. Mihenk taşı kendisini sanata verenler için şarttır. Eğer sevdiğimiz sanatkârların dünyasını kendi hayatımızda mihenk taşına vurabilmek fırsatına erişemezsek, onu tam manasıyla tatmış olamayız. Sanat meraklısı üzümü yiyip bağını sormayabilir... Fakat kendini sanata vermeye azmetmiş bir kimse yediği üzümün hangi bağdan geldiğini merak etmezse, onun yapacağı sanattan şüphe et!..

Bugünkü sanat dünyasının yüzündeki lüzumsuz etikler, grimaslar hep bu yedikleri üzümün hangi bağdan geldiğini merak etmeyen dalgın sanatkârların eserleridir.

Sanat eseri görmek, okumak, duymak, güzel bir şey. Fakat sanat eserini yaşamak, onu gündelik hayatında, yanı başında, avuçlarının içinde, derisinde gizlendiğini duymak herhalde çok daha nadir ve pahalıya malolan zevklerden birisi...

Bray, Mart 1944

ÇEVİRENLER

Yeşil topaç!.. Çeviren: Hüdaverdi Kimene. Kanlı duvar! Çeviren: Cim karnında bir nokta. Çelik çember!.. Çeviren: Bay Şipşak. İlahi Poker!.. Çevirenler Bay noktalı virgül ve Bay Kaparkaçar. Cehennemî daire!.. Çeviren: Bay Peşin elden gel...

Çeviren çevirene!.. Fakat ey dostlar bu çevrilen topaç değil, çember değil, poker değil, duvar değil. Bu çevrilen bir hikâyedir yahut bir roman. Bilemedin bir makale, bir röportaj!..

Gazete ve mecmualarımızın hemen hemen hepsinde bu garip çevirme sahnelerine şahit oluyoruz. Bakıyorsunuz bir yazı başlığı, yanı başında çevirenin adı. İşte bu kadar. Ama hangi muharrirden, hangi dilden, hangi asırdan, hangi iklimden? Orası meçhul.

Okuduğumuz hikâye Çin'den mi gelmiştir, Meksika'dan mı? Burasını belki hikâyeyi tercüme eden bile merak etmemiştir. Maksat, şenlik olsun. Sütunları ve yevmiyeyi doldurmak meselesi.

Bu nevi çevirmelerle geçinenlerin birkaç tanesiyle konuştum. Birisi dedi ki:

– Yağma mı var! Nereden tercüme ettiğimi söyler miyim! Söyleyeyim de bütün Babıâli mütercimleri oraya üşüşsünler değil mi!..

Bir başkası:

– İki gözüm, bunlar tam tercümeler değil ki nereden, kimden tercüme edilmiş olduklarını ilave edelim. Sütunların boyuna bosuna göre okuduğum hikâyeyi kısaltmak ve uzatmak lazım.

Kimisi daha pişkin davranıyor:

– Adam sen de! diyor. Üzümü yesinler bağını sormasınlar. Şunun şurasında onlara bir sürü masal anlatıyoruz. Onlar da güzel güzel dinliyorlar. Sana ne oluyor? Sen çocukken dadının anlattığı masalları ortasında keser ve ona:

– Aman dadıcığım bu masalı kim uydurmuş. Söyle! Molyer mi, Şekspir mi? Söylemezsen vallahi dinlemem!.. mi derdin! Dadın anlatırdı. Sen de güzel güzel dinler, mışıl mışıl uyurdun...

Bu pişkin vatandaşlara söylenecek o kadar söz var ki! Fakat bu sözlere o kadar öfke, o kadar sinir bulaşıyor ki!.. Şimdilik öfkeyi bir tarafa bırakalım ve ona diyelim ki:

– Pişkin vatandaş, sözün bir dereceye kadar doğrudur. Evet dadımız masal anlatırdı.

Biz ona masalın müellifini sormadan dinlerdik. Fakat aksi gibi hep çocuk kalmadan büyüdük!. Aklımız dal budak saldı, midemize ve hafızamıza göndereceğimiz her şeyin üstüne "etiket"ler koymayı âdet edindik. Adını bilmediğimiz gıdayı ağzımıza götürmedik. Huyunu hususunu bilmediğimiz kimselerle düşüp kalkmadık. Kısaca akıllandık. Fena mı ettik!.. Hem bugünün çocuklarına artık masalı dadılar değil, bizzat sanatkârlar anlatıyorlar. Şirley Tampl anlatıyor. Walt Disney anlatıyor. Ve kimlerden anlattıklarını da her zaman söylüyorlar.

Zaten dilimize, daha doğrusu maskaraya çevrilen bu nevi yazılar hep masaldan ibaret olsa yine o kadar içerlemeyecektik. Fakat bu nevi yazılar arasında güme giden çeşit çeşit hakiki kıymetler var. İşgüzar mütercimlerimiz eksik olmasınlar bu çevirme işlerinde o kadar büyük bir suhulet kazandılar ki bakıyorsunuz adı sanı olan, iki üç cilde sığmayıp taşan kellifelli bir romanı alıyor, onu nalıncı keseri ile kesip budayor, kendi evladı imiş gibi istediği adı takıyor, sonra bu garip mahluku kulağından tutup size uzatıyor: Çevirdim! diyor.

Neyi neye çevirdin? Ah bu çevirme ameliyesinin komikliğini, zavallılığını, korkunçluğunu anlatmak için insanın kalemi bırakıp Naşitvari grimaslar ve jestler yapacağı geliyor.

Mübarek adam! Mademki çevrilen nesnenin aslı ile artık en ufak bir münasebeti kalmamıştır. Niçin onu bize bir matahmış gibi "tercüme edilmiş" etiketi ile sunuyorsun..

Başkasından mülhem bir eserin altına imza atmak korkusu mu? Bir tevazu eseri mi?

Hangi korku, hangi tevazu!

Sende en ufak bir sanat korkusu olsa bir sanat eserinin kolunu kanadını, bazen kökünden başını kesebilir misin? Sende tevazu olsa Ali'nin külahını Veli'ye, kırk yıllık Yani'nin adını Kâni'ye verir miydin? Sende bir parça insaf olsa okuyucuyu insan yerine kordun. Ona kimden çevirdiğini söylerdin. O da bir gün senin nasıl çevirdiğini anlar, herhalde seni bir şeye çevirirdi!

Bereket versin ki dilimize çevrilen eserler yalnız bunlardan ibaret değildir. Arasıra tercümenin ve sanat eserinin ne demek olduğunu bilen kimselerin elinden, nur topu gibi tercümeler çıkıyor.

Fakat bir sürü mecmua ve gazetenin bir ağızdan yaptığı uydurma tercümeler yanında hakiki tercümeler devede kulak kalıyor.

Gazete ve mecmualar maymuncuk gibi her kapıyı açarlar. Onların yayılma ve dağılma süratine hiçbir zaman kitap ayak uyduramaz. Hele bizim memleketimizde kitabın dağılma kabiliyetinin ne demek olduğunu bilhassa kitap bastıranlar acı acı bilirler.

Mecmua ve gazete karileri yanında kitap meraklıları çok düşük bir yekûn tutar.

Biz özene bezene kitaplar tercüme ededuralım. Fakat yalancı tercümeler gazetelerimizde çoktan ata binmiş ve Üsküdar'ı geçmiştir. Biz, telif eser ayarında bir sanat kıymeti taşıyan tercümelere teşekkür edelim. Onları alkışlayalım. Fakat onların çok nadir halis sanat eseri kadar nadir kalmaya mahkûm olduklarını da unutmayalım.

Bizde en hafif tercüme, dilimizin yalnız bikaç şaheseri tam manasıyla benimsemesiyle olup bitmiş sayılamaz.

Asıl tercüme bereketine ve nimetine; her gün gazete ve mecmualarımızın oluklarından harıl harıl akan bulanık ve murdar tercümelerin durulmasıyla kavuşacağız. Büyük okuyucu kalabalığının ekmek ve su gibi her gün dudağına değen bu gıdanın lezzetinden, harikulade çeşnisinden vazgeçtik, bunun yenir yutulur, temiz pak bir gıda olması bize yetişir.

Vatan, 26 Mart 1944

MERHABA!
(AGANTA BURİNA BURİNATA)

Halikarnas Balıkçısı'nın son kitabı münasebetiyle.

Alaturka bir içki masası başında beş kişi.

Ev sahibi:

– Sıhhatinize!.. diyor,

Birinci misafir!

– Afiyetine!

İkinci misafir:

– Darısı dostlar başına!

Üçüncü misafir:

– Allahaısmarladık! diye kadehini kaldırıyor.

Dördüncü misafir ramazan topu gibi gürlüyor:

– Merhaba!..

Herkes sözünü geri alıyor. Kadehlerini bir kadeh boyu daha yukarı kaldırıyor:

– Merhaba! diyorlar. Merhaba! Merhaba!

Yanımda oturan ev sahibine soruyorum:

– Kim bu Merhaba?

– Halikarnas Balıkçısı, diyor. Hani şu Bodrum'da sekiz sene kalan, evini kendi elleriyle kuran, o civara Panplinos meyvesini hediye eden, başından bin bir macera geçen hikâyeci.

İzmir Kültürpark'ta bir gece yarısı. Dört beş arkadaş ayrılmak, yerlerimize çekilmek üzereyiz. Bir telefon direği kadar uzun gölgesini önüne katmış, bize doğru ilerliyor:

– Bu da kim ola bu saatte? demeye kalmadı, gök gürültüsü gibi bir ses:

– Aganta Burina Burinata! diye gürledi.

Henüz ağzından duman çıkan bir top gibi yanımıza yaklaştı. İki üç adım kala orada alev üstünde yalın bir:

– Merhaba! çekti.

Gelen Halikarnas Balıkçısı idi. Pavyonlardan birisine bir pano hazırlıyormuş. Geç vakte kadar çalışmış:

– Paramız var çocuklar, sabaha kadar eğlenmek lazım, haydi iş başına.

Henüz İzmir Fuarı başlamamıştı. Bu kadar Merhabayı, bu kadar Aganta Burinatayı barındıracak kadar geniş yürekli gazinolar henüz açılmamıştı. Açık bulunan birkaç küçük köşe de gece yarısından sonra kapanmak üzereydi ki:

– Vakit kaybetmemek için "Merhaba" bunlardan bir tanesinin içerisine penceresinden girdi. Girip oturmamızla çiçeği burnunda bir münakaşadır başladı. Hep büyük harflerle

konuşuyorduk. Hoparlörü Merhaba idare ediyor ve onu biteviye sonuna kadar açıyordu.

Ne kadar bol, ne kadar cömert, ne kadar güzel konuşuyordu. Tabii güzel konuşan cümle sanatkârlar gibi gayet kötü dinliyordu. Hatta hiç dinlemiyordu. Şarkı söyler gibi, nara atar gibi, ıslık çalar gibi konuşuyordu.

Halikarnas Balıkçısı konuşurken hep bizim eski cömert çeşmeleri hatırlıyordum. Henüz musluk icat edilmeden, bileğimin kalınlığında gürül gürül akan çeşmeler gibi gürleyerek akıyordu. Bizler ne kadar bakracımız, testimiz, kabımız kacağımız varsa bu cömert çeşmenin önüne oturuyorduk. Kabımız kacağımız dolup taşıyor, o hâlâ konuşuyordu.

Onun konuşmalarından bir tanesini olsun başından sonuna kadar zaptetmek isterdim. O; konuşmalarına yazılarına kolay kolay katamadığı bir şeyler ilave ediyordu. Bütün yüzü, bütün vücudu bu konuşmalara iştirak ediyor; bu da olmadı mı ayağa kalkıyor, yaşından beklenmeyen çevik ve kıvrak hareketlerle sözlerini destekliyordu.

O günler İzmir gazetelerinden birisinde "Aganta Burina Burinata"sı tefrika edilmeye başlanmıştı. Henüz yazıya göz atmamış olanların bile dudaklarında bu üç kelime takılmış kalmıştı. On beş gün içinde on beş defa muhtelif kahvelerde duydum. Çeşit çeşit insanlar ötede beride tesbih çeker gibi Aganta çekiyorlar. Bir fiil tesrif eder gibi sonunu getiremeyince üzülüyorlardı. Meyhanelerde "Aganta"

diye kadeh kaldırıyor, onun tanımadığı kimseler birbirlerini Merhabalarla yüksek sesle selamlıyorlardı.

Halikarnas Balıkçısı, Fransızcayı, İngilizceyi, İtalyancayı, Rumcayı ana dili gibi rahatça konuşuyordu. Bu dillerden birinden ötekine, nükteleriyle, argosuyla, ufak tefek lehçe cilveleriyle geçmeyi de ihmal etmiyordu.

Arasıra İspanyolca naralar atması da caba; İspanyol havalarına, bilhassa Karmen'e bayılıyordu.

Ona bizim köy türkülerini ballandıracak oldum. Sözümü bir izmarit gibi dudaklarımdan çekti koparttı:

– İspanyol havalarının yanında, turnaların, kınalı kekliklerin lafı mı olur! dedi. Hele o canım dans havaları. Bak sana bizim oyunlardan bir tanesini tarif edeyim, bir de İspanyol nasıl oynar gör!..

Meydana fırladı. Bir Erzurum dansı taklidi yaptı. Daha doğrusu bir karikatür döktürdü. Hepimizin ağzı açık kaldı. Güç bela bir parça belini büküyor, sonra inim inim inleyerek doğruluyordu. Bunun arkasından bir toreador gibi fırladı. Ve halis bir Karmen gibi bir İspanyol raksı tutturdu. Bir şal esikti, bir de kastanyeti.

İzmir'de on beş gün kadar kalmıştım. Bu günlerin hepsinde onun sözlerinden, hallerinden, bir şeyler takıldı kaldı. Dekorlarına çalıştığı pavyona uğradıkça onu dinliyorduk.

En ufak bir konfor gözetmeden iki büklüm kartonlar boyadı durdu. Bir gün o kadar iki büklüm çalışmış kalmış ki, kalktığı zaman başı döndü ve sırtüstü düştü. Ben değil! Halikarnas Balıkçısı bu!.. Sakalı değirmende değil denizde ağartmıştı. Sakalları yoktu ama bir gün onları kapıp koyverse ya yosun renginde çıkarlardı, yahut da masmavi bir Bodrum denizi renginde.

Hey Allah'ım, denizden bahsederken nasıl coşuyordu. Dante'yi okurken bir, denizden bahsederken iki! Aslan kesiliyordu.

Deniz hakikaten onun iliklerine kadar işlemişti. Aksi gibi onun denizlerinin suyuna bir parça fazla alkol karışıyordu.

Deniz suyu, alkol, gözyaşı, alınteri. Onda daima bir semaver fıkır fıkır kaynıyor. Onu daima istimde tutuyordu.

Halikarnas Balıkçısı, en ufak bir meltemle, en ufak bir çakıltaşıyla, en ufak bir fiske ile:

– Aganta Burina Burinata, deyip palamarları lahzada söküp enginlere açılmaya hazır duruyordu.

Ne yalan söyleyeyim ben hayatımda, hayatına bu kadar sanatından, sanatına da bu kadar hayatından katan adama çok az rastladım.

Bir piyes anlatıyor zannedersiniz; hayır! O gün çarşıdan bir şişe mazot almıştır:

– Yarısı sudur yarısı sidik!

O gün başına gelmiş bir vak'ayı anlatıyor sanırsınız. Hayır. Bu henüz yazmaya başlamadığı bir hikâye yahut romandır.

İşte benim tanıdığım Halikarnas Balıkçısı böyle eşine az rastlanan bir insan, böyle tadına doyulmayan bir sanatkârdır.

Dilimize bazı kitapları çevrilen Fransız romancısı Jiono'ın, muhabbetle selamladığı büyük Amerikalı edip denizci Melvil'in Mobidik'ini sevdiğim kadar Halikarnas Balıkçısı'nın son kitabını sevdim. Melvil büyük denizlerde balina avına çıkmış, bizim balıkçımız Bodrum sularında avlanıyor. Çipuranın yanında balinanın sözü mü olur?

Merhaba! Aganta Burina Burinata.

Vatan, 28 Haziran 1946

RÜYA FABRİKALARI

– Şimdiye kadar tahminen kaç film seyrettiniz?

– Şöyle bir beş yüz kadar var sanırım. Bu filmlerin dört yüz doksan beşinin birer öpücükle bittiğinin tabii farkındasınızdır. Evet, yani hemen hemen bütün filmler, işi nihayet bir öpücükle tatlıya bağlıyorlar. Her memleket bazı mevadde ithal, bazısını ihraç ettiği gibi, Holivud da dışardan sinema artisti ithal ve öpücük ihraç etmekle geçiniyor. Sinemadan çıkan herkesin kafasındaki son hayal "kızla oğlanın" seyirciler çıktıktan sonra bile devam eden öpüşme sahnesi oluyor. Fakat...

Fakat artık çoğumuza da bu sahnelerden bir iğrenmedir geldi. Hem ben sana bir şey söyleyeyim mi, ben bir türlü bu sinema artistlerini bizim sırtımızdan geçinen tufeyli insanlar addetmekten kendimi alamıyorum. Bu yüzden ben sinemada onlardan çok sinema makinesinin yer almasını istiyorum. Sinema adesesi önüne düşen insanların bütün hareketlerini onların haberleri olmadan tespit ederse hoşuma gidiyor, bu yüzden aktüaliteleri ekseriya asil filmlere tercih ediyorum. Za-

ten fotoğraf karşısında durup resmini çektiren bir insanla, haberi olmadan resmi çekilen bir insanın hareketlerindeki farkı görmememize imkân yok. Bunlardan birincisinde hayattan eser kalmıyor, öteki hayatın ta kendisi oluyor. Hiç haberi olmadan bütün hayatı filme alınan bir insan düşün!.. Kundakta iken başlayan filmin yirmi otuz sene durmadan dönerek bütün bir ömrü tespit edişini düşün! En ufak hareketlerimize varıncaya kadar hepsinin perdede tekrarlanmasını gözünün önüne getir.

– Sen çıldırmışsın dostum! Bu söylediğine ne Ford'un milyarları yetişir, ne de bütün dünyanın yaptığı filmler. Koca bir ömrü hangi tılsımlı kurdelaya sığdırmanın imkânı olabilir?

–Peki bir ömür olmasın da bir sene, bir ay, bir tek gün olsun razıyım. Yalnız hiç haberimiz olmamak şartıyla, bütün hareketlerimizin filmi alınıp sonradan elaleme gösterilmesine acep içimizden kim razı olabilir? Pabuçlarımızın topuğu veya ceketimizin düğmesi gibi haberimiz olmadan bizimle beraber yürüyen mini mini fakat korkunç bir sinema adesesinin bir günlük için bile olsa hareketlerimizin tespitine hangimiz müsaade edebiliriz? Dünyanın en basit insanı deyip geçtiğimiz bir kimsenin bu şekilde zaptedilecek bir günlük hayatı eğer bugünkü öpücüklü filmlerden bin kat daha cazip olmazsa ben kulaklarımı keserim!

Ve siz ey okuyucular! Size bugün birisi gelip de: Haberin olmadan, senin beş senelik, bir yıllık yahut bir aylık hayatını filme almışlar; kalk gidip görelim... dese.. cevap vermek için ne yapardınız? Bana öyle geliyor ki, ilk işiniz belki de hâlâ üstünüzde taşıdığınız adeseyi bulmak ve onu paramparça etmek olurdu.

Tan, 18 Haziran 1936

Aslen İstanbullu idi. Fakat nasılsa Büyükada'ya Principo demekten hoşlanan mideleri bizde, fakat iştihaları hudutlarımızın dışında kalan bazı vatandaşlarımıza çekmişti. Büyük Avrupa şehirlerinden bahsederken coşardı. Paris'i cebinin içi kadar iyi bilir, fakat Eminönü'nden Fatih'e kadar yaya çıkanların nasıl olup da yolda kaybolmadıklarına hayret ederdi.

İlk, orta ve son tahsilini *Sinema*'dan yapan bu delikanlı saçından topuğuna kadar sinema edebiyatı ile beslenmişti. Şarkılarını filmlerin zengin listesinden itina ile seçiyor, nüktelerini Holivut'tan ısmarlıyor, yalnız Moris Şövalye ile beraber gülüyor ve ancak Harri Boar'la ağlayabiliyordu. Bazı arkadaşları onu bu illetten kurtarmak için ellerinden geldiği kadar uğraşmışlar, ona bir parça da Türk olan şeyleri göstermek istemişler, biçareyi zorla Şehzadebaşı'na, Naşit'e sürüklemişler, kuklaya götürmüşler, bizim de bir edebiyatımız olduğundan dem vurmuşlar, fakat Büyükada'ya ille de Principo diyen genci kurtaramamışlar. Naşit'i görür görmez ilk sözü:

– Bu kadar büyük burunlu bir sanatkârın insanı güldüreceğini havsalam alamaz!.. demiş.

Şarlo insanı gülmekten katıltırmış, fakat güzellik müsabakasında da ikinciliği almış.

Kuklada esnemiş ve:

– Monşer, ben Berlin'de kuklaların Faust'u oynadıklarını gördüm! demiş.

Edebiyatımıza gelince: Nedim deyince sporcu Nedim'den bahsediliyor diye kulak kabartır, şair Fikret'le Fenerbahçeli Fikret'i ve Yunus Nadi ile Yunus Emre'yi birbirine karıştırırmış!

Ona bir gün Beyoğlu'nun plak satan mağazalarından birinde rastladım. Vecd içerisinde, mülayim sesli Tino Rossi'nin bir plağını dinliyordu. Ben de birkaç Urfa havası arıyordum. Nizipli Deli Mehmed'in kabına sığamayan sesi locanın yarı açık kapısından fırlayıp bütün mağazayı çın çın çınlatmıştı. Anadolu dağlarından kopup gelen bu sesi, satıcı matmazeller pek kaba buldular! Fakat onlardan birisi sesi kısmak için gramofona yaklaşmadan bizim züppe de bu sesten kurtulmak için iğrenç bir tebessümle locasının kapısını kapatıyordu.

Bugün, 15 Ekim 1938

EN BÜYÜK SANAT

Öyle bir sanat ki, dostlar için değil, düşmanlar için değil, müzeler, salonlar için değil, herkes için, bütün insanlar için; gökyüzü, toprak, su, ekmek gibi herkes için. Öyle bir sanat ki, onu hiçbir sınır durduramasın, öyle bir sanat ki, gümrük kapılarında sürünmesin, cami, kilise, mabed eşiklerinde aşınmasın, kütüphanelerin güzel raflarında beklemesin.

Öyle bir sanat ki nesilden nesile, dehadan dehaya, asırdan asıra, imbikten imbiğe süzülmesin.

Ona uzanabilmek için ne ilimden uzun kollar, ne de herhangi çapraşık sanat bilgilerinden çapraşık yollar dilenelim.

Öyle bir sanat ki, bir buğday tanesi kadar mütevazı, bir dilim ekmek kadar ucuz, bir baş soğan kadar yanıbaşımızda olsun, öyle bir sanat ki, ona günde üç nöbet acıkalım ve onunla günde üç öğün doyabilelim.

İşte kalemin gemi azıya alması buna derler. Öyle bir sanat ki diye tutturduk. Öyle bir sanat ki, öyle bir sanat ki!.. Böyle bir sanat olabilir mi? Yeryüzündeki bütün insanlara aynı zamanda hitap edebilecek bir sanat!

Olabilir mi? Olamaz mı? Olursa neye yarar? Düşünelim.

Büyük sanat eserlerinin günden güne, nesilden nesile çoğalan meraklılarını düşünüyorum. Bu heveskârların adedi her gün bir parça daha artıyor. Hangi sahada olursa olsun, şaheserler etrafında her gün yeni bir kalabalık birikiyor. Acaba bu kalabalık sanat eserinin nesiller arasında seçtiği, itina ile devşirdiği seçkin bir kalabalık mıdır? Yani sanat eseri, her nesilden yalnız bir tutam meraklı devşirirken bu kalabalığın cinsini ve nev'ini ta ezelden tasarlamış ve sırf bu bahtiyarlar için mi doğmuştur?

Hayır. Çünkü bu meraklı kalabalığını dokuyan insanlar bambaşka yapılarda, bambaşka sınıflarda, renklerde, bambaşka zevklerde kimselerdir.

Bir Mikel Anj'ın seyircilerini ve hayranlarını düşünelim. Bunlar arasında her milletten, her seviyeden, çeşit çeşit insanlara rastlayacağız. Bunlar arasında krallar, âlimler, cahiller, katiller, ameleler, fahişeler bulacağız.

Aynı karmakarışık heveskâr kalabalığı bir Tolstoy'un, bir Dostoyevski'nin, bir Balzac'ın etrafında toplanmış göreceğiz.

Ben kendi hesabıma büyük sanat eserinin herkese ait olduğuna inanıyorum. Büyük eserden her sınıf halkın, her milletin kendine bir arslan payı çıkaracağına aklım yatıyor.

Bu toptancılıktan yalnız şiiri azad ediyorum. Ana dili şiiri dilin öyle aşılmaz duvarlı kalelerine kapıyor ve üstüne öyle kilitler asıyor ki, muhtelif sınırlarla kapanmış, muhtelif kilitlerle kilitlenmiş birçok kapıları açan maymuncuklar yalnız ana dilinin vurduğu kilide gelince bükülüyor. Evet büyük sanat eserlerinin etrafında toplanan kalabalığın çok çeşitli oluşu, bana sanatın herkese ait olduğunu müjdeliyor.

Fakat bu kalabalık ne kadar güç birikiyor, ne kadar zor toplanıyor. Büyük eser layık olduğu kalabalığı bulabilmek için bazen asırlar, bazen nesiller bekliyor.

Bu, niçin böyle oluyor. Bunu anlatmak çok uzun sürecek. Fakat böyle olageldiği muhakkak.

Sadede gelelim. Bütün insanlara, aynı zamanda hitap edebilecek bir sanat arayalım, birer birer bütün sanat kapılarını çalalım. Evvela şiire müracaat edelim. Üstünde ana dilinin kilidi ve mühürü var. Ne kadar zorlasak nafile.

Musikiye danışalım, fakat musiki, mütemadiyen bizim ayaklarımızı yerden kesmek bizi ömrümüzde gitmediğimiz boşluklara sürüklemeye çalışıyor ve bize mütemadiyen:

– Sus ve hiçbir şey düşünmeden dinle, diye parmağıyla işaret ediyor. Bu musiki denilen şey pek tekin değil. Ondan da vazgeçip, ressamlara, heykeltraşlara başvuralım.

Resim:

– Ben aynı zamanda herkese hitap edebilirim. Benden rengârenk fotoğraflar çekiniz, dünyanın her bir tarafına gönderiniz. Ben bütün insanoğullarına gökyüzünü, toprağı, sevmeyi öğretebilirim. Benden âlâsını bulamazsınız diyor.

Tabloların fotoğraflarını çekmek ve bütün dünyaya yaymak. Fena fikir değil. Fakat renksiz olduktan sonra. Maamafih üzerinde düşünelim.

Heykeltraş da:

– Benim heykellerimi de kalıba dökerek teksir eder ve bütün dünyaya dağıtabilirsiniz, diyor.

Bu da fena fikir değil, fakat bir parça güç.

Derken romancılar karşımıza çıkıyor. İşte dilin üzerine mühürlü kilitler vurmadığı bir açık kapı. Bütün dillere tercüme edildiği halde kıymetinden çok bir şey kaybetmeden yaşıyor. Hudutları iklimleri aşıp muhtelif gönüllerde barınabiliyor.

Derhal tercüme büroları kuruyor, rotatifleri fora ediyor ve bütün insanların aynı zamanda tadacakları sanatı yeryüzüne bir rüzgâr gibi üfleyebilmek için sabırsızlanıyoruz. Romanlar tercüme ediliyor, basılıyor, dağıtılıyor. Küçük bir İranlı Balzac'ı okuyor. Gogol Londra'da har vurup harman savuruyor, Dostoyevski aynı zamanda birçok iklimde günün adamı oluyor.

Derken sinema diye bir sanat zuhur ediyor:

– Ben diyor, tam sizin aradığınız sanatım. Gerçi sanat olduğumdan şüphe edenlerin haddi hesabı yok. Henüz bir ticaret metaıyım, fakat bir sanat eseri olabilmek için lazım gelen bütün vasıflara malikim. Eğer beni ticaret eşyası olmaktan kurtarsalar, ben tam sizin arzu ettiğiniz sanat olurdum. Aynı zamanda yeryüzünde bütün insanlara hitap edebilmek için yalnız bütün sanatlarla değil medeniyetin bütün nimetleriyle mücehhezim.

Sinemayı evvela şüphe ile selamlıyoruz. Şüphemizi yüzlerce aşağılık film takviye ediyor. Fakat selamımız avucumuzda kalmıyor.

Bize sinema perdesinden birkaç film sesleniyor:

– Geliyorum diyor. Medeniyetin bütün nimetleriyle mücehhez ve bütün sanatkârların zevkleriyle yoğrulmuş bir sanat olarak geliyorum.

Öyle bir sanat olarak ki, bir buğday tanesi kadar mütevazı, bir dilim ekmek kadar ucuz, bir baş soğan kadar yanıbaşınızda olacağım... Öyle bir sanat olarak bana günde birkaç defa acıkacaksınız ve ben sizi günde birkaç öğün doyuracağım.

Size insanı insanla, ağacı ağaçla, gökyüzünü bulutla anlatacağım. Muhayyilenizi beş kuruşluk bir balon gibi patlatan, sizi aşan, hadiseleri hadiselerin kendisiyle, tank-

ları tankla, ölüleri ölülerle anlatacağım. Size bir murarebenin ne demek olduğunu göstereceğim. Bütün insanlarla aynı zamanda konuşacağım. Bütün insanları başıma toplayıp, onlara kendilerinden bahsedeceğim. Hiçbir sanatkâr bir muharebeyi benim kadar büyük bir soğukkanlılıkla anlatabilir mi?

Havsalanın, aklın, muhayyilenin durduğu yerde objektif durmayacak...

Tank altında ezilenlerin boğuk feryadını unutmadan, size boğuşmanın bütün mahşerini avuçlarımla sıcak sıcak sunacağım.

Muharebeden hoşlanmıyorsanız sizi Tahiti Adalarına götürürüm. Orada bunalırsanız, Kutuplara, olmadı mı, yedi kat yerin dibinden en derin denizlerin koyuluklarına, belki bir gün balıkların karınlarına da girerim. Benim için kapalı kapı kalmadı.

Yarının sinemasından çok ama çok şeyler bekliyor, onu büyük bir huşu ile selamlıyoruz.

Tan, 13 Ağustos 1943

YÜZDE YÜZ SİNEMA

İki gece üst üste sinemaya gitmek her kula nasip olur. Fakat üst üste iki güzel film seyredebilmek herhalde kolay kolay elde edilecek bir nimet olmasa gerek.

Bir tek güzel film seyredebilmek için birkaç kilometre tatsız tuzsuz fotoğraf seyrettik. Kaç salon dolusu teneke gürültüsü, kaç vagon dolusu tabanca, piştov, mitralyöz ve bir o kadar katır nalını sineye çektik. Bir damla bal için sinema bize birkaç ton keçiboynuzu yutturdu!.. Bereket versin bu kolay kolay hazmedilmeyen keçiboynuzunun mühim miktarını çocukluğumuzun taşları öğütecek kadar sağlam değirmeninde öğüttük. Mühim bir kısmı da delikanlılığımıza çattı. Bir damla balın hatırı için sinemanın insanı çileden çıkartan tekerlemelerini, soğukluklarını hoş gördük.

Bu bir damla bal ne idi? Nereye saklanmıştı?

Senelerden beri hayal meyal hissettiğim bu lezzeti bu hafta üst üste seyrettiğim iki Amerikan filminden sonra bütün şiddeti ile

yalnız dilimde değil, damarlarımda kanımda duydum.

Bunlardan birisi doğrudan doğruya harp sahasında çevrilmiş. Başından sonuna kadar uçan kalelere tahsis edilmişti. Dev anası gibi tayyarelerden kurulmuş bir filo hazırlanıyor. Uçuyor, dövüşüyor, sonra geri dönüyor.

Sahici tayyareler! Sahici pilotlar. Sahici bölükler. Ve sahici ölüm. Kavanoz içinde fırtına, hayvanat bahçesinde Afrika değil. Bir kelime ile yalan değil, gerçek. Adıyla, sanıyla, etiyle kemiğiyle gerçek.

Meğer bizim sinemadan beklediğimiz bu imiş. Yıllardır yalandığımız balın peteği burada, bu sahici fotoğraflarda saklı imiş.

Şimdi düşünüyorum da:

– Tevekkeli değil. Eskiden gördüğümüz filmlerin başında birkaç dakika sürmelerine ve dünyanın en saçma hadiselerine tahsis edilmelerine rağmen "Bilmem hangi devlet adamının ihtiyar kızlar şerefine verilen baloya teşrifleri yahut gürbüz danalar panayırını teftişleri.."

Aktüalite filmlerindeki birkaç sahne canımızı ağzımıza getirirdi. Tevekkeli değil sinemacılar bizim fotoğraftan ne beklediğimizi pekâlâ biliyorlar ve uydurma filmlerin başında ağzınıza bir parmak bal çalıyorlardı.

Bunun belki de tam manasıyla farkında değillerdi. Her ne hal ise, onlar her şeyden

evvel salonlarını ve keselerini doldurmayı düşünüyorlardı. Sinemanın bir sanat eseri olup olmadığı onların pek umurunda değildi.

Sinemacılar sanatkârlarını birer iskambil kâğıdı gibi oynuyorlardı. İskambil kâğıtlarının birer şahsiyet olmaları. Söze ve oyuna karışmaları onların işini bozuyordu.

Böylece ne canım sanatkârları bozuk para gibi harcadılar. Ne büyük istidatları, ne büyük arzuları acemi kumarbazlar gibi yakıp kül ettiler. Para endişesi yanında sanat endişesi tamamıyla gölgelede kalıyordu. Ona ancak kulis aralarında rastlamak mümkündü.

Her şeyden önce sinema büyük para işi idi. Daha sonra ilk planda teknik imkânlar yer alıyordu. Sanat ve sanatkâr mütemadiyen bu iki kuvvetin elinde oyuncak olmaya mahkûmdular...

Sinemanın doğuşundan bugüne kadar bu böyle idi. Ve hâlâ da böyle oluyor. Fakat binde bir sanat endişeleri birinci plana geçince sinema bir hamlede en büyük sanat eserleri arasına fırlıyor.

Ben sinemanın bu harikulade hamlelerine şu filmlerde şahit oldum.

Sesli filmin ilk icat olunduğu günlerde "Paris Damları Altında" adlı filmde. Daha sonra "Hayat Yolu veya Mustafa" adıyla gösterilen bir Rus filminde. Daha sonra "Sarı Esirler" adlı filmde Spencer Tracy'nin "Büyük

Şehir"inde. Ve adlarını hatırlayamadığım iki filminde.

Şarlo'nun filmlerinde ve nihayet en son gördüğüm iki Amerikan filminde. Son gördüğüm filmlerden birisinin tamamıyla uçan kalelere tahsis edilmiş olduğunu söyledim. İngilizce bilmediğim için filme refakat eden izahatın bir tek kelimesini anlayamıyordum. Bütün dikkatim gözlerime dolmuştu.

Film renkli idi. Doğrudan doğruya sahici pilotların bir tek akınını anlatıyordu. Burada sinema kendi adında idi. Kendi yağı ile kavruluyordu. Tamamıyla kendi imkânlarıyla teçhiz olunmuştu. Burada sinema komşu sanatlardan hiçbirisine esir olmamıştı. Ne müzikten medet umuyor, ne resimden. Ne heykelden, ne romandan, bilhassa ne de sinemanın belalısı gibi bir dakika yakasını bırakmayan tiyatrodan. Bunların hepsini azad eylemiş. Ve medeniyetin bütün imkânlarıyla mücehhez, çırılçıplak yalın kılınç bir çift göz olarak meydana çıkmış. Sinemanın gözleri!.. Elektrik, gazın, buharın, radyonun müthiş gözleri!. Uçan kalelerin hakkından ancak bu müthiş gözler gelebilirdi.

Bu dev anası gibi bomba tayyareleri Sekişi'nin muhayyilesini beş kuruşluk bir balon gibi patlatabilir. Virjin'in havsalasını kökünden söküp, çıkartabilirdi.

Gökyüzünde dünyanın en kanlı muharebelerinden birisini seyrediyorduk. Asrımızın bu iki müthiş çocuğunu cilveleşirken gör-

mek!.. Tayyare ve Sinema. İşte birbirini tamamlayan, birbirini anlatan ve ancak kendi aralarında boy ölçüşebilen iki müthiş kardeş.

İşte bir uçankale yere iniyor. Korkunç bir süratle yere değen kauçuğun elektrikten öpücüğünü kendi derimizde duyuyoruz. Bir başkası inmek üzere. Üstümüze doğru geliyor ve birdenbire dönüyor.

Bu öyle bir dönüş ki bunu ancak sinema hazretleri yakalayabilir. Bu öyle bir dehşetli hareket ki insanı kuduz gibi baldırından ısırıyor. Şahin gibi kapıp götürüyor.

Yarabbi ne korkunç bir lükstür bu!.. Yüzlerce insanın heyecanıyla ısınmış bir salonda bütün bir harbi seyrediyorsunuz!..

Böyle bir manzarayı seyretmek için hayatlarını feda edenler bile onu bizim kadar iyi görememişlerdir. Ne pilot, ne makinalı tüfeği kullanan. Hatta ne de filmi çeken!..

Çünkü onların hepsi vazife başındalar. Bütün dikkatlerini kendilerine teslim edilen aletlere bağlamış, onlar da birer elektrik düğmesi, birer mekanizma kesilmişler. Eğer sağ kalırlarsa onlar da bizim aramızda kendi kendilerini seyredecek ve ancak bizim kadar ürpereceklerdir.

Yüzde yüz sinema muhakkak bu çeşit fimlerden doğacak. Sinema yalnız kendi

imkânlarıyla teçhiz edildiği zaman büyük sanat eseri olacak, hatta onların hepsini aşacak. Sahici filmleri gördükçe buna iman ediyorum. Sinema bize hayatın kendisiyle, hayatı anlatacak. Rengi, hareketi ve bütün sesleriyle. Hayat dünyanın kendisi. Peki sanatı bunun neresinde diyeceksiniz? Neresinde olacak. Seçmede, sıralamada, takdim ediş tarzında, bir kelime ile kompozisyonda, istifte.

En müthişi ne zaman olacak biliyor musunuz? Bir gün haberimiz bile olmadan sinemanın müthiş gözleri peşimize takılacak. Adım adım arkamızdan gelecek, bizim en ufak hareketlerimizi, tespit edecek. Hususi hayatımıza göz atacak, kulak misafiri olacak.

İşte o zaman seyredin siz gümbürtüyü!.. Ey insanoğlu! Sen istediğin kadar gizlen. Sırlarını yumak yumak sar ve onları kendinle beraber çürümek üzere mezara götür.

Ey romancı sen hâlâ bize hakikati olduğu gibi söylememekte devam et! Sen hâlâ Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını bilmem kime giydirerek bizi bir sürü çıkmazlara saplamakta devam et.

Ey hikâyeci! Sen hâlâ bucak bucak sanat endişelerine saklan. Bir tek ömrü yüzlerce kişiye taksim et. Veyahut yüz kişinin ömrünü bir kişiye peşkeş çekerek bizi olmayacak hayallere götür.

Hele bir sinema, bir parça daha toparla-

nıp kendine gelsin. Ve şöyle bir delik bulup, evlerimizden içeri başını uzatsın, bakın, ne kıyametler kopacak. Yalnız sanat sahasında değil, her sahada.

İşte sinema rüştünü o zaman ispat etmiş olacak.

Bir insanın hayatından bütün teferruatıyla kopartılmış 24 saatin, onun bize gösterdiği veyahut ancak bizim görebildiğimiz 24 senesinden daha üstün olduğunu ancak onun sayesinde anlayacağız.

Hele o bize 24 saatini tamamıyla versin, ondan ötesi kolay. İşte o zaman onları romancılarımıza havale ederiz. İnsancıklarımız istedikleri kadar inlerine cinlerine saklanadursunlar. Bak romancılarımız nasıl onları saklandıkları karanlıklardan söküp çıkarırlar. Mezara götürmekten hoşlandığımız nice günah çıkınları açılır. Nice düğümleri çözülür. Ve nice fazilet tohumları inci gibi ortaya dökülür.

İşte ben sinemadan böyle şeyler bekliyorum. Sinemanın bir gün bize bu nurtopu gibi hakikati vereceğine inanıyorum. Afrika'da çevrilen bir filmde boa yılanının domuz yavrusunu diri diri yuttuğunu göreli ancak on sene oldu. Domuz yavrusunu yılanın karnında kâğıda sarılmış bir pabuç gibi görmek mümkündü.

O gün bugün sinemadan çok şey bekliyo-

rum. O bana bazen umduğumdan fazlasını getiriyor.

Size anlatmak istediğim ikinci film de böyle baştan aşağı sürpriz dolu bir filmdi.

Saroyan'ın İnsanlık Komedyası adlı kitabından alınmış film. Film başlar başlamaz beni can evimden yakalamıştı: Beş altı yaşlarında bir çocuk dikkatle dört beş avuçluk taze eşilmiş bir toprak yığınına bakıyor.

Toprak mütemadiyen kımıldıyor. Bir de bakıyorsunuz bir tarla faresi. Ha bire toprak kazıyor ve kazdığı toprağı itinayla çekerek yuvasının kapısına yığıyor.

Beş yaşındaki çocuğun mükemmel bir aktör olduğu muhakkak. Fakat bu minik tarla faresi de toprak eşelemesini Komedi Fransez'de öğrenmedi ya.

Bir parça evvel üzerinde durduğum uçan kalelerle, bu film arasında muhakkak bir akrabalık vardı.

Gerçi bunlardan birisi doğrudan doğruya sahici insanlar ve aletlerle yapılmıştı. Ötekisinde bir sürü aktör, bir sürü sinema hilesi vardı. Fakat ikisi de bizi doğrudan doğruya aynı yere götürüyorlardı. İkisi de ilk duruşta gündelik hayatımızın ufak tefek teferruatı üzerinde düşündürmeye mecbur ediyorlardı. Bir duruşta hayatımızı ortadan ikiye bölen

büyük hadiselerin üzerinde çok duruldu. Fakat sessiz sedasız için için bizi yiyip tüketen binlerce hadiseyi saman altından akıp giden ömrümüzü ne kadar az kimse anlatmaya cesaret edebildi. Eğer bugün yeni sanat diye bir şey varsa, onun en büyük hususiyetini bu noktada aramak lazım gelir. Mümkün olduğu kadar gizli kapalı kalan hayat köşelerini dilimizin döndüğü kadar anlatabilmek.

Resimde, heykelde, edebiyatta bugünün sanatkârının yüzünü ağartan herhalde bu cesarettir.

"Her gönülde bir arslan yatar" sözü gün geçtikçe daha geniş, daha renkli manalarla zenginleşiyor.

Gönüllerde yatan arslanların belki hepsi aynı boyda, aynı bosta, aynı beygir kuvvetindedirler. Fakat mühim olan taraf hür insanların böyle bir arslan barındıracak bir âlemi oluşunda değil midir?

Saroyan'ın filminde bu küçücük insanların ve vakaların filizi ne güzel yarılıyor. Onların içinden özlü bir hayat usaresi ne güzel, ne rahat akıyor. Birçok filmlerin, tiyatrodan kiraladıkları kostümler, sahne oyunları, jestler, numaralar yerine mümkün olduğu kadar hayattan, sokaktan, odadan, bahçeden devşirilmiş, mümkün olduğu kadar tabii, sahici insanlar.

Saroyan'ın kitabından alınmış filmde yüzde yüz sinemaya doğru dört nala giren ve

doğrudan doğruya hayatın kendisini anlatan aktüalite filmlerinin yanında yer alabiliyor.

Büyük bir Fransız edibi, hakikatin her zaman sahici olmadığını söyler. Doğrudur. Biz sahici hakikati bekliyoruz.

Eski Yunanlıların heykelde ve mimaride vardığı hakikate, İtalyan Rönesansı'nın resimde vardığı hakikate, Rus edebiyatının romanda vardığı hakikate ve bütün bunların yan yana gelmesiyle doğacak olan en büyük ve en iyi güzelin hakikatine bizi ancak sinema götürebilir.

Çünkü sinema yalnız medeniyetimizin bütün imkânlarıyla değil, bütün sanatların kudretiyle de mücehhezdir.

Sinema hiçbirisine esir olmamak şartıyla, bütün sanat kollarını, bir ressamın renkleri kullanması gibi emrine amade kılabilmektedir. Güzel filmlerin hepsinde elektriğin, radyonun, gazın, tayyarenin yeri olduğu kadar ressamın, mimarın, edibin, müzisyenin, heykeltraşın, aktörün yeri vardır.

Güzel sanatların yan yana yürümesinden ne müthiş bir kuvvet çıkabileceğini vaktiyle en iyi kavramış olanlar din müesseseleriydi. Din bütün sanat kollarını kendi arabasına koşmuş ve onları dörtnala çok ileriye sürmüştü.

Dinin bağları gevşer gevşemez atların hepsi bir tarafa dağıldı. Bugün "para" onları

bir çatı altında toplamak için uğraşıyor. Fakat bir türlü beceremiyor.

Her biri müthiş bir hayatiyet taşıyan bu müthiş çekici kuvvetleri tekrar bir tek arabaya koşmak ancak sinemanın elindedir.

Güzel sanatlarla birlikte, medeniyetin en son nimetleri aynı arabaya koşulunca herhalde müthiş bir şey olacak. Gemi azıya alıp arabayı parçalayacaklar. Bilakis öteden beri hasretini çektiğimiz iyiye ve güzele belki ancak bu sayede varabileceğiz.

Tanin, 22 Mart 1945

RÜYA FABRİKALARI

Mitralyözlerin önünde delik deşik olmaktan ve rejisörlerle sinema yıldızlarından maada, insan ayağı değmemiş, arslanları Victor Hugo'dan, kaplanları Baudelaire'den hatmetmemiş, vahşi ormanlardan sağ salim çıktıktan sonra, dudakları çarpık bir buse ile kenetlenen "Kız'la-oğlan" kadife perdeler yavaş yavaş inerken, güzel veya çirkin bir rüyadan uyanmış gibi, gözlerimi oğuştururum...

Bilhassa küçük sinema salonlarında projeksiyon fışkıran ışık sütunu üzerinde esrarlı helezonlar çizen, sigara dumanlarının yardımıyla "sinema" bir kat daha rüyalaşır. Ve ben sinema salonlarında satın aldığım bu rüyaları, kendi bedava rüyalarıma karıştırırım ve gördüğüm bütün filmleri, rüyalarımı unuttuğum süratle unutur giderim..

Bu yüzden her sabah gördüğü rüyaları temize çekenlere gıpta ettiğim kadar, gördüğü filmleri başından sonuna kadar anlatanlara karşı hayranlığım büyüktür.

Birisinin açık, ötekinin kapalı gözlerle

seyredilmesine rağmen ben "rüya" ile "sinema" arasında yakın bir akrabalık olduğuna kaniim.

Zaman ve mekân mefhumunu kaybeden rüyalarımızın baş döndürücü süratiyle mevsimleri, seneleri ve hatta asırları bir saat içerisine sığdırabilen bir filmin sürati arasında garip bir münasebet var. Sinema ile rüyalarımız arasındaki en can sıkıcı fark şudur: Yeryüzünde ne kadar insan varsa bir o kadar da rüya vardır. Halbuki sinema bu milyonlarca insana aynı rüyayı aynı zamanda seyretmek imkânını veriyor.

Hakikaten... Amerika'daki bir çocukla, Sıvas'taki bir ihtiyar aynı zamanda aynı rüyaya dalabiliyorlar ve aynı Greta Garbo, aynı gece milyonlarca gencin rüyasına girebiliyor.

Sinema çıkmadan evvel her genç kız, rüyasında kendi delikanlısını görür, her delikanlı kendi kadınının peşinden koşardı.

O zamanlar her gönülde başka bir arslan yatardı.. Sinema rüyaları altüst etti!

O genç kızın rüyasındaki adsız meçhul delikanlının, şimdi adı var, ya Gary Cooper, ya... Clark Gable.

Bu delikanlının rüyalarına bağdaş kurup oturan meçhul kadın ya Marlen'dir, yahut da Simon Simone.

Rüya fabrikaları harıl harıl çalışıp bugünkü insanoğullarına masal yetiştiriyorlar.

Günlük meşgalenin korkunç yeknesaklığı ve yoruculuğu bugünün insanını, rüyasını deliksiz bir uykuya yatırıyor.

Uykusunda bile rüya görmeye vakti olmayan insanoğlu boş saatlerinde derhal sinemaya koşuyor ve bir haftalık rüyasını bir saatte görerek rahat rahat işine gidiyor!..

Holivud, elektrik mevceleri (dalgaları) gibi rüya neşrediyor ve bu rüya mevceleri karanlık salonlarda biriken milyonlarca insanı bir çift göz, bir çift kulak haline sokuyor...

Bray, 1945

SÖZLÜK

âbât: Bayındır, mamur.
adese: 1. Mercek. 2. Kovucuk.
akıbet: Son, sonuç.
akis: Yankı.
aksam: Kısımlar.
aksiseda: Yankı.
alelade: Sıradan, olağan.
allame: Derin ve çok bilgisi olan, çok bilgili.
amade: Yapmaya hazır.
ameliye: İş, işlem.
anane: Gelenek.

balalayka: Gövdesi üç köşeli, üç telli Rus halk sazı.
banal: Bayağı, sıradan.
belahat: Bönlük, alıklık.
beliğ: Belagatli.
bilaistisna: İstisnasız, ayrım yapılmadan.
bilakis: Aksine, tersine.
bilaperva (biperva) Pervasız, korkusuz, aldırış etmez, gözükara.

cenin-i sakıt: Düşük.

çeşni: Tat, tadımlık.

darbımesel: Atasözü.
daüssıla: Sıla özlemi.

ecnebi: Yabancı.
ehemmiyet: Önem.
ekseriye: Çoğunlukla.
elzem: Gerekli.
erkân: İleri gelenler.
etik: Töre bilimi, ahlak bilimi. Ahlakla ilgili.

girift: Birbirinin içine girip karışmış, girişik, çapraşık.

haiz: 1.Malik, sahip. 2. Taşıyan.
halik: Yaratan.
halisüddem: Arı kan.
hasretmek: Yalnız bir şeye kullanmak.
havsala: Anlama ve kavrama yetisi.
hasis: 1. Cimri, pinti. 2. İnsanı küçülten, bayağı.
haşmetli (haşmetlu): Görkemli.
hendese: Geometri.
hicap: Utanma.
huşu: 1. Alçakgönüllülük. 2. Tanrı'ya boyun eğme, gönlü korku ve saygı ile dolu olma.

ifrat: İleri gitme.
iktisap: Kazanma, edinme, edinim.
inkişaf: Açılma, meydana çıkma.
insiyak: Bir kuvvetin etkisiyle çekilip gitme.
istidat: Yetenek.
istihza: Alay etme.
iştiha: İstek. Boğaz ve mide açıklığı.

kâfi: Yeterli.
kani: Kanaat sahibi.
kari: Okuyucu.
kesif: Yoğun.
kisve: Kılık.

lakayt: Kayıtsız, ilgisiz.
lenger: Yayvan ve kenarları geniş, büyük bakır kap.

maada: Başka.
mabad: Sonu, sonraki.
mahut: Bilinen, sözleşilen.
maraz: Sayrılık, hastalık.
mazbut: 1. Ele geçirilmiş, zaptedilmiş. 2. Düzenli, beğenilen. 3. Doğa olaylarından etkilenmeyecek biçimde korunmuş olan (yapı)
meal: Anlam, kavram.
mecra: Akımlık, akarsu yatağı.
mefhum: 1. Kavram. 2. Anlaşılan.
menba: Kaynak.

mergup: İstenilen, sevilen.
mersiye: Ağıt.
meşrep: Yaradılış, karakter.
mevad: 1. Bir cismin cevherleri, yapısını meydana getiren şeyler. 2. İşler, hususlar.
muamma: Bilinemeyen, anlaşılmaz iş.
mufassal: Ayrıntılı.
muharrir: Yazar.
muhavere: Konuşma.
muhayyile/muhayyele: Hayal etme yetisi, imgelem.
muhkem: Sağlam, sağlamlaştırılmış.
mukabil: Karşı, karşılık.
mukayese: Oranlayarak, ölçerek karşılaştırma.
mulaj (moulage): Bir şeyin balmumu, alçı gibi maddelerle kaplanmasındaki işlemlerin bütünü ve bu işlemlerle elde edilen kalıp.
munis: Cana yakın, kanı sıcak, uyumlu.
musahabe: Sohbet, konuşma, görüşme.
mutena: Özenilmiş, özenle yapılmış.
muvazzaf: Bir iş görmekle ödevli, görevli.
mübrem: Kaçınılmaz, vazgeçilmez.
mücehhez: Donanmış, donatılmış.
münakaşa: Tartışma.
münekkit: Eleştirmen.
münevver: Aydınlatılmış, ışıklı, aydın.
müspet: 1. Olumlu. 2. Pozitif.
müstakil: Bağımsız.

müşkülat: Güçlükler, zorluklar.
mütecessis: 1. Gizliyi arayan, gizliyi gözleyen. 2. Meraklı.
mütehassıs: Uzman.
mütehayyir: Şaşırmış, şaşkın.
mütekait: Emekli.
mütemadiyen: Sürekli olarak.
müyesser: Kolay bulunup yapılan, kolay olan.
müziç: rahatsız eden.
Müzler: Mitolojide, Jüpiter'in, bilim dallarına başkanlık eden dokuz kızı.

nebatat: Bitkiler.

safiyet: Saflık, temizlik.

taaffün: Çürüyüp kokma.
tahayyül: Hayalde canlandırma, hayal etme.
taltif: Gönül okşama. Ödüllendirme.
tavsif: Niteleme.
tazip: Azaba sokma, üzme.
tedai: Çağrışım.
teferruat: Ayrıntılar.
tefrik: Ayırma.
tehacüm: Toplu olarak saldırma, üşüşme.
tekâmül. Olgunluk, olgunlaşma.
tekerrür: Tekrarlanma, yinelenme.
tenasüp: Orantı, oran.
tenkit: Eleştiri
terennüm: Güzel ve yavaş sesle şarkı söyleme.

tesahüp: 1. Sahip çıkma, koruma. 2. Arkadaşlık etme.
tevazu: Alçakgönüllülük.
tezahür: 1. Görünme. 2. Birbirine arka olma.
tezayüt: Artma, çoğalma.
toreador: Boğa güreşçisi.
tufeyli: Bir kimsenin sırtından geçinen, asalak.

usare: Özsu.

ünsiyet: Alışkanlık.

vecd: Kendinden geçecek derecede dalgınlık.
vuzuh: 1. Açıklık, aydınlık, açık olma durumu. 2. Sözlü ve yazılı anlatımda anlam açıklığı.

yeknesak: Tekdüze.

zarb: 1. Vurma, dövme. 2. Maden üzerine para damgası vurma. 3 (Mat) Çarpma.
zikretmek: Anmak, adını söylemek.

BEDRİ RAHMİ, 1913'te Gö... doğdu. Trabzon'da liseyi, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdi. Lyon ve Paris'te de resim öğrenimi gördü; ölünceye değin (21 Eylül 1975), akademide öğretim üyesi olarak çalıştı. Beş ressam arkadaşıyla "d grubu"nu oluşturdu. Şiire lise yıllarında başlayan **BEDRİ RAHMİ**'nin ilk yazıları Yeni Adam dergisinde çıktı. 1940'lardan başlayarak resimleri, şiirleri; resim, edebiyat ve yurt gezileriyle ilgili yazıları büyük ilgi gördü. **Bilgi Yayınevi, BEDRİ RAHMİ BÜTÜN ESERLERİ** dizisinde, şiirlerini **Dol Karabakır Dol**; ağabeyi Sabahattin Eyuboğlu, babası ve dostlarıyla yazınsal ve özel yazışmalarını **Kardeş Mektupları**; **Resme Başlarken, Delifişek, Tezek, Yuku-Le-Le'ye Mektuplar, Bu Anadolu Var Ya...** ve şimdi de **Kültür Yokuşu** adlı yapıtlarda da resim, edebiyat ve gezileriyle ilgili yazılarını topluca okurlarımıza sunmaktadır.

Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun ömrü boyunca gerili kalmış o devasa antenlerinin topladığı sesler, görüntüler ve imgeler öylesine yoğun bir birikimi oluşturuyor ki; birden, kendinizi ufuk derinliklerinde yol alırken ve sonsuzluğun büyüsüyle ışığa doğru dehşetli bir sevinçle koşarken buluyorsunuz. **Bedri Rahmi Eyuboğlu,** renkleri sözle, sözleri renkle anlatmayı bilmiş büyük bir usta olduğu kadar; 'çağının tanığı' olmuş, yaşadığı süre içinde yurtta ve dünyada olup biten kültür ve sanat olaylarına, gelişmelerine büyük bir ilgi göstermiş; resimden tiyatroya, tiyatrodan sinemaya, sinemadan edebiyata ve hatta çevre sorunlarına uzanan geniş bir yelpazede kalem oynatmış; büyük zaman yolculuğu içinde geleceğe giderken doğru, güzel ve çağdaş olanı işaret etmiş 'sorumlu' bir aydın. Bu nedenle, **Eyuboğlu'**nun geçmişte yazdığı bu yazıları, güncel olayların yansıdığı aynalar gibi görmek bile olanaklı. Çünkü o kadar 'bizden' ve o kadar 'çağdaş'!

Onun içtenlik ve coşkuyla bilenmiş biçeminden dolayı daha bir kanatlanan 'okuma sevinci' de cabası!...